

RESPONSIO ALTERA.

FRANCISCI BALDUINI

AD

JOANNEM CALVINUM.

Commentarium ad *Leges de Libellis*
famosis, & de Calumniatoribus,
 ego anno superiori, de viâ longâ defessus,
 multisque gravioribus molestiis fatigatus, ne-
 que otio minùs, quàm libris meis destitutus
 in Aulico procinctu, repente, atque adedò tu-
 multuariè scribere, simul & edere coactus fui,
 cùm ex Germaniâ reversus, non modò vide-
 rem, indignis calumniis, & famosis libellis
 optimum quemque vexari: sed & incidissem
 in furiosam famosi cujusdam convitiatoris,
 atque capitalis calumniatoris, de quo jam pri-
 dem nihil alioqui cogitaveram, declamatio-
 nem, quæ me pro alio correptum & im-
 portunè exagitabat, & crudeliter proscinde-
 bat; & verò, antequam respirâssem, miro
 artificio jugulum petebat meum.

Ut

Ut autem gemens, & invitus ad illam necessariam defensionem mei capitis, & famæ, depulsionemque contumeliosæ injuriæ pertractus sum: sic viros bonos, & sanos, & sedatos, hoc est, omnes adversario dissimiles, gaudeo judicasse (quod multis eorum literis confirmare possum) neque iniquam, neque intemperantem illam fuisse: atque adeò miratos esse, non fuisse vehementiorem, cum quidem scirent, in medio præcipitis festinationis, indignationisque justissimo calore effusam esse; & meminissent (quod Lex ait) *Difficile esse justum dolorem temperare*; simulque intelligerent, quàm indignè essem lacessitus, & quàm multa tamen, quæ accusatori tam protervo debueram, potueramque verissimè objicere, honoris ejus (cujus nomini peperci hæctenus) causâ tacerem, atque supprimerem. Etsi autem, cum honoris naturam, & ingenium nossem, eum neque ullâ oratione placari, neque ullis Legum minis reprimi posse, ut aut deinceps quiesceret, aut peccatum, cujus erat convictus, confiteretur: imò verò non nescirem, tanquam feram, quæ cum irretita teneatur, magis irritatur, magis, atque magis rabiem suam inflammaturum esse: tamen non invitus audiebam bonos quosdam, & simplices sponsores, qui, quia illum non noverant fati, prolixè pollicebantur, superiori meâ admonitione repressum, fore deinde in maledicendo continentiorum.

Et

Et ecce, cùm illi ita me consolarentur, terribiliori cum fremitu iterum prodit idem illius libellus famosus, in Linguam Gallicam conversus, atrocioribus etiam convitiis (ut in eâ Linguâ est ejus factionis ad maledicendum mira facundia) refertus: neque scurrilibus modo dictariis, sed etiam repetitis ex Lenonum Ganeis obscœnorum scommatum flosculis comptus, simul & fulmineis anathematismis armatus, ut in vulgus sparsus, multitudinem rerum imperitam (quam Magister jactat se solo sibilo impellere quôvis posse) in me, ut hâc arte in alios solet, concitaret. Ac quidem, qui hanc ejus recoctam fabulam venditabant, cùm de meâ responsione admonerentur, suaviter riserunt, dixeruntque se se scire satis, falsò mihi impingi, quidquid Convitiator affingebat, neque errore, sed dolo me pro alio peti: verùm Authorem ita agere solere, neque ullis, quas protuleram, Legibus eum teneri: imò verò Dictatori licere, quâ jure, quâ injuriâ, quos vellet proscindere. Hæc ego audiens, iterum attonitus obstupui, & potius, quàm Gallicâ vicissim responsione ad vulgus uterer, DEUM, meliorem Judicem, cum lacrimis appellavi; eoque præsidio contentus experiri volui, num silendo sedare posset patientia mea effusam iracundiam biliosissimi Magistri.

Itaque fatuâ nescio quâ spe propè securus, cœperam melioribus me studiis dare, & ad

Q

duas,

Et

duas, Juris Civilis, & Historiæ Universæ, Prælectiones quotidianas, in quibus essem, ut etiamnum sum, totus, sum aggressus, quò magis abs tristi conspectu funestissimarum factionum, quæ nunc tumultuantur, revocatus, me domi continerem, meliorique conscientia in literis bonis acquiescerem, & interea, me cedente, in suo curriculo elatus, & triumphans in pulvere Olympico, superbisque quadrigis invectus satiare suam ambitionem posset avidus hic Olympionices*. Et verò jam aliquot mensibus beatus, nihilque præterea metuens, placidè me illis, quas dixi, Prælectionibus addictum, abditumque incluseram, & cum Legibus Historiam veterem revolvens, non minùs mihi consolationis, quàm Auditoribus meis utilitatis adferre videbar: neque non me boni consolabantur Auditores, qui fortasse aliquando sedebunt justissimi Judices earum turbarum, quas in hoc Regno ciet Adversarius. Ac hujus licèt classica aures nostras circumsonarent; tamen aliquid otii, quietisque illum, interea dum alibi bellum gerit, suburbanæ nostræ Academiæ concessurum esse, imprudens putabam: saltem passurum esse, ut is, quem jam annis propè XX. jactatum circumagit, aliquando respiret. Et ecce, ne longæ essent hæ induciæ (quod etiam mihi minaces quidam ejus emissarii denun-

* Victor in Ludo Olympiaco.

nuntiaverant, atque prædixerant) noster bel-
 lator, collectis novis anathematum plaustris,
 iterumque in me invehitur, falcatisque veluti
 curribus invehitur, plures etiam aurigas ad
 congerendum majorem maledictorum cumu-
 lum conducit, & (ne non det spem aliquam
 conversionis) converrit, quidquid potest sal-
 tem, ut nos gravissimâ oppressos calumniâ,
 maledicentiâque, abjectos tandem, jacentes-
 que videat. Quis non hâc in re furiis agi, &
 diabolicis eum machinationibus uti credat?
 Quod tamen in Theologum, qualis quidem
 is videri postulat, & quidem in eum Theolo-
 gum vix videre * posse putem &c.

Ad te enim, mi JOANNES, venio: quid
 me infontem adeò premis iniquè? quid ita in
 me tumultuaris, baccharis, & furis sinè om-
 ni (ut existimo, speroque) ratione? quid, in-
 quam, tam turpiter in Leges me commisisse
 ais? Enim verò quid in eas peccarim, non-
 dum omnino mihi sum conscius. Certè si in
 eas, te præfente, ingressus essem, Theolo-
 gus Jurisconsulto litem Finium Regundorum
 intenderet, vel me potius novo interdicto
 propelleres. Age verò, tu tuo more agere
 vis: cum declamas, cum accusas, cum calum-
 niaris, non vis in jus venire; neque magis
 eremodicii **, quàm calumniæ pœnam refor-

Q 2

midas,

* Convenire.

** Eremodiciium Litis desertio est. GOVEA-
 NUS. *Lect. var. Lib. I. cap. 39.*

midas, quia Leges nostras cotemnis. Fremis etiam, & indignaris, cum infelix reus objecta crimina, quæ pernegat, contendit, ab accusatore probari debere. Ergo quid hic aliud possum, quàm cedere? Sicuti facerem, si tu me ad duellum provocares, præsertim cum meæ disciplinæ sit vis festucaria * potius, quàm illud: *Non ex jure manu conseratum* &c. ** Quid? cum audiam, alterum te esse *Periclem*, qui tonando, coruscando, fulminando permiscuit Græciam; tibi que etiam tribuatur illa vis *Periclis*, qui, cum ab adversario victus, atque prostratus erat, tamen declamando aliis persuadebat, se vicisse, adversariumque jacere prostratum: quid ego tecum verbis contendam? Et quid tandem me miserius erit, si sæpius in hoc certamen descendere cogar, ex quo etiam qui victor discedit, non discedit nisi deterior? Ergo protestatus antea sum, quod nunc iterum dico, fugere me, quàm ita tecum pugnare malle: ac si vis, iterum confiteor, me tibi non esse parem in tali arenâ.

Tu jam pridem in isto pulvere maledicendi, atque declamandi exercitatus es: ego in umbrâ imbellium, civiliumque disputationum
edu-

* Imaginaria. HEINECCIUS in *Antiq. Rom. Lib. IV. Tit. 6. §. 24.*

** GELLIUS *Noct. Attic. Lib. XX. cap. 10.*

educatus- Tu magnus, & potens populi
Magister es, multis & Ministris, & mancipiis
armatus, & Satellitibus septus, & factionum
Ducibus subnixus: ego Legum non tam Do-
ctor, quàm Studiosus, nullis viribus, nullis
clientelis, nullis denique præfidiis munitus.
Tu ingeniosissimus, doctissimus, facundissi-
mus, clamosissimus, & quid non? ego nul-
lius ingenii, exiguæ doctrinæ, puerilis infan-
tiæ. Denique tu miles veteranus, ego tyro
rudis. Ergo omnia tibi largior, & concedo:
quid me iterum lacesis? Et si me hominem
inermem, & imbellem, & (ut quidam nu-
per ex tuis Mirmillionibus dicebat) animi pro-
pè effœminati, vincas, frangas, prosternas,
proteras; quid tuæ gloriæ, quid tuis trium-
phis ex tali trophæo accedet? Tenes verus illud:

..... *Nullum memorabile nomen
Famineâ in pœna est, nec habet victoria laudem.**

Et quoniam eo Poëta delectari me gaudes,
& ejus (ut ais) tinnitu demulcere te cupio, ti-
bi illud quoque occurrat:

*Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Tuque, puérque tuus, magnum, & memorabile
nomen,*

*Una dolo Divum si femina victa duorum est. ***

Q 3

Quid

* VIRGILIUS *Æn. Lib. II. v. 583.*

** VIRGILIUS *Æn. Lib. IV. v. 93.*

Quid? si feriò pedem conferre velim, & congregiar tecum, vereor, ne statim tuus Armiger rideat, cum Achille Troilum congredi, & ejus pugnae tabulam tui pictores venderent cum hoc ejusdem Poetae carmine;

*Parte aliâ fugiens amissis Troilus armis
Infelix puer, atque impar congressus Achilli,
Fertur equis, currûque hæret resupinus inani,
Lora tenens tamen, huic cervixque, comæque
trahuntur*

*Per terram, & versâ pulvis inscribitur hastâ.**

Et verò cum te nossem, diligenter mihi semper cavisse videbar, ne tuam bilem irritarem: nam & memineram, quod PLATO in Minoë monet, Genus irritabile Vatum non esse offendendum, aut laceffendum. Audiebam, quid olim Archilochus minitans respondisset, quid HORATIUS ipse:

Qui me commôvit . . .

*Flebit, & insignis totâ cantabitur urbe. ***

Sed ut antea me ultro impetisti, cum de te nihil cogitarem, sic nunc rursus abs te laceffitus, fugere, cederéque malim, quam in hanc, in quam me vel invitum trahis, arenam descen-

* VIRGILIUS *Æn.* Lib. I. v. 478.

** *Lib. II. Sat. I.* v. 45.

descendere; & potiùs, quàm retiarius * videar, *πίφαστιν* ** dici non recuso. Nam & quam multi ridebunt malè commissum par Gladiatorum, illinc Theologi magni, & terribilis, hinc Juris Studiosi timidi, minimèque pugnacis. Fortasse quosdam audirem, qui me revocant fugientem, & adversarium, qui se invictum esse fingit, vinci posse ajunt, cùm priori impressione jam offenderit, & impingens se ipsum propè dejecerit,

. . . *Et fragili cupiens illidere dentem,*
*Infregit solido, ****

Sed nostrum dentatum sentio, iis, quibus uti nolim, telis esse armatum. Scio equidem, DEUM interdum velle fundâ puerili frangi istos tam minaces, superbósque spiritus magnorum Gygantum: sed ex Historiâ DAVIDIS lubentiùs didicerim cedere tumultuanti *Sauli*, præsertim cùm minimè adspirem ad illud solium, quod affectas; neque etiam mihi quidquam in eo juris sit. Liceat mihi modò, bonâ tuâ gratiâ, quosdam Psalmos, quos DAVID, *Saulem* fugiens

Q 4

fugiens

* Retiarius alter ex Gladiatoribus dicebatur, in arenâ depugnantibus, quòd rete sub scuto gestaret, quo adversarium suum involveret, quem *Mirmillionem*, & *Gallum* appellabant. JUVENALIS.

** Clypeum abjicientem, seu ignavum.

*** *Cit. Sat. I. v. 75.*

fugiens, ad DEUM conversus, cecinit, gemendo canere, iisque nos consolari, quibus ille animum obfirmavit suum adversus tot ærumnas, tam importunam crudelitatem invidiæ, tot insidias calumniæ, tot spicula linguæ venenatæ. Neque tamen propterea minus tibi, siquid precando tibi prodesse possimus, bene precari desinemus. Imò verò si qua nobis esset vel lyra, vel cithara, quâ, exemplo DAVIDIS, possemus aut sedare, aut lenire maniam furentis adversarii, nullum nobis antiquius carmen esset.

Olim tuus CAJUS GRACHUS, cùm ad populum concionaretur, post se habebat puerum musicum, qui eburneâ fistulâ leniter revocabat nimis concitatos impetus concionantis Tribuni Plebis: sed nos tam musici non sumus, quàm non sumus Medici: & tu tam melancholiâ tuâ delectaris, ut, si monitores eam discutiant, exclamaturus sis, quod ille apud HORATIUM:

..... *Pol me occidistis, amici,
Non servastis.* *

Equidem nihil ferre faciliùs possum, quàm ut me conspuas, si bilem tuam vomendo sanare possis; ut abs te audirem istud CICERONIS: *χολὴν ἀκρατον* cievi **, *statim ita sum levatus, ut mihi Deus aliquis medicinam fecisse videatur*

* HORATIUS *Lib. II. Epist. 2. v. 138.*

** Bilem impotentem.

deatur *; Sed vereor, ne, si non cogaris re-
forbere tuum vomitum, biliosi istius humoris,
quo redundas, fons uberius ebulliat: neque
tamen ullam aut curationem, aut medicinam
polliceri tibi possum: nam & fortasse incur-
abilis morbus est ambitio, incitata gloriæ sti-
mulis, & ultionis dirâ cupiditate.

Denique me deterret quædam tua confes-
sio. Meministi, si vis, quid olim ad BUCE-
RUM tuum scripseris, cum agnosceres, te gra-
viter ab illo esse reprehensum, quod ex vanis
(verba hæc tua sunt) suspicionibus extemplo
in fratrum odium prorumperes, & non fe-
rendâ intemperie ebullires. Scribebas, te ab
illo judicari maledicendi morbo infectum, im-
piè audacem, falsum accusatorem, rabidum,
fratricidam, & quid non? Cum veniam pete-
res, hæc adjiciebas: *Ut verum fatear nulla mi-
hi cum maximis, & plurimis meis vitiis diffici-
lior lucta, quam cum istâ impatientiâ; neque cer-
tè nihil proficio: sed nondum id sum consecutus,
ut talem belluam planè domuerim.* Hæc, in-
quam, tuæ fuit ingenuitatis plena confessio.
Alii nunc judicabunt, ecquid luctando in hoc
genere profeceris tot deinde annis, quibus de
Regeneratione, de Mortificatione, de Pâtien-
tiâ diceris sæpe esse concionatus; &, quod in
Galatis, qui cum spiritales esse cæpissent,
facti deinde sunt carnales, PAULUS ** notat, an

Q 5

te

* Lib. XIV. Epist. 7.

** Ad Gal. C. 3. v. 3.

te quoque involvat, æstimabunt. Sed si illa tua bellua, non jam dico minimè domita, sed potiùs efferata magis, nunc impotentiùs furit, non dicam, quid vel de homine Gentis Domitiæ, vel de tuis concionibus, vel de naturâ tuâ judicaturi alii sint: verùm obsecro, quæ tandem spes est, abs aliis, nedum abs me, posse monendo læiri talem ferociam? Ita est sanè, mi JOANNES: nihil agimus, nisi si DEUS istos animos tam tumidos contundat, & Spiritus ille cælestis, fera corda domans, istos tam elatos spiritus subigat.

Sed unde ista effera vis animi? Dicerem illud Comicum: *Adeone ferox es, quia imperium habes in belluas?* Verùm etsi eos, quibus imperas, propè pro pecudibus habeas; tamen fateris, te intus aliam alere belluam, quam comprimerè non possis. Et quidem in iisdem ad BUCERUM literis addidisti, istud ingenii tui tumentis inflatum vitium esse genii potiùs, quàm iudicii. Malè sit huic malo Genio, qui te torquet. Ego nondum sperare desinam meliora, præsertim cùm non videam, quid te hominem aridum tam valde inflare debeat. Nam etsi scientia inflare dicatur; ne ea quidem tamen theologica, propter quam tumes, tuæ inventionis est: qualiscunque enim sit, erat ab aliis antea evulgata in Germaniâ, vel Helvetia: Et licèt sit abs te ingeniose vel interpolata, vel polita, vel aucta, vel in linguam Gal-

Gallicam conversa: tamen quæ tandem ea tanta est gloria, quæ te propterea, tanquam fermento inflatum, supra nubes ventoso curru attollat? Scribunt & alii similes Commentarios, qui tamen, tuo exemplo, non attollunt aut supercilium, aut cristas. Nequæ fanè CHRISTI Religio est, quæ talem fastum alit. Ergo si relegas illos tuos Commentarios, desperare non possum, tibi aliquando in mentem venturum esse, quid te deceat. Et quæ tandem tam fera natura esse potest, quam nulla neque doctrina, neque Religio eicurare possit. Scis, Ethnicum Poëtam etiam dixisse:

*Nemo adeò ferus est, qui non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem accommodet aurem.**

An tam teneræ, & impatientes tibi aures sunt, ut nondum ne illam quidem tam suavem, & Evangelicam culturam admittant? Illam dico, quam aliòqui tot jam annis alios docere te dicis, vocem cœlestis Magistri: *Discite à me, quia mitis sum &c. ***

Hic fortasse commotior exclamabis: Faceffat hæc disciplina placidæ lenitatis, ubi sævâ severitate pugnandum est. Atqui, mitissime JOANNES, quæ in hâc contentione tandem est causa tuæ acerbitatis, tam valde effervescentis?

* HORATIUS Lib. I. Epist. I. v. 39.

** MATTH. C. II. v. 29.

centis? Ego abs te indignè laceffitus famoso libello, & sinè ulli causâ indignissimè vexatus, vulneratus, atque confossus, putavi mihi licere aliquem gemitum edere, quem planè comprimere justissimus dolor non sinebat. Putavi fas esse, liquidò negare, quod mihi falsò objiciebas, & uti Jure Gentium. An hoc Majestatis crimen est, quod ausus sum queri, mihi à calumniâ injuriam fieri? an cùm *ŭberis** aliquem indignè pessundat, & proculcat, nefas est eum dolere, aut ingemiscere? In Pisonianâ (quam te hominem frugi propè edidicisse, ut, cui voles, terribiliter simul, & eleganter maledicas, ex copiâ tuorum convitiatorum conjicio) CICERO exclamat: *Quis hoc facit ullâ in Scythia Tyrannus, ut eos, quos luctus afficeret, lugere non sinevet?*** Certè ipse Phalaris, quos in suo tauro torrebat, mugire patiebatur: At tu, cùm me deglubis, & mactas, ne balare quidem permittis; imò verò, cùm abs te excarnificatus, atque dilaniatus suspiro, carnificem esse me, & lanienas spirare, creparéque ais; nihil ut superfit, quàm ut me eo etiam modo accuses, quo olim *Fimbria* nostrum Q. MUTIUM SCAEVOLAM accusavit.

En, quantâ sit istius in suo lacu Regali, diurnâ impunitate veluti ebrii, protervia. Quid, quia indolui, cùm me confingeres immeren-

* Injuria contumeliosa.

** In Oratione in Pisonem, N. 18.

merentem, nunc exclamas dignum esse *suffi-*
xione: nam hoc tuum verbum est, quod ab
 aliquo Turcico Carnifice didicisti; ut & aliàs
 ostendisti, non nescire te, quid sit *palum dif-*
figere: & fortasse aliquando audivisti, quod
 quidam narrant de cruciatu BALDUINI II. Imp.
 Constantinopoli à Barbaris capti: quid igitur?
 Aude, bone, iterum mutire. Audebo, licet
 arma mihi, mortémque mineris. Prospicio
 equidem periculum: nam cum quo insidiato-
 re nunc mihi res sit, scio. Sed capitis etiam
 mei periculo necesse est occurrere huic Poly-
 phemo, qui fugientem magis insequeretur.
 Ac terreat licet multos trifulco suo fulmine,
 puerósque percellat sonoris suis crepitaculis,
 vel quibusdam præstigiis miseram multitudi-
 nem incantet: tamen spero superesse aliquos
 bonos, integros, fortes, & cordatos Judices,
 qui hujus non minùs, quàm prioris Apolo-
 giæ Jus æstimabunt: quam quidem si fortè
 vehementiorem esse mirentur; Adversario
 nos gratificari voluisse sciant, qui secum vult
 agi acriùs, apertiùs, vehementiùs. Denique
 sciant, accessisse honestissimum calcar, cum
 hortatores accesserint quidam, ejus sive Mi-
 nistri, sive collegæ, intolerabilem Magistri
 ferociam non ferentes; qui, lectâ meâ priori
 Responsione, scripserunt, immortales se DEO,
 & mihi gratias agere. Vix audeo adjicere,
 quod adjecerunt, consurgendum esse adversùs
 superbiam, quæ se attollit supra, & adver-
 sùs

sus omne Numen; tamque elatos spiritus esse contundendos. Ne quid fingere videar, eos, quorum habeo in hanc sententiam scriptas ad me literas, nominarem: Sed viris bonis ab sævo Magistro nimis metuo. Fuerunt alii minùs irati, qui quia *Orestis* antea mentionem fecerant, nunc me memorem esse jubebant Horatianorum Versuum: *

*Quin ex quo est habitus malè tutæ mentis Orestes,
Nil sanè fecit, quod tu reprehendere possis:
Non Pyladem ferro violare, ausúsve sororem
Electram: tantùm maledicit utrique, vocando
Hanc Furiam, hunc aliud. jussit quod splendida
bilis.*

Ego verò vix nostri quoque *Orestis* maledictis irasci possum, & quod *Pylades* fecit, facere non recuso.

Sed, velim, nolim, aliquid respondendum est. Equidem alios, qui magis, quàm ego, idonei sunt ad respondendum, & quorum non interest minùs, quòsque non minùs, quàm me, hic hostis communis proscindit, rogavi, hanc ut curam susciperent: Sed tantùm non modò Herum, sed Heroem nolle pugnare cum Lamiis (quas vocant) & larvis, responderunt. Ac se quidem attonitos legisse istius, ut loquuntur, Jovis Lemannici nova fulmi-

* HORATIUS *Lib. II. Sat. 3. v. 137.*

fulmina in me iterum contorta: Sed sibi videri, iis procurandis mihi neque carmina deesse, neque suffimenta. Equidem non desinam alios, quos hic impotens Anathematistes proculcat (& quos tandem ingenuos, & rectos non proculcat?) cohortari, ut aliquando revocent, attollantque animum, & jugum excutiant, & assurgentes, si opus sit, ἀντιβροντᾶν * audeant, istumque Salmoneum compescant: Nam non is ego sum, qui tantum possum, quantum necesse est ad reprimendum hunc κηρανοβόλον **. Non tali auxilio, nec defensoribus istis tempus eget, erit enim, quod jaciā, telum imbelles sine ictu. Et verò quidam nuper rectè dixit, *Herculem* potius aliquam Caco fumanti, atque incendia vana vomenti *** esse objiciendum. Interea tamen, quia cedere non licet, laceffenti Adversario etiam solus occurram: & quando tacere non est integrum, dicam aliquid, præsertim cum veritatis, & famæ meæ causam deferere non possim. Nam etsi me mendax (ut idem HORATIUS vocat) infamia minimè terreat; tamen mihi iterum venit in mentem CICERONIS admonitio: Ut maximè falsò accusetur aliquis, tamen non esse negligendum: quanquam existimem veniam me petere debere abs Lectoribus,

* Contra tonare,

** Jaculatorem fulminis.

*** VIRGILIUS Æn. Lib. VIII. v. 258.

ribus, quos istis odiosis (ut vere dicam) nugis obtundimus.

Nam quâ tandem de re litigamus, suavissime, atque optatissime JOANNES? Quis status est tuæ tumultuantis actionis? Quis autem modus, aut finis erit horum certaminum? An hunc orbem, quod agat, nihil habere aliud putas, quàm ut otiosus operam det audiendis tuis raucis clamoribus? An vel in iis, vel in eorum Authoribus quisquam putabit quidquam esse Religionis? Quid dicet posteritas, non de me, cujus fortasse nomen erit ignotum posteritati; sed de te, cujus magnam, & sempiternam fore memoriam gloriaris? Sis sanè; vel habearis summus Theologus: at certè, nî vir bonus sis, verus non eris Theologus; saltem theologicus esse non dicetur eorum sermo, quorum (ut ait Psalmus) *os maledictione plenum est* *. Cum istud cogito, iterum, honoris tui causâ, subsisto, quantumvis me impellas; & magis, atque magis impediri meam responsionem sentio: nam & difficile est, quod tamen imprimis vellem, tecum agere placidè, & temperanter. Quid enim? Tu cum semper iratus accedas ad scribendum, & mirificè sis facundus ad maledicendum, incredibili fœcunditate tibi affluunt, quæ profundas, verba, ex nescio quo Cornu copiarum repetita, tam terrificæ, tam contumeliosæ, tam aculeata, quibus

* Ps. 13.

quibus adversarium percellas, lancines, confodias, configas, ut, etiam si truncus sit, commoveri possit, vixque possit sibi temperare. Si Jure communi in foro causam ageres, sæpe pœnam, mulctamque (si solvendo esses) penderes: saltem si Legibus tenereris, illam ego tibi Legem VALENTINIANI objicerem, quæ verat, Advocatos in licentiam convitiandi, & maledicendi temeritatem prorumpere: quæ jubet eos agere, quod causa desiderat; temperare se ab injuriâ; & hanc addit sanctionem: *Si quis adeò procax fuerit, ut non ratione, sed probris patet esse certandum, opinionis suæ imminutionem patietur. L. VI. C. de Postu.* Sed Theologum non constringunt Leges Civiles.

Rursus verò tuis criminationibus respondere difficile est, quia & infinitè, & confusè plerumque declamas, cum in aliquem inveheris. Lex, quæ jubet Accusatores subscribere suis Libellis, vult etiam, ut subscribant, & exprimant speciem criminis, & quo loco, quo anno, quo mense id commissum sit. Nunc cum tu hujus Legis posteriorem partem non minus, quam antea priorem, contempnas, an me vis in tenebris tecum digitis micare? Postremò quantumvis multas tibi Leges objecerim, quæ jubent Accusatorem, nî Calumniator videri velit, liquidò probare, quod intendit; ne hanc quidem conditionem admittis, & (quod nemo sibi concesserit) arroganissimè

R

vis,

vis, ut tibi, etiam nihil probanti, cum te non modò laudas effusè, sed & aliis importunè maledicis, statim fides adhibeatur. Si hoc impetrare possit adversùs Leges Authoritas tua, ut *αὐτὸς ἔφα* * de te, sicuti de *Pythagorâ*, dicatur, vicisti: sed apud sanos, & cordatos viros nondum id consecutus es.

Tu quidem multitudinem aliquam incantando excœcasti, ut nihil videat, nihil discernat, & verba dantem, quasi Oracula fundentem, adoret: quid enim tam valde, quàm nihil sapere, vulgare? Sed erras, si perpetuum hunc errorem fore confidis: nam & multos in Galliâ etiamnum sapere, ut hoc Idolum prostrati non colant, scito.

Nescio, an, quia propter malum carmen, famosumque libellum intestabilis esse iussus es, dices tibi non licere aut testes adhibere, aut aliis testimonium denuntiare. Sed ea res tuam tantò magis calumniam jugulat: & verò si inrâmis alium accusare non potest, an potest intestabilis? An eum, cui testimonium dici non potest, testem in causâ suâ idoneum esse aliquis dicet? Ergo iterum audebo profiteri, & te calumniari, & me tuis mendaciis non credere. Audebo & tuum rursus mendacem, atque maledicum libellum, quo me postremo laceras, non dico dilacerare (quod tamen jubent Leges
de

* Ipse dixit.

de famosis libellis) sed aliquâ responsione
 pungere; quanquam ita scriptus sit, ut sit dif-
 ficillimum non agere perturbatè, si quis ei re-
 spondere velit. Ergò cum hic iterum hære-
 rem, suavissimum illud scriptum, cujus lectio-
 ne satiari vix possum, relegi: & ecce, tandem
 occurrit quædam veluti methodus, quâ & tibi
 satisfacerem, & me expedirem. Animadverti
 enim duas aureoli illius, & artificiosissimi tui
 libelli esse partes. Priori parte se se intempe-
 ranter laudat, & prædicat suas virtutes Author
 ipse: altera aliis maledicit non minùs intem-
 peranter. Quod ad priorem attinet; per me
 sanè licet, ut homo scilicet ἀναμάρτητος * in-
 flatis (ut loqui solet) buccis etiam ante mortem
 celebret suam veluti ἀποθέωσιν **, utque ad-
 mirabilium suarum sit facundus Præco virtu-
 tum. Sed cum hoc vult, & facit, quærat
 peregrinum: nimis enim familiariter novi
 hunc Thrasonem, quàm ut ei Gnatho esse
 possim.

Sed si tam patientes, ac stupidas aures ha-
 bemus, age, audiamus, quid de se miles glo-
 riosus in fabulâ nunc prædicet. Ait, quotquot
 ei inimici sunt, esse professos CHRISTI hostes:
 nullas verò inimicitias se unquam suscepisse
 privatâ causâ, nec cupidè appetiisse; nullas
 denique ab ejus culpâ fuisse ortas. Hocque
 sibi

R 2

* Impeccabilis.

** Relationem inter Deos.

sibi plùs fatìs esse, nullum ei aliâ de causâ esse inimicum, nisi quia sacrilegâ audaciâ insurgere adversùs pietatis doctrinam, & Ecclesiæ salutem ausus fuerit. Quotquot nostro tempore CHRISTUM, ejusque Ecclesiam hostiliter impetere tentârunt, eorum se se furori fortiter opposuisse, atque, ùt acriter eos exceptit, ita indefatigabili constantiâ persecutum esse: suam moderationem omnibus notam esse: neminem suâ ætate excelluisse pietate, & doctrinâ, qui non eum complexus sit summo amore, & plus detulerit, quàm vellet: MELANTHONEM sibi eum prætulisse: nullum esse in toto Orbe terrarum fidelem CHRISTI servum, cui non porrexerit fraternæ societatis manum. Semper tam ex animo, quàm ex professo defugisse, quidquid eum extra modestiæ fines abriperet: se esse hominem ab omni ostentatione longè remotum: suam perpetuam fidem, diligentiam, integritatem, modestiam, tolerantiam cum assiduis pro Ecclesiâ laboribus probatam esse tot insignibus documentis jam indè usque ab ejus adolescentiâ: sibi esse filiorum myriades in toto orbe Christiano: se tuâ tenuitate contentum, frugalitatem sic coluisse, ut nemini gravis fuerit: se quietum manere in suâ statione: de suo stipendio aliquid remisisse: suas omnes curas, labores, studia ad omnes Ecclesias juvandas conferre: se docendi munere sic defungi, ut in summâ fide, & diligentia, nulla ambitio
 appa-

esse
 sur-
 lesiæ
 tem-
 iliter
 orti-
 epit,
 esse:
 esse:
 do-
 nmo
 ME-
 esse
 ser-
 etatis
 n ex
 mo-
 n ab
 per-
 mo-
 ccle-
 s do-
 entiâ:
 Chri-
 ugali-
 it: se
 o sti-
 curas,
 andas
 gi, ut
 nbitio
 pa-

appareat: nullos hæcenus prosperos succes-
 sus eum inflâsse: multas, & graves procellas,
 quibus jactatur, se intrepidè sustinere: se co-
 miter vivere cum suis æqualibus: se fide-
 liter amicitias tueri. Hæc, & id genus alia
 ille de se satis profectò multa in libello non
 magno Non exclamo: Quorsum hæc tam
 putida tendunt? Per me sanè (iterum dicam)
 licet, ut plura etiam ebuccinet; modò tali ja-
 ctantiâ alios non obruat, & mihi veniam det,
 si non possum credere vanitati. Hâc condi-
 tione permitto, ut etiam de se succinat illud.

*Ad summam Sapiens uno minor es Fove, dives,
 Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum.**

Alterâ, ut dixi, pars gloriosissimi illius li-
 belli vehementer mihi, & aliis maledicit, cui,
 ut audio, respondendum est. Sed rectè dixe-
 ro, non esse laborandum, quia ea ipsa sugge-
 rat verba, quæ in Authorem commodissimè
 retorqueantur, nullâ ut sit opus aliâ respon-
 sione. Nam terribiles illæ phrasæ, quas eja-
 culatur, eæ sunt, quibus ipse retundi potest,
 si qui eum suo gladio jugulare vellent, si mo-
 dò velint (quod non puto velle viros bonos,
 ingenuos, Christianos) tam, non dico acer-
 bè, sed atrociter cuiquam homini unquam
 maledicere. Certè ne infantibus quidem ta-
 lem currum, quo in hunc Dictatorem inve-
 hantur

R 3

* HORATIUS Lib. I. Epist. I. v. 106.

hantur, conscendentibus maledicentissima oratio deesse posset, si, quod ille suggerit, recitare velint, ut, mutato nomine, de ipso fabula narretur. Itaque & nostram sive balbutiem, sive infantiam, quam perculit, non modo adjuvare, sed etiam armare fortasse voluit, & nobis esse veluti phonascus *. Quid enim, si, responsionis loco, nunc his ejus verbis utar, & hæc, tanquam Emblemata, quæ propinat, mutuari ab eo velim? *Ut ejusmodi homines ad rabiem invitat desperatio, præcipitem cum egit mala conscientia, ut cæco impetu in se ipsum potius, quam in me vueret! Commotum ejus intemperie me fuisse non negabo: quando fieri non potest, quin hominibus cordatis, & ingenius stomachum moveant tantæ indignitates: sed ejus convitia, perinde ac si me non attingerent, facile despexi.*

Quoniam tamen nobis quotidie rogandus est Deus, ut Diabolum, ejusque Ministros compescat, nostrarum quoque partium est, ne eorum mendaciis obruatur veritas, effræni eorum licentiæ obistere.

Certè præstabat, cum malæ causæ defensionem omittere, quam insulsis scommatibus manifestum crimen eludere, cujus odium, & detestationem ex piorum cordibus nunquam eluet.

Bonus

* Vos is pronunciationisque Magister, & Moderator.

Bonus vir ut dedecus tegat, omnium oculis expositum, convitiando perturbat totam actionem. Ut nugator iste suas phaleras alibi venditet. Sed quorsum tam putida jactantia: ac si ultimum unquam edidisset vel prudentiæ, vel moderationis specimen?

Et tamen ut aliquâ gravitatis specie superbiat, cothurnum induit, seque prædicat tantò magis esse Religiosum: affirmet sanè, modò nemo credat. Ego verò, quid futiliter garriat de rebus Ecclesiasticis homo ut pietatis expertus, ita Sacrorum omnium ignarus, nihil moror.

Ego tamen ex multis idoneis testibus comperitum habui, eum proditoriè se gessisse; multa scelerè, & nequiter cum paucis sui similibus agitasse, ac intestinum fuisse Ecclesiæ hostem: continui me tamen, ac ejus defectione perinde dolui, miserriquè interitum deflevi, ac si nunquam in caput meum cum improbis nebulonibus conspirasset; ut vix patientiam meam ferrent veteres ejus amici. Hoc verò extremo actu edito, tacere mihi non permisit; & tamen impurum os perfricans. subinde rogitat, quænam me intemperantia contra ipsum adegerit.

Quis non videt hominem, petulantia deditum, vomere potius, quæ stomachum gravant, quàm loqui?

Respondeat nunc ipse mihi, velim, quomodo tot sibi acquisierit hostes; cur se, & ipsos atrocibus

bus pugnis exercuerit; cur nusquam reliquerit verum amicum. Cui probetur, nescio: omnibus certè doctis, & probis viris, quibuscum versatus est, exosum esse constat.

Fontem si quærimus, non alius reperietur, quàm ejus ambitio, superbia, invidia, perfidia, & siqua est similis virtus. Sed toto libello se prodat pudenda ejus fatuitas, quâ voce gravius eum vulnero, quàm si omne genus scelevum in eum conferrem. Recto enim, & honesto valedixit, modò acutus, & vaser credatur. Seridò tamen docendus est, quàm putidum se reddat insipidis suis facetiis.

Quàm fuerit placidus hic noster, & erga suos Collegas comis, & humanus, inquirent: reperient, ubique fuisse intolerabilem. Sed fruatur sanè Ismaelis gloriâ, cujus manus est contra omnes, sicuti manus omnium contra eum.

Pudeat effrænis suæ protervia: vel agnoscant Lectores, quâ ad convitiandum vesaniâ feratur. Et quis suspicatus esset hominem nihili tantùm sibi arrogare, nisi se ipsum proderet? Eat nunc, & buccas inflet inani jactantiâ.

Ego verò siquid in eum juvis unquam vendicare mihi potui, libenter remitto, quia cum Sasanâ, cui se totum addixit, mihi nihil est commune. Sed ex ejus literis agnoscant Lectores, si nunc immaniter contra me ferociat, ingrati-
tudinis

nis culpam in eo residere. Agedum verò, inson-
tem se probet, sicuti audacter facturum minatur.
Ego autem simpliciter excuso, quoniam non modò
perfidiosè mecum agendo, sed nunc insidiis, nunc
aperto conatu in communem Ecclesiæ perniciem
grassando, spem meam scelestè fefellerit, eò justio-
res mihi fuisse iracundiæ causas quam in exterum
quemlibet, vel ignotum. Quod si humano more de
me conquestus esset, fortè eadem spe, quæ me frustra-
ta erat, iterum deceptus, optassem de vehementia
aliquid remissum; nunc verò cum belluina ejus ra-
bies, perditæ, & desperatæ mentis signum non
sit obscurum, dicere mihi cum Propheta, ut ar-
bitror, licebit: Quod perit, pereat. Porro quàm
non præcipitanter in ipsum efferbuerim, multi
sunt idonei testes, quibus notæ erant præclaræ
ejus actiones. Cui tamen clementer peperci, &
quem sustinui tanta patientia, adhuc de mea in-
humanitate conqueritur. Quàm verò indignam
mercedem retulerit, partim breviter exposui, par-
tim dissimulo, ne privatas injurias persequi vi-
dear. Certè ut stylum in eum stringerem, nun-
quam adductus sum, donec voluntarium obtulit.
Neque enim, secus ac gladiatores in cædem ruunt,
hic facetus scurra præceps ad convitiandum fertur,
ut non stigmatè modò, sed suffixione opus sit, si
de nequissimo calumniatore pœna pro merito su-
matur.

Ergo nebulo, nescio quis, cæno emergens,
impura sua procacitate Soli tenebras obducat.

Atqui longè fallitur, qui aliud assequi se confidit, quàm ut intolerabilis ejus superbia omnibus fæteat.

Vanitatis, futilitatis, calumniæ, maledicentiæ magnam esse turpitudinem, fateor. Cur ergo his omnibus vitiis infamiam, & odium omnium sibi accersit?

Atqui nihil melius, quàm vesanum hunc furorem, qui ad me non pertingit, è tuto despiciere: quia ubi latratus omnes suos consumpserit, idem manebit, qui semper fuit, obscænus canis.

Ejusdem est futilitatis, quæ jam in aliis spurcis convitiis patefacta est. Quid tibi invidiam, miser? quid tam stolidam comparationem assequi te putas, nisi ut os tuum impuram omnes conspuant? Si omnia recenseam, quæ homini vel ferreæ, vel nullius frontis comminisci, & garrere licuit, nullus erit modus.

Sit verò hoc memorabile tuæ vanitatis trophæum, qui non modò insolentius, quam ante hac, cristas erigere, sed linguam, ungues, & dentes acueve ita cæpisti, ut nihil usquam extiterit, vel superbius, vel truculentius. Eat nunc, & se in suo stercore volutans, fætoris sui odore delectetur, donec Ordinum omnium detestatione obrutus, quid sit pudor, & misericordia, discere incipiat.

Sed

Sed voluit scilicet Religionis opinione sibi gratiam acquirere apud simplices, ac si crederet, ullum in Cælo esse Numen.

Hoc verò est non assurgere supra larvas, sed larvarum omnium integumenta congerere ad fallendum. Scilicet non satiatur crudele ejus in me odium tot, quibus me omnes Christi hostes impetunt, calumniis, nisi in arenam projiciar, à fervis laniandus.

Sed quia cum Cynico scurrâ nullus esset litigandi modus, præstat, verborum ampullis solidam rerum ipsarum veritatem opponere.

Infelici genio, vel fatali quodam morbo, semper ad nocendum satagit; sibi uni addictus, omnes, à quibus nihil sperat, fastuosè despicit: potentum favorem captat sinè modo, blandis assentationibus: bonis, quibus invidet, plusquam ferociter insultat. Quocunque venit, fax est prorsus furialis ad excitandas discordias. Denique, ut neminem unquam sincerè dilexit; ita neminem ex probis, & integris Dei cultoribus habet amicum. Si asperior visus fuero, Authore Paulo, culpam in eum ipsum rejiciam, qui me coëgit.

Hæc sunt, quæ nunc nobis dictasse videris, ne infantia alioqui nostra, cum tibi iracundè, & eleganter respondendum est, balbutiens hæreret. Ac ne ingratos esse nos putes, iterum prædicamus, O magne Magister maledicendi, hæc esse tua dictata, tuas formulas,

las, tuas phrasas; quibus quidem uti possimus, si te tuis retortis fulminibus percellere, atque obruere velimus. Nam eodem, quo tu jure in alios, qui saltem te deteriores non sunt, talia contorques, retorqueri in te possunt. Ergo ut breve faciam, fingito, illa omnia de te, & adversum te dici, si eo genere orationis delectaris. Certè agnoscis aliquam horribilis tui Libelli veluti ἀνάλυσιν *, cujus fragmenta per quandam (utar nostrorum Jurisconsultorum verbo) ἀντανάκλασιν ** te referire possent. Et licet alios ejus generis tuos commentarios uberiores, tali copiâ talium verborum refertos; non revolvamus; en in unâ, minimè etiam longâ declamatione quantam silvam inclusisti talium spiculorum: quæ tamen diligentius tibi asservare debebas, ne in alium emissa, in te reciderent. Fortasse quia in priori responsione dixeram, exhaustisse te tuam convitiarum pharetram, ostendere nunc voluisti, eam esse inexhaustam. Sed nescio, an tibi expediat, tam valde effundere tales tuos thesauros. Nam si te nôsti fatis, sentis te adversario suppeditare liberaliter, quòd tibi sine ullo suo labore respondeat, si, tuo more, confusè tonare velit. Absit, ut tam aut impotenter agamus, aut furiosè declamitemus. Absit, ut, quod Theologo indignissimum est,

Juris-

* Analyfin.

** Recriminationem.

Jurisconsultus imitetur tale genus non loquendi, sed convitiandi, atque debacchandi. Sed fieri non potest, quin & tua nobis consuetudo affricet aliquid sui morbi, & contagionis; & ego contendendo tecum, vel invitus discam quidpiam tuæ acerbitatis.

Scio, respues exemplum Christianæ moderationis, quod nunc tibi proponam: non enim natura tua capit, quod tuâ esset fortasse personâ dignum. Sed tamen proponam, ut, si tu moneri nolis, me ipsum admoneam. AUGUSTINUS *Lib. III. contra Literas Petiliani*: Ego, inquit, quando cuiquam vel dicendo, vel scribendo admoneo, etiam contumeliosis criminationibus laceffitus, quantum mihi Dominus donat, frenaris, atque coercitis vanæ indignationis aculeis, Auditori, Lectorive consulens, non ago, ut efficiar homini convitiando superior, sed errorem convincendo salubrior*. Ecquid, ô bone, talis actio tibi placet? Equidem mirarer, te, qui non modò Theologus, ab AUGUSTINO non abhorrens, sed & Theologum, & quidem, ut loqueris, Reformatorum, atque regeneratorum Princeps vis videri, tam valde ab hâc sententiâ abhorrere, quæ tamen non solùm cum principiis Religionis, sed & cum primis præceptionibus humanitatis consentit.

Verùm ut mirari desinam, professus es, naturam tuam esse indomitam belluam. Certè,
 ùt

* Cap. I.

ut PLUTARCHUS eleganter disputat, quomodo
 quis sentiat, se se in studio Philosophiæ (ut
 loquitur) προκοπῆν *; multi nunc attoniti ob-
 servant, in te nondum illud, quod primum
 esse deberet extare argumentum, ex quo li-
 queat, tuum animum ad meliorem mentem
 revocatum, in Philosophiâ Christianâ, multa
 movendo, aliquid promovere; sed difficilli-
 mum est, ut ais, naturam vincere. Tu libris
 tuis præfigis illud AUGUSTINI: *Ego ex eorum
 numero esse me profiteor, qui scribendo proficiunt,
 & scribunt proficiendo.* Non disputo, quis sit
 ille tuus profectus, quænam προκοπή **; sed
 negare non potes, eum, qui in facultate scri-
 bendi atrociter, & vehementer maledicendi
 proficit, religiosiorem propterea non effici.
 Videris, an (quod imprimis erat necesse) fias
 melior scribendo; quæque aliis aliàs scribis
 de officio viri boni, & Christiani, ipse ad te
 pertinere seriò, sæpèque cogites. Sed aliud
 facias, alitèrque & loquaris, & scribas, oportet,
 si nobis velis persuadere, te cum AUGUSTI-
 NO non modò in scientiâ valde proficere, sed
 etiam in conscientiâ bonâ; sinè quâ ecquid tua
 vel scientia, vel scriptura, vel loquacitas erit
 aliud, quàm (quod Apostolus ait de fide sinè
 charitate) *Cymbalum tinniens* ***? Est enim
 tuæ

* Proficere.

** Progressio.

*** I. Cor. c. 13.

tuæ professionis alia conditio, quàm alterius
 artis, & disciplinæ. Sed & licet tuæ apud
 DEUM conscientia rationem non haberes;
 quod tamen de homine tui ordinis suspicari
 nollem; at certè gloriæ apud homines tuæ, &
 æstimationi, quam ambis, caves parum, cùm
 furiosi convitiatoris famam effectare scribendo
 videris: vixque est inter amicos tuos (siqui
 sunt saniores) quisquam, qui non vehementer
 doleat, simul & miretur, te neque ætate, ne-
 que doctrinâ, neque usu, neque admonitione
 ullâ ad aliquam scribendi temperantiam posse
 revocari.

Scio, jam pridem tibi molestam esse hanc
 (ut appellabis) battologiam * otiosæ commone-
 factionis; & imperiosè, credo, jubebis me, Atti-
 cã lege, ἀνεο παρομιῶν, καὶ παθῶν ** statim
 respondere objectis criminibus. Ego verò ni-
 hil velim magis, sed iterum dico, vix scire
 me, unde ordiar, ubi desinam: adeò artifi-
 ciosè, quæ confertim conguessisti, maledicta
 permisces.

Principio ut solent molles, & suaves esse
 tui prologi, exclamas, me esse falsarium.
 Cur ita? Quia, inquis (hïc enim notas dili-
 genter crimen) vicesimâ quinta die Julii anno
 quin-

* Crebram repetitionem more Batti, poëtæ,
 qui in Hymnis suis idem sæpe repetit.

** Sinè Præfationibus, & Affectibus.

quingagesimo septimo, Privilegium à Rege impetravi, quod datum sit meo *de famosis Libellis, & Calumniatoribus Commentario*, qui tamen non nisi anno superiore sit editus. Quid istud rei, quid monstri est, doctissime vir? Equidem vix tandem suspicari potui, quid velis: eo enim anno, & die in Germaniâ eram, nihil de Galliâ, nihil de Rege, nihil de Privilegio ullo, nihil de famosis Libellis quidquam cogitans. Sed quid te fefellerit, at alium clamitares esse falsarium, nunc demum intelligo: *Vecbelus, Typographus Parisiensis, eo tempore generale, ut vocant, Privilegium Regium sibi impetravit, quo, quoscunque deinde libros excuderet ornaret. Eo, ut fit, fortè usus est, cum Commentarium meum ederet.* Tu qui ne illud quidem vides diploma non mihi, sed *VECHELO* datum esse, propterea tamen triumphans, iterum erumpis in hanc exclamationem: *Etsi apices Juris omittam, falsum hîc deprehendi, sensus dictat. Quis hunc Dictatorem non modò sensu communi carere, sed & præcipitem ruere in sensum reprobum non dixerit?* Atqui me urges, & jubes, ut hîc tibi de Jure respondeam Jurisconsultus.

Non est, Vir consultissime, quòd me nunc consulas de apicibus Juris, qui tuum fugiant acumen, si tibi de Calumniatoribus Leges non satisfaciunt. Quid merearis, liquido tibi dicet una Lex Cornelia de Falsis. Vis, addam præterea

terea leges de stellionatu? Quia vetus vulpes pellem non mutat; & tu propterea, quos vocas versipelles, refugis, nescio an stellio tibi satisfaciet.

Sed simplicem, & candidam ingenuitatem vafri hominis videamus. Cùm ab eo expressit, tanquam in equuleo, vis veri, non meum, sed CASSANDRI (hunc enim jam, cui noceri putat, periculosè nominat) librum illum esse, propter quem tamen me proscidit; neque jam negare possit, se & falsi, & calumniæ convictum esse, mihi que factam esse atrocem injuriam; tamen priusquam nunc faciat, quod officium viri boni flagitaret (ejus præsertim, qui alios novam mortificationem, & regenerationem, & pœnitentiam docere se gloriatur) iterum os impurum (ut ejus verbis utar) perfricans cavillatur, me illius libri, si non Authorem, scriptorémve, at politorem, proxenetam *, obstetricem, lenonem, productorem esse. Mira est hujus Dictatoris dicacitas: sed admirabilior, impudentia, dicam, an contumacia? Certè protervia est plus, quàm (verbo utar, quo delectatur) meretricia. Scriptus (ut sæpe jam dixi, & nemo nescit) editus, distractus est liber ille, cum de eo nihil quidquam vel audissem, vel rescivissem, & sexcentis propè millibus passuum abessem: & tamen (quæ tua est perspicacitas) ais, in eo agnoscere

S

te

* Conciliatorem.

te notas styli mei, & sciens, prudens in manifesto mendacio perstas, ut iterum mentiaris, ex meâ illum manu prodiisse. Quid miser te torques? Quod prius sumpseras, abs me librum scriptum esse, tam facilè probabis, quàm eum esse abs me politum, aut vulgatum. Sed tenes vetus illud: *Cùm quis impudens esse capit, gnaviter impudens esse debet.*

Si, inquis, in Jus te accerferem, tribus verbis finita esset causa. Utinam ego te in aliquod jus vocare, ducere, trahere possem! vix tres lictores sufficerent ad tuam iterum calumniam castigandam, & disceres aliquando finem facere mentiendi. Delige, quam voles pœnam, vel Legis Remmiæ *, vel Talionis, vel intestabilis Infamiæ, vel Cauterii, quo frons tua inuratur, vel Myricæ, arborisque infelicis: quid tergiversaris? Iterum intonat Lex: *Si calvitur, manumendo jacito.* Verte te in omnia: nunquam hodie effugies: absiste moveri; mane.

Sed confugis ad Typographum: Is (inquis) non negavit. Accipio conditionem. Is est, opinor, OPORINUS **; vir optimus. Itē-

* Calumniatoribus pœna Lege Remmia irrogatur L. 1. §. 2. π. ad SC. Turpil. Add. HEINECCIUS in *Antiq. Rom. Lib. IV. Tit. 16.* §. 3.

** Typographus Basileensis.

Iterùm periisti, si ejus testimonio statur. Non proferam, quas ad me literas scripsit de injuriâ abs te mihi factâ. Tu, qui vicinior es, hominem interroga. Exclamabit, vereor, te omnium hominum impudentissimum, atque perditissimum esse calumniatorem: & quia eum testem laudas, falsi te reum ipse peraget. Quàm miserum est (dicebat quidam olim) negare non posse, quod est turpissimum confiteri! Sed minùs tibi turpe esset, confitendo, veniam deprecari, quam inficiando, crimen duplicare. An sæpius mentiendo effugere te posse putares, si aut nunc carcer, quo dignus es, te constringeret, aut lictor teneret? Sed tu in isto tuo Olympo securus, suaviter ridere potes omnes & Judices, & lictores: ùt & jam pridem propterea impunè soles, cuicumque vis, injuriam facere; & talibus te ludis oblectas.

Memini, cùm scriberes in Tridentinum Concilium, & pro tuâ civilitate, atque erga tuam Gentem benevolentia, potissimùm Gallicis Episcopis, qui intererant, contumeliosè, hoc est, more tuo, malediceres, te, ignominia, & convitii causâ, nominâsse Nenetensem. Atqui is non erat Tridenti, neque eò venit unquam. Id cùm intelligeres, & omnes intelligere scires, quid facis? O ingenui hominis pudorem! Illam virulentæ maledicentiæ farraginem, quam vocabas Antidorum, gallicè rursus

edidisti, & pro Renetensi Rhedonensem, alterum Britanniae Celticae Antistitem, supposuisti; ut hic in Galliâ audiret, quod ille in Latio, & uterque infamaretur: sic enim verecundè scilicet errorem tuum castigasti, & communicatione quâdam maledictum conduplicasti. Hæc enim pœnitentia est, quam tu erroris, scelerisque convictus egisti.

An hæc ars, & consuetudo tua est sive multiplicandæ contumeliæ, sive injuriæ duplicandæ, si quis fortasse monitor te ad Jus aliquod revocet? Minimè ergo mirarer, si eodem mihi modo nunc satisfaceres: sed nescio quo modo acerbior erga me, & pervicacior, & iniquior malevolentiaæ tuæ rigor est. Nam quem in me vexando errorem commisisse te in priori tuo adversus me libello famoso, negare non potes, neque, cùm hunc gallicè recuderes, correxisti, reo commutato, neque jam commutas; sed iterum, iterùmque ingeminans, ita pergis, agisque, ut quidvis dicere paratus sis potius, quàm vis veri te adigat ad aliquam vel tacitam sive erroris manifesti confessionem, sive convictæ culpæ deprecationem. An hominum (intelligis Apostoli * verbum) ἀπιληγυκώτων ** tam præfracta esse potest confidentia? Si dicas, tam de Republ. Christianâ præclarè meritum esse te, ut tibi privatim licere debeat

* S. PAULI.

** Hominum, qui dolere desierunt.

debeat quidlibet : aut me tam esse hominem
(ut vocas) nihil, impunè ut possis in eo cæ-
dendo te oblectare :

*Nos animæ viles, inbumata, infletâque turba,
Sternemur campis. **

Sed tantum, scito, mihi etiam jacenti superesse
generosæ ingenuitatis, ut, etsi linguam revel-
las, meo tamen spiritu, si voce non possim,
injurias tuas refellam, atque repellam.

Age, ubi negare non potes, te offendisse,
quo pergis? Quò magis teneri te sentis, ut
irretitæ feræ solent, tantò minùs quiescere
potes; neque tamen cùm te vertis in omnem
partem, aliud fremens facis, quàm ut te invol-
vas magis, atque magis. Clamitas, me Rhe-
mis, ubi nullum unquam vidi Cardinalem,
vendidisse, atque obtulisse nescio cui Cardinali
mirificum illum librum; quo tamen tempore
liber neque natus, neque (ut opinor) concep-
tus erat, & de quo nihil hætenus quidquam
audivit Cardinalis ille. Mira est, mi JOANNES,
tua vertigo, mira hæc melancholia, quæ effi-
cit, ut videre te putes, quod nusquam est, ac
ne quidem vigilans, ac monitus, possis tamen
inanes (quid aliud dicam?) phantasias discu-
tere. An quia de novo Pontificatu Maximo

S 3

sæpe

* VIRGILIUS Æn. Lib. XI. v. 372.

sæpe cogitas, non potes oblivisci Cardinalium?
Addis etiam, nescio quid, de quodam Lotharingiæ Cancellario, qui tamen nullus est, neque ullus unquam fuit. Næ tu iterum valde miser es, qui nondum sentis, te ab tuis delatoribus, qui talia tibi persuadent, irrideri, & per ludibrium veluti in scenam produci, in quâ cantillent:

*Eumenidum videt agmina Pentheús,
Et solem geminum, & duplices se ostendere
Thebats. **

Interea nescio, bearéne me velis, an illudere, cùm iterum mihi narras, nescio quid, de sportulis illius novi, sed mihi ignoti Patroni. Equidem (jocando loquar seriò) ne me ingratum esse putes, magnam tibi gratiam habebò, si id mihi persolvi cures, quod desponsum mihi esse confirmas: atque etiam, si vis, & per leges liceat, partem tecum dividam; vel potiùs totum nomen illud, si quod esse putas, dono, & cedo: quanquam, ut mihi caveam, non affirmo esse aliquod. Mihi profecto valde novum, & insolens erit, quod prædicas, beneficium, qui hætenus nullum, ne teruncium quidem, ab ullo vel Episcopo, vel Cardinali aut accepi, aut expectavi.

Nescio,

* VIRGILIUS Æn. Lib. IV. v. 469.

Nescio, an multos habeas in tuo Collegio, qui mecum gloriari possint, nunquam se quidquam delibasse ex opibus Ecclesiasticis. Videas tu cum tuis, quantum olim indè decerpseris, & quàm illis rursus bonis inhies. Sed quid putas dici posse, si dicere velim, quid nunc tui hauriant? Quid si artem exactio-
 nervum tuæ factionis, aliquis describeret? Quid, & quantum, & à quibus, & quâ arte accipias, non inquirō; neque meâ refert: tantum abest, ut, cùm *Senecam* dedicares cuidam Abbati, quem sanctissimum esse profitebaris, quæram, quantum olim elicueris. Verùm nos ex tuo, tuorùmque ingenio ne æstimato. Interea credito, esse aliquos in Galliâ non omnino stupidos, atque hebetes, qui non ignorant pecuniarias tui satellitii rationes, & reliqua.

Sed ut hanc cogitationem avertas, & aliquid in me dicere videaris, exclamas, cujusdam nefandi (ut ais) mei colloquii memoriam ex piorum cordibus deleri non posse. Quodnam colloquium, ὁ καρδιογνώστης *, Magister memoriæ, atque pietatis? Effare, si quid scis: saltem ne infans in mentiendo videaris, cùm sis minimè, fingito aliquid probabiliter. An quia *Nefandum* dixisti, novæ tuæ calumniæ nefariam nequitiam tegere, & oculere te posse putas? Ego te adjuvabo, & hærentem expediam.

S 4

* Scrutator Cordium.

diam. Anno superiori Rex ille, in cujus clientelâ sum, jussit, ut magnis de rebus convenirem Principem Cardinalem, qui tunc erat Lutetiæ. Colloquium de religionis quæstionibus controversis fuit, quod, DEO teste, dico, & affirmo religiosius fuisse, quàm ullum fuerit unquam, quod tecum aliquando habuerim. Utinam nunc singula capita, quæ eodem die, ne exciderent, literis consignavi, & compluribus viris piis recitavi, pluribus verbis exponere, & huic libello ad sempiternam posteritatis memoriam includere possèm! Sed res longior est, & alio exponi loco poterit. Illud modo dicam, colloquium non dissimile illi fuisse, quod audio, eundem in Germaniâ nuper habuisse cum BRENTIO, & ejus Principe illustrissimo. Cur te tam valde urunt talia colloquia, in quibus de religiosis rationibus Ecclesiæ restituendæ, & concordiæ constituendæ quæritur? Cur de te actum esse putas, statim atque audis agi de pace, &, ut vocant, unitate? Ergo, quod nunc narrabo, fortasse te impulit, ut in me insurgeres. Quidnam? Remisit eodem me anno Rex idem in Germaniam cum optimis mandatis, jussitque, ut cum ab aliis, tum verò abs CASSANDRO, ad quem propterea scribebat, elicerem, si quid haberent boni consilii ad dirimendas dissensiones, quibus Ecclesia miserè distrahitur. Cum essem Coloniae, audio, quendam (de quo nihil antea quidquam audiveram) libellum Basileæ excusum de officio pii,

&

& publicæ tranquillitatis verè amantis viri in hoc religionis diffidio, jam circumferri in Galliâ, quem Author mihi narrabat se Duysburgi delineâsse. Audiebam etiam, te, quod mirabar, illi consilio vehementer iratum, diraminiari; sed non credebam, te tam mihi, & illi esse infestum sinè ullâ causâ. Saltem nihil quidquam eam rem totam ad me pertinere constabat. Redeo itaque securus in Galliam, & ad eum Regem, qui me amandârat, refero responsa manuscripta iis de rebus, de quibus quærebatur. Utinam ea nunc mihi edere liceret, quæ fortasse edentur aliquando! Certè tuæ intemperantiæ, quæ ne rumorem quidem bonorum consiliorum ferre potest, furor magis pateret.

Interea quid tu temulentis tuis suspitionibus, & melancholicis phantasmatibus procul in tuo specu indulgens, in me, nihil meritum tale, nihil tale expectantem, repentè evomueris, in quem, quasi hippomanes * hausisses, tumultuando incurristi, testes facio famulos tuos libellos; testes facio sapientes, qui, re, & causâ cognitâ, mirati sunt: quæ te rabies ageret; testes facio DEUM, & Angelos, qui ultores erunt, & vindices istius tuæ immanitatis. Relegatur CASSANDRI libellus, qui

S 5

hic

* Frutex est, equis præsertim, si eo vescantur, aut succum expressum bibant, lethalis, eos ad furorem incitans.

hïc est recusatus, ab Authore auctus, interea dum ille tuis calumniis respondebit: relegatur, quid in me propterea cruciaveris: & iudicium esto penes viros bonos, & integros. Iterum verò iudices obtestor, mihi ut veniam dent, si, cùm non desinas contumeliosè agere, ego de injuriâ conqueri nondum desino; perfringas licet omnium legum vincula: Ignoscat etiam mihi DEUS, qui etiam tanquam ob torto collo invitum me trahi, adigique videt ad hanc necessariæ defensionis tristissimas contentionem.

Age, ad rem aliquid dicere videris, cùm, quas de calumniâ leges tibi objeci, eas nunc in me retorques, quia dixi, BUCERUM te aliquando objurgasse, quòd judicares, prout amares; amares autem, prout libet. Hïc enim demum confidenter exclamas, te DEUM, & angelos ejus testari, id abs me improbissimè esse confictum: & hanc diram imprecationem addis; *ITA verò mihi propitius sit DEUS, si quid unquam tale audierim.* Bona verba, mi JOANNES; oblivioni potiùs tuæ DEUS ignoscat: Quid enim alioqui te miserius est? Nihil me confinxisse, ipsa, ipsa manus tua, quæ hïc extat, & à sexcentis agnita est, testis est: tua (inquam) epistola, manu tuâ ad BUCERUM scripta, quam ne ipse quidem, si videas, negabis. Non patiar, ut, quod tu illiberaliter facis, privata epistola, sinè consensu scriptoris

ris in publicum edatur. Tibi potiùs eam reddi, si vis, curabo, quæ nescio quomodo, ex Argentinâ huc perlata est. Sed ut sexcenti, quibus manum tuam ostendi, de eâ testimonium dicendo, testes erunt meæ bonæ fidei, & tuæ, ut video, oblivionis: sic etiam ut epistolæ tuæ tibi interea magis, atque magis memoriam renovem, dico eam esse, cujus ad BUCERUM tale est principium: *Cum literæ tuæ mihi sub cœnam oblatae essent, tanto gaudio per-fusus fui, ut non meminerim, tribus totis mensibus lætiorem mihi horam affulsisse. At cum eas super cœnam utcunque percurrissem, lectione ipsâ sic fui flagellatus, ut proximâ nocte irrequietus continenter æstuârim, nec toto post triduo plane fuerim apud me ipsum &c.*

Si, ut certior sis, ejus etiam epistolæ finem recitari tibi velis, postremum caput est; *Frustra mihi excusas, novo Papismo erigendo te non studere: sed vellem aliis omnibus sic exploratam esse puritatem tuam, ut ne suspicionis quidem locum relinqueres. Frustra etiam id, te dare operam, ne quid Calvinismi admisceatur. Si à scripturâ semel deflectendum sit, non ignoro, quàm sit tolerabilior Bucerissimus, quàm Calvinissimus &c.*

In illius, inquam epistolæ tuæ, quæ prolixa est, medio leguntur hæc abs te scripta: *Judicare me scribis, prout amo; amare prout libet. Ergone sic me desipere censes, ut nullum habeam in amando delectum, vel ordinem?*

Nunc

Nunc vide mi JOANNES, an hic ego confinxerim quidquam : simul vide, quænam dejeratio, detestatio, devotio sit, cùm, si verum sit, quod nunc vides esse verissimum, DEUM, ut tibi malè sit propitius, invocas, & veluti adjuras. Ecquò ruis, ô miser, cùm ad talem imprecationem te adigit cæca impotentia tuæ iracundiæ? Profectò malè tecum ageretur, si summo jure tecum ageretur. Ergo discce deinceps cavere tibi magis, cùm aliquid negabis. Discce loqui minùs confidenter, & religiosè magis. Ego nunc hoc uno contentus ero loco, & exemplo, ut fidem meam liberem, & de tuis recriminationibus judicium bonis omnibus, & cordatis permittam. Certè si quod unquam exemplum DEUS edidit tuæ vanitatis, cujus memoria te configeret, est istud, quod dico, & tamen in eo exagitando, quod possem, non immorabor.

Ceterùm nimis immane est, quod Satanam ore tam furiali vocas eum, qui τὴν διαβολαν * accusat. An, quia Satan Hebræis dicitur, qui à latinis adversarius, audes exclamare (quæ pungnantia sunt) adversarium τῆς διαβολῆς ** esse Satanam? DEUS bone! an hæc lingua, & oratio est theologica? Annon potiùs ἐνεργέμενον *** esse te, aliquis putaret? Advocarem
itaque

* Calumniam.

** Calumniæ.

*** Corruptum à malo Genio.

itaque exorcistas; sed fortasse clamabis cum
 ULPIANO nostro, eos impostores esse; ut eos
 non dubitasti scribere fuisse ignotos Ecclesiæ
 veteri, quia magnificentia tua non dignatur
 meminisse, non eorum minus, quàm Diaco-
 norum, in omnibus scriptoribus veteris Eccle-
 siæ fieri mentionem. Si hi, quos dirè, im-
 precationis ergò, vocas Satanas, honoris causa,
 te resalutent LUCIFERUM, credo, minùs irasce-
 ris: nam & gloriaris, te omnibus facem præ-
 ferre, & sæpe in ore habes illud, quod HIE-
 RONYMUS scribit fuisse proprium Luciferianis,
de Ecclesiâ factum esse lupanar. Sed ut tuam
 lucem boni sequantur, operam dato, ne mi-
 seram Ecclesiam iterum polluas. Nam si
 (quod nunc Gallia veretur) non aliam Refor-
 mationem instituas, quàm avorum nostrorum
 memoriâ, ZISCA, Bohemus, omnes boni te
 fugient.

Sed terribile est, quod, ut occurras, toties
 ingeminas, nos esse Apostatas. Cur ita? quia
 conquereris, me abs te nunc descivisse, cum
 tamen olim te valde coluerim. Probare priùs
 debebas, quod vehementer omnes pii, & sani
 pernegant, eum, qui à te, vel tuâ factione defi-
 cit, deficere abs CHRISTO, & ejus religione.
 Nunc, quasi eâ de re aut non quæreretur, aut
 nemo dubitaret, tu tam ineptus, & impudens
 es, ut satis esse putes, si ostendas me abs te
 alienatum esse, & tibi tamen aliquando addi-
 ctum, deditumque fuisse. Id autem ut pro-
 lixè

lixè probes (quod non erat necesse: id enim & sæpe confiteor, & palàm prædico) profers (quæ tua est proditoria fides, & illiberalis educatio) edisque in publicum multas, quas ab annis XVII. literas familiares ad te aliquando fortasse scripsi adolescens, cùm te nondum nôssem. Hic ego tibi responderem, quod in simili causâ HIERONYMUS respondit *Rufino*. Sed ut civilius agam adversùs hominem incivilem, contentus ero responsione CICERONIS ad *M. Antonium*, hominem (si dicere fas est) tibi in hoc genere non dissimilem: *At etiam* (inquit) *litteras, quas me sibi misisse diceret, recitavit homo & humanitatis expers, & vitæ communis ignarus. Quis enim unquam, qui paulùm modo bonorum consuetudinem nôsset, litteras ad se ab amico missas, offensione aliquâ interpositâ, in medium protulit, palàmque recitavit? Quid hoc est aliud, quàm tollere è vitâ vitæ societatem? Tollere amicorum colloquia absentium? Quam multa solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse videantur? Quam multa seria, neque tamen ullo modo divulganda? Sit hoc inhumanitatis tuæ &c.* * hæc ille. Audis humanissime JOANNES, elogium tuæ editionis: neque, quâ religione talem, tamque Antonianam barbariem tuam ornabis, video.

Quid si exemplum nunc tuum secutus, vicissim ederem, quas olim ad me scripsisti litteras

* Oratione Philippicâ II. N. 7.

teras familiares? Quibus quidem certè me adolescentem propè incantâsti, & blandiendo in fraudem pellexisti. Sed absit, ut malitiosam tuam futilitatem imitari videar. Interea tamen alios monebo, quicumque ad te scripturi sunt, sibi ut caveant, & meo periculo sapiant, discantque, ad quem, quàmque fidelem virum scribant, cùm ad te scribant. Vetus est illud:

*Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane
caveto. **

Vetus illud est Symbolum Pythagoricum: *μη γένεσθαι τῶν μελανέρων* **: vetus, & sapiens admonitio PLUTARCHI interpretantis: *μη συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν* ***. Ut autem nostri insidiatoris, qui jam pridem coquebat, quod nunc vomuit; & jam tum, cùm ad me scribebat, meditabatur, quod jam facit, malitia notior sit: quicumque eas literas leget, testes animi mei, optimorumque affectuum, & cum tuâ, quam adjunxisti, responsione comparabit, næ ille barbaram tuam inhumanitatem detestabitur; nullum ut potue-

* HORATIUS Lib. I. Sat. 4. v. 84.

** Ne converseris cum habentibus nigram caudam.

*** Ne studium, & operam ponas cum nigris hominibus propter morum malignitatem.

potueris majus proferre testimonium tuæ perfidiosæ (si apertè dicendum est) improbitatis: quâ quidem speras, crudelis, fore, ut hîc odio tuî oppressus pessunder. Sed DEUS, ut spero, tua sæva, atque insidiosa consilia disturbavit; & quod in me contorques, in caput tuum recidet, augebitque infamiam tuam.

Age verò, ecquid conficere vis cum illis epistolis? Probabis, me adolescentem, rerum imperitum, temerè putasse, Religionis, cujus studio, quo etiamnum teneor, flagrabam, te Doctorem magnum esse: putasse, te virum bonum esse, & religiosum: te ecclesiæ reformandæ curam seriò suscepisse. Denique probabis, me hâc opinione factum fuisse propè Calvinolatram, vel in te colendo Idololatram. Erravi, fateor; sed illius meæ cœcitatæ, atque stultitiæ, vel amentitiæ (quam tamen mens bona, & religiosa incitavit) satis magnas do, dedique pœnas. Quid de jacturâ, & damno rei familiaris, vel XX. annorum ærumnis conquerar? Interea dum adolescens amens, meique oblitus, & malo, credo, carmine incantatus, tibi servio, & obsequor, perdidit, perdidit optimos adolescentiæ florentis annos; meliores, inquam, illos annos infelix perdidit.

Nunc ut mercedem aliquam rependas, ô crudelis, amanti, & propter te propè misero, & jacenti etiam insultas. Tu meretricios, & turpes,

turpes, & obscœnos amores quorundam, qui tibi nunc intimi collegæ sunt, suaviter tegis; & ferre non potes, me deperiisse pueriliter tuam, cujus tunc ulcera ignorabam, consuetudinem, quæ tamen quanti mihi constet, non ignoras? Certè cum propterea me laceras, quid aliud, quàm truculentiam tuam prodis magis, atque magis? Ergo quicumque usquam estis amantes Religionis Christianæ, cavete, ne imprudentes huic larvato Antistiti multum tribuatis: cavete, exemplo meo, ne eum colatis, laudetis, admiremini nimium; ne, si fortè postea (ut lex ait) emergat celata morum improbitas, vobis integrum non sit, eam non colere. Ille per me vobis denuntiat, se irrisurum vestram simplicitatem, vel, ut vocat, fatuitatem: scilicet per suam modestiam diutius pati non potest, divinos sibi honores deferri; neque plus sibi tribui vult, quàm mereatur.

Age, vir modestissime, cum omnibus probaveris, me cœcâ tuâ admiratione, & errore cœco magnam, bonamque de te olim opinionem concepisse: quod aliud, quàm fraudem allegabis tuam, & probabis, tectâ simulatione, atque hypocrisi tuâ deceptam fuisse meam credulitatem: vidisse me verò postea illud, quod clàm alebatur, monstrum, idque tam deforme, ut ejus conspectus coegerit me idolum repudiare, quod imprudens alioqui propè adorabam? Oportet profectò vehementem
T
fuisse

fuisse causam, quæ me abs talibus, tamque immoderatis amoribus revocare potuerit. Et tamen is pudor fuit meus, ut, nisi tu de hac ab alienatione prior verba palàm fecisses, de eâ vix alii audiissent quidquam. Sed neque intemperies tua faciet, ut, si in amando non tenui modum, non teneam in divertendo. Denique nunquam probabis, me aliquid interea fecisse contra veterem amicitiam, quatenus, salvâ religione, possem.

Non potui, fateor, semper tam valde, quàm feceram antea, te observare, ubi te alium, quàm putabam, esse vidi; neque religiosum esse sensi, quod velle videris, ut te Gallia colat, sicuti Græcia olim coluit T. FLAMINIUM, victimis, & sacrificiis. Sed, quod ab homine ingenuo, & Christiano desiderari officium posset, in eo me constantem & esse, & fuisse dico, &, donec aliud probaveris, constanter affirmabo. Neque verò dissimulo, errâsse te vehementer, si putâsti, cùm me in tuos olim numeros referres, etiam me jurâsse, tua signa, quocunque rueres, secuturum esse. Memini, quendam olim BLOSIUM Cumanum, qui Tit. GRACCHI partes secutus erat, à LÆLIO interrogatum: Quid, si te GRACCHUS Templo Jovis Opt. Max. faces subdere jussisset, respondisse, id quoque se fuisse facturum, si jussisset. Etsi multos habere te jactes, tam valde tibi addictos; tamen ne fallaris, jubeo, ut
me

me eorum numero eximas: nunquam enim putavi, religionem esse latrocinium, & imposturam. Quid? an me tam perditum esse unquam putasti, ut te CHRISTI loco locarem? Aliis, si potes, persuadeas, quod impudentissime jactas, eos, qui à te desciscunt, abs CHRISTO desciscere: ego quidem certè, quantum inter te, & eum interfit, scio: & ut ad illum propius accederem, conscientia mea me coëgit ab novis tuis consiliis, & conspirationibus secessionem facere; tametsi id fecerim sinè tuâ alioqui ullâ contumeliâ.

De te igitur, de personâ tuâ, de tuis moribus quæstionem nunc esse, scito, & alios id scire, intelligito. Cautè tu quidem, qui CHRISTUM, qui Ecclesiam, qui Religionem substituere in tali reatu velles; sed nihil agis, ô bone! fraus hæc (ut dixi) manifesta est. Ergo aliquando desine perturbare, & permiscere statum causæ. Quia de factione tuâ dictum aliquid fuit, exclamas, sic factiosum fuisse JEREMIAM, sic Prophetas, sic CHRISTUM, sic Apostolos. Quæ tandem est hæc comparatio? Tunc hoc tempore, tu (quid dicam?) hoc rerum statu audes tua acta Sullana cum Prophetis, atque Apostolicis conferre? Equidem olim, cum aliquid esse simile putabam, quia scitè, nescio quid, simulabas, id ferre potui: at nunc cum longè aliud & agas, & agere te omnes videant, nimis impudens est tua jactatio.

tio. Memini, quod AUGUSTINUS narrat, *Julianum* illum, Pelagianorum gloriosissimum Ducem, solitum esse impudentissimè jâctare, se esse ex agmine Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum. Sed ut te ejus agminis signiferum esse probes, oportet, alia signa, quàm quæ nunc præfers, attollas. Interea liceat mihi, bonâ tuâ gratiâ, missionem impetrare, & veniam, si CHRISTI signa sequar, & à tuis paulatim divertam.

Equidem miror, cùm tam liberalis, atque facilis sis in dissolvendis non modò votis, sed & conjugii, & quidem in divortiis faciendis, tantum tibi tribuas, ut domi tuæ fratrem, priori uxore repudiatâ etiamnum superstite, alterius maritum esse jubeas; te nunc tam severum esse in adstringendâ obligatione vel monasterii tui, vel tuorum numerorum, atque castrorum. Ergo deinceps sibi caveant, qui sapiunt, ne temerè tibi dent nomen; ne unquam sit iis integrum discedere ab societate, quam postea fortasse sentient non esse, quod dicebatur. Ego quidem certè tui sacramenti militaris conditionem, quam nunc dicis, non accipio: & si excipias, nullâ mihi exceptione olim cautum fuisse, de dolo tuo replicabo: saltem minoris ætatis defensione utar, restitutionemque in integrum ab æquo Prætore impetrabo.

Vis,

Vis, exemplis bonis præterea utar? Cùm olim AUGUSTINUS, adolescens, in Manichæos, & EPIPHANIUS in Gnosticos incidisset, & iis imprudens uterque nomen dedisset; deinde verò cùm sentiens, quo eorum secta tenderet, pedem referret; clamitabant illi quoque, esse ἀποστασίαν *. Fortasse contumeliosus essem, si te cum iis conferrem: tantum abest, ut id velim; sed dico, tam mihi licere abs tuâ novâ factione, ubi abs religione deflectit, deficere, quam AUGUSTINO, & EPIPHANIO fuit necesse, ut ad CHRISTI Ecclesiam redirent, deserere Gnosticorum, & Manichæorum conjurationem. Quid præterea tibi multos laudem, quos AUGUSTINUS laudat, quia Donatistarum, & Circumcellionum conjurationem, cui imprudentes subscripserant, deseruerint? Vis, uno verbo dicam? Cùm te, vel tuum Librarium audio περὶ ἀποστασίας ** jus dicentem, videor mihi audire Donatistas in suâ Bagajensi Synodo pronuntiantes de Maximiano, & ejus optimis collegis. Et ut breve faciam, sententiam tibi unam opponam, quam hodie legi; tu nondum audiisti. Cùm his diebus historiam Donatistarum colligerem, & eo nomine OPTATI libros contra Parmenianum, Donatistam, non solùm excusos, sed & manuscriptos evolverem, incidi in eum locum, quo refellit

T 3

Dona-

* Apostasiam.

** De Apostasiâ.

Vis,

Donatistas, qui aliis objicientes, quod committentebant, *Fannem*, & *Mambrem*, * cum pacificis (ut ait) catholicis comparabant. In eo libro inquit OPTATUS: *Nullus eorum debet argui, qui de Collegio vestro ad pacem transitum fecit. Qui fuerant sinistra opinione turbati, simplici, ac pura veritate firmati sunt &c.*

Nondum, video, desinis calumniari. Ne fortè videaris aut nugari, aut nihil agere, nihil non moves, & fingis; etiam DUARENI testimonio uteris: quid ineptius? Si ille me, cum istuc irem, transfugam vocabat, an propterea tu, quia huc sum reversus, Apostatam esse probas? Quis non obstupescat, te tantum Dialecticum hæc tam malè cohærentia portenta connectere? Ita est sanè: cum tu me involvere frustra conaris, mirabiliter te implicas. Ego ut me liberem, & tibi satisfaciam; & cum tu extra rem multa misceas, ego ad rem dicam aliquid, non modò *περι ἀποστασίας* **, sed & *ἀποστασίς* *** breviter respondebo. Dicit de utrâque ejus generis veluti thesi copiosè posset: sed otium mihi nullum concedunt tui tumultus Galliæ perturbatæ; ac nequidem Bibliothecam ex Germaniâ meam huc referri hæctenus passi sunt: & adversariis propterea tuis armis potiùs, quàm libris nunc
meis

* II. TIMOTH. C. 3. v. 8.

** De Apostasiâ.

*** De libello Repudiî.

meis septus, tumultuariè dictare cogor, quod respondendum tibi est: ut tibi jam brevior in uberi argumento sim, tu talibus impedimentis veniam des.

Scis, in Evangelicis literis ἀποστάσιον appellari libellum, ut vocant, repudii. Ego si te res tuas tibi habere, atque agere jubeam, vel conditione tuâ me non uti, antiquâ formulâ dicam; divortium justum esse contendo. Id ut liqueat, nunc de moribus judicium vetus instituendum esset: in eo si me cogas causam dicere, liquidò probabo, te causam divortio dedisse. Sed, honoris tui causâ, peto, ut hîc imitari possim pudorem PAULI ÆMILII, ut ejus verecundo responso sim contentus. Certè nulla me res alia absduxit abs tuâ consuetudine, inque viam revocavit, quàm quòd eodem semper animo persequare studium rectæ pietatis, quod mihi à primis annis fuit insitum; sed à quâ (cogor ingenuè fateri, quod sentio) mihi deinde visa sunt deflectere tua, tuorumque & consilia, & facta minimè religiosa. Quænam ea sint, noli abs me quærere: tu enim satis nôsti; & patent; & quædam sunt, quæ abs verecundo adversario nunquam audies. Et licet plura nunc abs me non elicias; illa satis esse possunt, ut etiam plures, qui fortasse sunt effascinati, tandem oculos, exemplo meo, aperiant, & te relicto, ad se redeant. Licuerit fortasse antea vel tecum, vel in tuo

cœtu communicare, cùm religionis species, vel probabilis error simplices alliciebat: nunc quâ conscientiâ id possint, non video. Ego quidem certè jam fateor, me non posse.

Appelles, si vis, defectionem, si quis aut factionem tandem tuam fugiat, aut tuam semper sectam non sequatur. Sed an ullus unquam impostor fuit tam Tyrannus, ut capitale esse statueret, si quis imposturam odisset? Et quis tu es, qui, quos religio retinet, ut te deserant extra metas excurrentem, reos facis τῆς ἀποστασίας *, hoc est, ejus criminis, quod meliori jure in te retorquetur? Si pateris, nos hoc loco intelligere illam ἀπόνηρον ἀποστασίαν **; cujus meminit PLUTARCHUS, fatebimur nos esse Apostatas: sed si verbo, quo uteris, significare aliud velis, cogimur perditissimo calumniatori reclamare: ac nisi si dolorem justissimum reprimerem, audires, ô noster προσάκτης ***, quod mereris. Jam pridem tu quidem impune ita ludis, ut, quod in te dirigitur, in CHRISTUM detorqueas, & ita agas, quasi Ecclesia CHRISTI, & factio tua, religioque Christiana, & persona tua, eadem res esset. Et verò aliquam multitudinem effascinasti, ut non discernat, quantum intersit: sed an omnes Gallos tam fungos esse putas,
ut

* Apostasiæ.

** Minimè malam Apostasiam.

*** Imperator, seu Legifer.

ut neminem sentire, & videre putes, te improbè miscere, quæ valde diversa sunt, & inter quæ magnum est intervallum, καὶ ἀπόστασις *, sive διάστασις **?

Scio, magnæ artis olim fuisse hanc actionem tuam: sed jam nimis vulgare, & notum est hoc artificium; & est tam attrita, quam toties obtendis, larva, ut ne pueros quidem terreat. Fuit quidem certè hoc etiam olim familiare non modò Hæreticis, sed & Schismaticis, ut Ecclesiæ quoque Catholicæ titulum suæ factioni adscriberent. Sed quis eorum impudentiam non rideat? Eat nunc noster Salmoneus, & bruta sua fulmina ejaculando percellat Galliam trepidantem. Scilicet hoc ejus verbum est: *Æra sonant Coribantes; expavescite, pueri.*

Memini, quod AUGUSTINUS narrat, olim *Petilianum* quendam, Donatianorum Apostatarum Ducem, & Episcopum, clamitare solitum esse: *Totus mundus apostatavit: Nos autem in Ecclesiâ permansimus, tanquam duæ illæ tribus in populo Dei.* Jam pridem tu eodem ore canis eandem cantilenam: sed si id posteritati persuaderi velis, diligentius, quàm nunc facias, contine, ô magne Tribune, tuam tribum. Tu in priori tuâ contra me declamatione Ecclesiam, à quâ defecisti, comparas cum decem

T 5

tribu-

* Distantia.

** Intervallum.

tribubus Israelis, quæ Jeroboam secutæ sunt: itaque tuam Synagogam vis haberi pro Regno Judæ, pro duabus, inquam, illis tribubus, quæ Roboamo paruerunt. Sed hæc tua jactantia quid est aliud, quàm recocta crambe Donatistarum? Quid verò Donatistis responderit AUGUSTINUS, etiam relegito, & quidem, si potes, animo sedato, docili, religioso. Ut verum tibi dicam: illi, illi libri AUGUSTINI, quos, postquam abs te discessi, legi, revocârunt ab eâ, in quâ & novos Circumcelliones videbam, factione: & optarem, ut, qui in Galliâ etiamnum eo loco sunt, quo fui, libros illos religiosè legerent. Si illi te urunt, mihi irasci non debes: si iis subscribere vis, dele, quam mihi dicam scripsisti: nam iterum profiteor, me in AUGUSTINI sententiam ivisse, quam Christianam esse sentio; neque, ut ab eâ deficiam deinceps, facilè efficies. Si eum Judicem recusas, & actum agere vis; saltem cum litigas *περὶ ἀποστασίας* *, ut liqueat quid velis, priùs definito, quidnam ea sit: deinde siquem eo nomine reum facere vis, appositè ex eo genere repete, & expone speciem criminis, & proba, quod objicis: nam falleris, si solo sive sibilo, sive crepitu, conficere putas, quidquid tibi libet.

Prius illud præstitisse te, fortasse dices; quia subornâris nostrum quondam CRISPINUM,
tuum

* De Apostasiâ.

num librarium, ut ederet, nescio quem,
Commentarium ad L. M. C. de Apost. Equidem
 primum tibi gratulor, quòd tam consulta ha-
 beas mancipia, tamque paratos tuo sumptu
 consiliarios, eòsque non ad imprimendum
 Jus modò, sed & ad scribendum, dicendùm-
 que Jus paratos, & quidem (ò tuas, Gentis-
 que tuæ Domitiæ deliritates!) Aenorbarchos.
 Deinde nostræ Patriæ etiam gratulor, & ad-
 miror tuam felicitatem, quòd eum, qui di-
 cebatur desiisse esse Jurisconsultus, ut fieret
 librarius tuus, nunc rursus ex librario re-
 pentè facere potueris Juris utriusque non mo-
 dò consultum, sed etiam interpretem. Ve-
 rùm molestè fero, commentarium illum,
 quem in scriptis, & paginâ primâ tuæ farraginis pollicetur, nondum huc perlatum esse,
 & finè appendice tam nobili farraginem tuam
 tam mancam, & imperfectam in Nundinis
 Francofordiensibus vèniisse conqueror: & quia
 pro integrâ est vendita, ex empto contra ven-
 ditores malæ fidei, institorèsque tuos agen-
 dum esse putarem, nisi si de dolo malo po-
 tiùs agendum esset: nam Edictum Ædilitium,
 ex quo tales merces redhibere possem, non
 satùs esset ad puniendam tuam fraudem.

Age, etsi Commentario tuo, & Glosâ tui
 Interpretis careamus, conabimur tamen Le-
 gem, ad quam nos rejicis, utcunque intelli-
 gere; gratiàsque tibi etiam agemus, quòd
 tandem

randem aliquando Leges, quas hæcenus superbè contempseras, ex JUSTINIANI nostri libris repetitas, Judices esse non nolle videaris. Ceterùm librarius debebat *L. IIII. C. de Apostat.* priori loco proponere, ut abs definitione ordiretur suam disputationem, hoc est, ab ejus constitutionis eâ parte, quæ, ne hujus (ut ait) interpretatio criminis latius in incerto vagetur errore, definit, Apostatas appellari, qui nomine Christianitatis imbuti, sacrificia sacrilega vel fecerint, vel facienda mandaverint.

Nescio, an hic tuus servus, quia est Licentiatuſ utriusque Juris, malit definitionem Apostatarum repetere ex Jure Canonico: sed suum prælum vix exercere posset, nisi si servis uteretur iis, qui eo Jure dicerentur Apostatæ. Equidem non possum divinare, quid talis Legislator, qui scribit ad Jurisconsultos de Apostatis, sibi velit, donec Commentarium ejus legero. Sed interea suspicor, eum ex Jure Civili definitionem potiùs repetere; præsertim cùm speret, fortasse ex eâ efficere posse, omnes Jurisconsultos esse Apostatas. Cur ita? quia Ulpianus ait, eos appellari Sacerdotes: ACCURSIUS verò eo loco annotet, esse Sacerdotum, facere Missas. Et fortasse hic error fecit, ut tuus librarius defecerit ab ordine Jurisconsultorum, ne & ipse Apostata judicaretur. Quàm verò obstupescet, si addidero ex *Cod. Th. Legem Constantis, & Constantii AA.*

☼ CC. folis Advocatis dandum esse Provinciae Sacerdotem? Ad quod Sacerdotum Dictionarium, ut se expediat, confugiet bonus λεξι-
κογράφος? *

Non possum non joculari in re licet seriâ, cum video ridiculam istius sive Doctoris insectiam, sive censoris arrogantiam. Jam etsi fortasse aut nescit, aut fateri nolit, tam antiquum esse Missarum verbum, quam est illa constitutio, quam laudavi; tamen suspicor, si rogetur, quid cogitet, cum in eâ legit sacrilega Sacrificia: Missas, dicet. Sed nisi rursus definiat, quid, cum eas dicit, intelligat, vereor, ne confusâ, & ambigûâ voce ipsum etiam AMBROSIUM, qui certè vixit ante illam Legem, significet fuisse Apostatam: AMBROSIUS enim se Missam fecisse ait. Negabit hoc fortasse Auditor tuus: non enim id istic audivit unquam. Sed legat AMBROSII epistolas, & discat, quod nondum didicit: quanquam rursus sit illi necessarius aliquis commentarius, ut intelligat Ambrosianam Missam, & quid olim hoc verbo significaretur, & quid esset, discernere possit noster Interpres antiquitatis. Imò verò dicet, se ignorare, quod in tuis toties castigatis Institutionibus (tuos enim propè folos ut excudit, sic legit libros) etiamnum legitur, Missam olim dictam esse abs muneribus, quæ mittebantur. Ergo vereor, ne no-

ster

* Vocabularius.

ster librarius malit esse municeps, quàm munificus, ne propterea sacrificus, &, quod consequens esse putat, Apostata esse judicetur.

Ignoscat iterum mihi Lector, si nondum desino joculari in re seriâ. Quis non rideat istorum Magistrorum tam putidas, superbâsque ineptias? Si, ne longiùs abires, per tuas delicias tibi licuisset, illius, quem pro tuâ civilitate Lamiam in sterquilinio jacere scribis, vir fortissime, atque mundissime, commentarios evolvere; potuisses non ignorare, missam olim Christianos vocâsse, ut vocabant Collectam; & hanc, cum populi concio congregaretur: illam, cum dimitteretur, vocem frequentem fuisse. Quàm obstupescet doctissimus tuus Interpres, simul & Chalcographus, si dicam, Missam quoque olim appellatam fuisse illam Collectam, ubi neque Sacramenti, neque Sacrificii ulla erat memoria? Sed hæc, & hujus generis plura, quæ tecum ignorat, mecum addiscet, ubi etiam scire volet, quænam olim rectè judicatæ sint esse Missæ (ut appellabantur) legitimæ. Interea ut hoc verbo, quod etiam finè re odit, minùs offendatur, eum, & te moneo, extare in ipsis Pandectis Flor., veteresque Jurisconsultos appellâsse Missam, ubi de repudio misso agitur. Quam significationem si admittat tuus Leguleius, non negabo, me, cum à vobis diverto, vósque missos facio, Missæ reum esse. Sed ad rem; nam plus satis joci sumus.

Nemo,

Nemo, credo, tam infulsus, præter tuum Typographum est, qui ignoret, in illâ, quâ de agitur, Constitutione Sacrificia sacrilega vocari ea, de quibus agitur *Cod. de Sacrific. Pagan.* neque tamen recusò, quin post CHRISTI tempora eodem loco habeantur impiorum Judæorum Sacrificia. Itaque & in *Lege CONSTANTII*, si quis ex Christiano Judæus efficitur, judicatur Apostata: & in Constitutione THEODOSII, defertæ religionis reus esse dicitur, qui ad Sacrilegia templorum, vel ad ritus Judaicos transiit. Hinc æstimare licet, Apostatam in hisce Legibus appellari, qui abs CHRISTI Religione desciscit ad Judaïsmum, aut Paganismum. Sic *Julianus* ille dictus est Apostata, quem AMBROSIIUS appellat Prævaricatorem, & EUSTACHIUS παραβάτην*.

Non puduit interea hunc Tyrannum Leges ferre de Apostatis. Si hoc est, ut est, indignum; non indignius est, te definire, Apostatas esse, quicumque tua signa, etiam cum ea audes, quæ religio CHRISTI vetat, non sequuntur, & adversus hos tamen velle detorquere veteres Christianorum Leges de Apostatis? Videris, an cum Judæis, aut Paganis habeas aliquid commune in seditionibus, prætextu religionis excitandis.

Ego verò profiteor, si à tali factione deficiam, religiosam esse ἀποστασίαν **: si hanc hæresin

* Transgressorem legis.

** Apostasiam.

hæresin esse putas, dicit, quænam sit. Certè Mahometanam esse non dices. Equidem meminimus, CYPRIANUM scripsisse, *Novatianum olim voluisse Sacrificia sacrilega offerre.* Loquitur autem de eo, qui (ut ait) profanum Altare erigere, & adulteram Cathedram collocare tentabat: *Qui (utar CYPRIANI verbis) nitebatur adulter, & extraneus Episcopus fieri à desertoribus: qui post connexam, & ubicunque conjunctam Catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conabatur Ecclesiam facere; & per plurimas civitates novos Apostolos summittebat, ut quædam recentia Institutionis suæ fundamenta constitueret: cùmque jam pridem per omnes Provincias constituti essent Episcopi, creare alios Pseudoepiscopos audebat &c.* Agnoscis, bone vir, CYPRIANI verba de *Novatiano*, sacrilega sacrificia offerre volente. Nunc vide, an nihil tibi cum eo sit commune, nihil simile. Nos talem nebulonem, omnésque ejus similes, sive impostores, sive desertores, sive novatores, execramur.

Quid præterea sibi vult librarius tuus? Scit, me à primis annis nihil non fecisse, atque etiam nunc facere, ut eos fugiam. Scit, me neque esse, neque fuisse sacrificum; imò verò sacrorum omnium ignarum esse me, tu illi dictasti, & id suis ille typis statim consignavit: Sacrilegum quidem certè (credo) non dicet, nisi fortè ut OVIDIUS sacrilegum vocavit *Lycurgum* ob contempta Bacchi sacra. Sed si vellem

vellem de arcanis vestris, sive Sacris, sive Sa-
 cramentis, sive Sacrificulis vicissim dicere,
 qualem putas ἀποστασίαν. * describerem?
Hominum, dicerem, à fide descendentium, si,
 fraudem contrariam esse bonæ fidei, latinè li-
 ceat dicere. Si, inquam, mihi nunc liceret
 (sed liceret, si vellem) vestrorum consiliorum,
 atque arianarum communicationum mysteria
 evulgare; sentire, te non tibi satis cavere,
 cum tam confidenter alteri objicis, quod tibi
 proprium est. Sed si hanc ætatem lateant tam
 subtiles tuarum actionum insidiæ; at certè
 posteritati non erit ignota Historia. Interea
 infelix tuus Librarius, qui balbutit de suis
 Apostatis, viderit, cum quibus ipse quotidie
 communicet; ac, si alios accusare velit, priùs
 se liberet: saltem liquidò probet, quod inten-
 dit. Nam turpe esset, eum, qui non vult
 videri defecisse ab ordine Jurisconsultorum,
 hanc primam Juris Gentium Regulam non te-
 nere. An, ne non Discipulus tuus videatur,
 vis, exemplo eum tuo palàm calumniari, at-
 que improbè mentiri, ut & habeas socium in
 dependendâ calumniæ pœnâ?

Sed ogganniet, etsi in Galliâ neque Ju-
 dæi, neque Pagani suo more sacrificent; ta-
 men alia esse non minùs sacrilega Sacrificia.
 Quænam, O vindex sacrorum! Ineptus ego,
 qui istud ab isto Mancipio prælorum, tan-

U

quam

* Apostasiam.

quam ab aliquo veteri Rege sacrificulo petam, cum tamen non modò, quid sacrafacere, sed etiam quid facere sit, vix sciat. Fortasse ex illâ scurrili, quæ istic excusa est, Anatomia serabit, & proferet aliquid pudendum, quod rideat, ego deplorem. Sed si suis Authoribus talia ulcera, si velit, affricet bonus hic Chirurgus. Neque tamen, si in Theatricam (ut isti Histriones faceti vocant) saltationem, ad contumeliam Nominis Christiani, convertat omnes Majorum nostrorum ceremonias, fecerit aliquid, quod non olim & ab Hæreticis factum sit, & NAZIANZENUS vidisse horret. Irridere verò, & ad ludibrium traducere si velit barbaræ Posteritatis solœcismos (quamquam non magis, quod est vitiosum, ab integro, quàm, quod est novum, à veteri discernere sciat) per me sanè licet, ut in suâ scenâ saltitet. Ceterùm fingat, quascunque volet (ut vocant) abominationes, & eas, quantum velit, exagitet, nihil inveniet, quod mihi adscribere jure aliquo possit. Nam quid tandem est in iis, in quo meum sit crimen? Equidem nulla, nisi Christianorum, aut sequor, aut agnosco Sacrificia; nulla, nisi Sacrosancta, legitima, & Religiosa: nulla, nisi quæ, post Apostolos, in Ecclesiâ veteri fuisse, & piis omnibus meritò placuisse, didici. Detestor, & fugio, quæcunque vel vitiosa, vel impura esse scio.

Atque

Atque ut utrumque liquidò cognoscere possem, suis, me hactenus nihil non fecisse, & constanter cùm res bonas defendisse, tum verò malas damnâsse. Neque, si vis, recuso, quin & disertè, & distinctè de iis agamus: Sed tuum est, priùs aliquam speciem exprimere, de quâ litigas. Interea videris, num sacrilega sit tuorum audacia, qui veterum quoque Christianorum sacra contumeliosè proculcant: saltem in iis importunè damnant multa, antequam ea intelligant: ut audax non minùs, quàm superba est inscitia istorum νεωτερικῶν. * Certè concoquere non possum, quod tui quidam volunt, nostros Principes habendos esse pro Paganis, vel Ethnicis; & in Christianorum Templis, in quibus fateor, & doleo, multa esse corrupta, nihil aliud esse, quàm merum Paganismum. Meâ quidem certè nihil interest, etsi probes, eum, à quo bapsizatus es, fuisse (ut ais) Cybeles Sacrificum, aut etiam, si vis, fuisse Archigallum: sed Curetum, atque Corybantum furor est, immanis profectò furor, velle nos insanis clamoribus obruere, si de Christianis modestiùs loquamur. Memini, quid olim nostris objiceret FAUSTUS Manichæus: sed simul teneo, quid illi responderit AUGUSTINUS; cujus Librum saltem vigesimum contra FAUSTUM illum legant, velim, qui nondum legerunt.

U 2

Inte-

* Neotericorum.

Interea quid est, cur in me insilias cum isto tuo ululatu Corybantico? Si Sacrifici tibi molesti sunt; ego alienum factum præstare nec possum, nec debeo. Neque tamen tuo crepitu tam valde me percellis, ut veterem Ecclesiam, saxum Cybeles esse dicam. Diruas, ædifices, mutes quadrata rodundis; quid hoc privatim ad me? Verùm cum tu vis illud Horatianum: *Templa novo reparare saxo*; * audebo dicere, malle me, redivivo: & id, credo, malunt, quicumque cum Ecclesiâ Rempubl. esse optant; proptereaque tibi, alio consilio aliud molienti, novum opus nuntiarent, si suâ nuntiatione, quasi quodam interdicto, efficere possent, ut tu cum tuis Fabris facefferes, & meliores Architecti, qui se abs te obturbari queruntur, non modò ad facta tecta, sed & ad totius ædifici probam instaurationem tandem aliquando seriò urgerentur. Sed eâ de re aliàs.

Nunc redeo ad legem de Apostatis, in quâ cum imprimis sacrilegiorum fiat mentio, miror, tibi Apostatas non videri tam multos, qui Sacrilegiis onusti ad te deficiunt, atque confugiunt: nam etsi ii deinde tibi sacrificent, tamen eorum Sacrificia quâ dicere possis non esse Sacrilega; imò quâ prece possis consecrare, ego, ut supersticiosus sum, vehementer addubito. Rur-
sus

* Lib. II. Od. 15. v. 20. RUTGERSIUS legit.
Templa novo decorare Saxo.

sus autem miror, te, cùm, nequis nova tua
 sacra relinquat, terribilis eorum vindex, cum
 tuo librario, videri vis, nunc laudare, quam
 proponis, constitutionem de pœnâ Apostata-
 rum, cum non nisi intestabiles Apostatas esse
 velit: & vos non tam Solones, quàm Draco-
 nes, denunciatis supplicium capitis omnibus,
 non solùm, quos, vestro more, definitis
 Apostatas, sed & qui capitales vobiscum esse
 recusant. Miror (inquam) quòd non laudetis
 potius illam de Paganorum sacrificiis legem
 capitalem, quam & laudat AUGUSTINUS *Epist.*
XLVIII., & ab ipsis quoque Donatistis lau-
 datam fuisse ait. Tolerabilius id fuisset, quàm
 quod tuus sive Hypodidasculus, sive Procu-
 rator, etsi NICEPHORUM detestari soleat, ta-
 men laudare non dubitavit, quod ille narrat,
 tempore ejus TIBERII Imper., qui post JUSTI-
 NIANUM imperavit, quendam *Anatolium*, qui
 Antiochiæ sacrificârat Idolis Paganis, cùm pro-
 scriptus tantùm abs Principe, & iudicibus es-
 set, abs fremente, & tumultuante plebe be-
 stiis objectum esse, à quibus discerptus sit.
 Certè qui tale exemplum Populi seditiosè fu-
 rentis adversùs rem iudicatam laudant, atque
 ad imitationem proponunt, quid tandem agant,
 vix, credo, cogitant: nisi si jus non curent,
 qui hoc tantùm curant, ut regnent; & reg-
 nandi causâ jus violandum esse audiunt; &
 fortasse sapiunt, qui, quo jure, quâ injuriâ,
 terrere, & continere suos initiatos volunt.

Sed quid noster cum suâ lege librarius? Ubi ejus Commentarium legero, audiam, quid tandem dicat de constitutione, quæ jubet Apostatas esse intestabiles. Fortasse, quia aliàs dixi, Authores famosorum libellorum esse intestabiles, quærit recriminationem, & simili pœnâ dignam facti speciem fingit. Sed quid, si illi iterum objiciam, non modò Manichæos, sed & Donatistas, à quibus fortè minùs abhorret, lege quoque juberi esse sacros, & intestabiles? Quid, si addidero, non modò testimonio, & testamento, sed & commercio iis esse interdictum? Quo se vertet hic noster mercator, si eo jure teneatur? In quibus nundinis vendet suas merces? Sed (ut audio) boni, & simplices nostri censores legibus non utuntur, nisi in rem suam. Itaque cedo.

Mirum verò, quòd, istis de Pœnitentia, de Remissione peccatorum, de Dei Misericordiâ roties, & tam liberaliter declamantibus, tamque lubenter omnes, ad eorum castra transfugientes, excipientibus, nunc tantopere placeat illa hujus constitutionis Clausula: *Perditis, hoc est, sacrum Baptisma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ, quæ solet aliis criminibus adesse, succurritur.* Suspiciari aliquis posset, nostrum Judicem Apostatarum propemodum jam esse factum Novatianum. Sed dicet, se hanc Constitutionis Clausulam intelligere de peccato in Spiritum Sanctum. Velim tamen, meminert,

minerit, ejus peccati dijudicationem DEI cognitioni, atque jurisdictioni arcanæ relinquendam esse potius, quàm hominum arbitrio temerè committatur. Interea patior, ut statuatur noster Librarius de se, suisque gregalibus, an tale peccatum commiserint: verùm ne statim alios judicet ex suo ingenio.

Equidem scio, veteres in Ecclesiâ multos, qui *Novati* alioqui Hæresin damnabant, docuisse, non nisi unam post Baptismum esse Pœnitentiam, & hanc solam post naufragium veluti tabulam superesse. Sed an audebit noster Interpres hanc opinionem suis commentariis attexere, quam in sui Magistri Institutionibus damnatam esse legit? Quid? In iis etiam legit, laudari hanc ipsius quoque CYPRIANI protestationem: *Patientia, & facilitas, & humanitas nostra venientibus præsto est. Opto omnes in Ecclesiam regredi. Remitto omnia, multa dissimulo &c.* Nunc quàm ridicula sit severitas nostri Catonis Censorii, æstiment Viri graves. Ego risu, & jocatione digniorem esse existimo, quàm refutatione, præsertim cùm hominis, cum quo nunc mihi res est, ineptias nimiùm familiariter noverim. Ergo mihi alii ignoscant, qui hos Areopagitas non noverunt, si in re, licèt seriâ, jocando potius, quàm pugnando, abigam istas larvas, quæ illudendo terrere me volunt, quasi nescirem, eos, cùm id faciunt, inter se se clàm ridere.

dere. Equidem, ut olim CATO mirari se dicebat, si Aruspex, cum Aruspicem aspiceret, non arrideret; mirarer, si isti Collusores, cum domi sunt, inter se se risum continere possent. Quid igitur me torqueam, ut serio, pluribusque verbis eos refellam?

Quid ego nunc advocem Jurisconsultos, Principes nostri Ordinis, quos hic Nugator per meum latus confodere vult, ut togatum Collegium, à quo turpiter defecit, impiæ defectionis accuset? Quid, inquam, viros Doctos, & Excellentes Jurisconsultos advocarem ad depulsionem hujus injuriæ, & fugitivi Mancipii perquisitionem? Scilicet existimo, magno esse opus præsidio, ut adversus tuam impressionem se se defendat Ordo noster; & pati non possum, ut, qui se alteri mancipavit, perpetuam servitutem serviat, neque Ordinem, quo indignus erat, dedecoret suâ societate. Et verò quid tu, infelix chalcógraphe, cum tuis foliis eos laceffis, quos miseret tuæ miseriæ? Me quidem certè nunquam commovebis tam valde, ut serio tibi irascar. Memini, quod AUGUSTINUS narrat de suo *Possidio*, quem duo *Crispini*, Donatistæ Calamenses, Episcopus, & Presbyter, indignè vexârunt: sed qui tamen reipsâ declaravit, non cupere se hostium suorum (ut ait AUGUSTINUS) vindictam, sed, si fieri possit, conversationem. Ego in CRISPINUM nostrum,

ejus de Apostatis commentarium, licet pretium numerarim, nondum acceperim. Eum ubi legero, videbo, an aliam dignus sit responsione. Ac, si me ipsi debere *ἀντίδωρον* * dicet, dabo commentarium ad L. 1. C. de Sac. Trin. & Fi. Cathol., hoc est, ad Legem ex eodem Codice repetitam, ex qua discet aliquid, si non de Apostatis, quos probè scilicet novit, at certè de Hæreticis, quorum videtur etiamnum ignorare conditionem.

Verùm quo se vertet bonus vir, si ad constitutionum Codicem, ad quem provocat, cum revocem, & ubi ingressus erit, retineam? Quid faciet, cum audiet Christianarum Legum fulmina, quæ illic inclusa sunt; & vinculis, laqueisque, quos imprudens induit, teneri se sentiet? Quæ sponsia delebit, quo inducet atramento tot Majorum, quæ eo libro leguntur, de Rebus Ecclesiasticis constitutiones antiquas, quarum vel sola recordatio, capitalis est sententia de hisce Novarioribus? Si hi saperent, talem Codicem, quod hætenus cautè fecerunt, fugerent tanquam scopulum. Sed fortasse vult Deus, eos suâ imprudentiâ irretiri, & veluti *αυτοκατακρίτης* ** teneri. Quia tamen dixi, parcere nunc me velle nostro Monitori, non cogam, ut exedat, quod sibi intrivit: sed veterem Amicum, quem turpiter
servi-

* Donum reciprocum.

** A se ipsis damnatos.

fervire doleo, etsi amicâ admonitione indignus sit, amicè monebo, ne novo Domino, Herò- que crudeli nimiùm obsequatur: monebo, ut, si non vult videri planè oblitus juris, sàltem meminerit illius Regulæ, quæ monet, in iis demum, quæ non habent atrocitatem facinoris, vel sceleris, ignosci servis, qui Dominis, vel iis, qui vice Dominorum sunt, obtemperaverint. *L. 157. π. de Diver. Reg. Jur.*

Nunc ad te redeo, Magne JOANNES, Vir humanissime, ut audiam, ecquid præterea in me accuses, quod capitale esse putes. Etsi suaviter risisse te dicas (ô risum in aliorum gemitu crudelem potiùs, quàm suavem) tamen fremens indignaris, cùm audis, me veterum Christianorum judicia de correctione Hæreticorum præferre tuis capitalibus Decretis; & exclamas propterea, nos sævitiae infamiâ aspergere Legem divinam. Ne sævi, Magne Sacerdos! nam in isto æstu tuæ tam effusæ iracundiæ vix vides, quos petas, in quos incurras, quid misceas. Est hoc quidem magnæ cautionis, & artis, semper Legem divinam prætexere, cujus nomine, tanquam Clypeo, non modò tegas, & ornes crudele tuum factum; sed & merum illud, quod affectas, imperium armes. Sed magnæ rursus amentiae, atque perturbationis est, non sentire, quid homines cordati sentiant de istà tuâ tam audaci Dictaturâ. Quicumque tibi, cùm eos, quos Hæreticos esse

esse pronuntias, ustulatos ardere jubes, non subscribunt, vis tanquam Divinæ Majestatis reos abs tuo Tribunali ad eundem rogam duci, quia, ut ais, sævitiae accusant Legem divinam. Itane verò audes, non dico tot hujus ætatis piorum, & Christianorum millia, qui abs te dissentiunt, sed & universam Ecclesiam veterem, ejusque religiosam moderationem, non jam dico infamiâ aspergere, sed tam atroci crimine onerare! Tu cum Donatistis sæpe exclamas: *Totus Mundus apostatavit.* Tu, cum omnes, præter te, & tuos, errare dicas, Hæreseos propè omnes damnas; damnatos ardere vis, rursusque eos, quibus hæc non probantur, simili sententiâ jugulas: cui igitur vitam relinquis?

Olim JUSTINUS, in suâ ad *Zenam*, & *Serenum* Epistolâ, reprehendit quosdam sui temporis Zelotas, qui igneis, ut ita dicam, affectibus, quibus tamen, ut fit, Evangelii nomen obtendebant, indulgentes, sic erant inflammati, ut, si potuissent, quod volebant, ignem excitassent, quo totus orbis conflagrasset. Quid tu? Id alii judicent: nimis enim effervesces, si quid ipse dixerò. Nam & quia te antea verècundè monueram, non esse satis, obtendere Zeli nomen: & propterea mentionem feceram Zelotarum Hierosolymitanorum, qui scelerati Latrones fuerunt; nunc furiosè clamitas, & calumniaris, me tibi talia scelera adscri-

adscribere. Non ita est, Vir optime; sed opto, ne jure dici aliquando tale quidpiam possit de Factione tuâ.

Certè terribile est, quod, ut tuæ crudelitati patrocineris, & applaudas, confidenter urges, non posse damnari legem tuam, quin divina damnetur. Quid? nullusne jam à tempore Mosis, præter te, aut legit, aut intellexit, aut observavit legem Mosaicam de Pseudopropheta, de Blasphemo, de Idololatra? Nemo quidem certè, præter te, unquam sensit, nihil de ejus severitate posse remitti, cum etiam est novum crimen erroris, & falsæ opinionis, quod alioqui neque doli mali, neque malæ conscientiæ peccatum sit. Nemo (inquam) præter te unquam cogitavit, esse necesse, ut, quod MOSES edixit de iis, quos dixi, statim trahant ad eos, quos tu Hæreticos dices, si non lapidandos, at certè concremandos.

Si dicerem, quænam fuerit executio legis Mosaicæ in suâ illâ Gente, & Republ., dicerem, quod nunc esset satis ad te reprimendum. Quid? non ausus est ipse MOSES, quod de Idololatrâ edixerat, trahere ad Blasphemum: sed Oraculum iterum consuluit, an, quod de illo decretum erat, ad hunc quoque pertineret? Et tu audes tuo arbitrio? Quid prius dicam, posteriùsve? Tam multa nunc mihi occurrunt, quæ contra te & dici possunt,

possunt, & dicunt omnes boni, ut nesciam, unde ordiri, ubi desinere debeam. Si diceres, distinguere te, sicut distinguit AUGUSTINUS, inter Hæreticum, & hominem Hæreticis credentem, aliquid diceres. Sed AUGUSTINI MOX, & tuæ Personæ oblitus, Cœlum terræ misces. Quid nunc in hanc Disputationem longiùs ingrediar? Quia paucis verbis explicari non potest, & tu ab eâ fortè abhorres, age, rejiciatur in alium locum, aliudque tempus.

Sed quia te amo, & tibi, tuisque metuo, facere non possum, quin obiter moneam, te tuo capiti parùm cavere videri, cùm in eâ disputatione uteris quodam Procuratore, qui, cùm capitalem pœnam denunciâisset Hæreticis, alio loco suû, tuîque oblitus, definit, Hæreticum esse, *qui à receptâ Ecclesiæ Doctrinâ ita aberrat, ut, contempto Dei, & Ecclesiæ ipsius judicio, in sententiâ permaneat, & discipulis ascitis, Ecclesiæ Concordiam violet.* Credo, te tam hebetem non esse, quin videas talem Definitionem & ejus Authori, & tibi esse periculofam; & propterea gratias agas CASTALIONI, qui de utroque sollicitus, eam esse vitiosam ostendit. Sed si sapias, vel indè discito, ecquò recideres, nisi si hostes ipsi tibi parcerent. Disce, quo in statu esses, si quod jus aliis dicis, eo jure uti, sicuti æquum esset, deberes: denique memineris, quid illi, qui Taurum Phalaridi obtulerit, meritò acciderit.

Equi-

Equidem non magis considero, & quisnam tu sis, qui tantum audes; & quid feceris, antequam legem, quam ita faciendum esse imperares, tulisses; & quid, cum de tuo facto, & Lege novam te Amici, quid sentirent, monerent, per tuum rursus terribilem Proconsulem iratus edixeris: Denique cum reputo, quod, cum ipse etiam, ipse Musculus & vicinus, & familiaris tuus, & in tuo ordine non minoris, quam tu, authoritatis, in suis Locis Communibus postremo ea scripsisset, quae te profecto reprimere poterant, debuerantque, tu magis, atque magis exarferis, & in Prophetam ZACHARIAM scribens, ea addideris de eadem, ut vis, tuam lege divinam, quae significarent, etiam privatis hominibus, si adversus eos, quos judicas Hereticos, vel Idololatrias, insurgendum sit, districtum gladium te porrigere, & plusquam imperium merum singulis mandare, ut etiam Parentes hoc Zelo tuo incensi ausint hoc nomine liberos suos confodere, & jugulare: haec (inquam) omnia cum propius, considero, & quod evadant, praevideo; quid aliud, quam attonitus exclamare possum: Deus bone! ecquod res Christiana recidit, si hic & Dictator, & Legislator, & Zelotes, rerum potiarur?

Mirabar nuper, quorsum evaderet inflammatus tuus quidam Apostolus, qui cum hic concionaretur, suis Auditoribus vehementer commendabat extraordinarium illud exemplum
 Levi-

Levitarum, strictis gladiis per Castra discurrentium, & obvios quosque Idololatrias trucidantium. Sed nunc audio, vix te contentum esse talibus Levitis. Quid igitur homines inepti mirantur, abs te istuc quendam ustulatum esse? Quid sibi volunt, qui propterea contendunt, tecum, & cum iis, qui tibi subscribunt, in Ecclesiâ communicandum non esse, donec tu illius non modò sanguinis, sed & sanguinariae Legis pœnitentiam egeris; & allegant nescio quid, quod AMBROSIVS ad VALENTINIANUM scribit? Ac quidem tu cautè fecisti, quod supplicio non adfueris; quia foras legeras, veteres Christianos ne quidem Spectatores talium animadversionum esse potuisse. Sed quid NERO, qui ex turri *Mecœnatis* spectabat ἀλωσι? Rursus cautè facis, quòd, cùm istuc dicitur aliquid abs te factum esse crudeliter, & extraordinem, tu miseros tuos, nescio quos, Syndicos substituis. Sed an neminem scire putas, quinam illi peregrino Viatori, qualiscunque tandem is fuerit, & fuerit licèt ipse ARIUS, manum injecerint, & accusatorem subornarint coquum suum; denique sententiam capitalem dictitarint? Certè tu mihi injuriam rursus facis, quòd, cùm de tuâ sævitiâ queror, Syndicos illos abs me accusari ais. Quid ii fecerint, vel non fecerint, nescio, nec moror: sed scio, siquod faciat, imperio fieri tuo.

Eos

• Excidium.

Eos enim scio abs tuo nutu pendere; præsertim cum meminerint, quid illi suo Collegæ acciderit, qui tibi semper parere nollet; & quo jure, quâ vi, quâve arte, pulsus legitimis Dominis, qui tibi erant molesti, sis factus Allobrogum Regulus. Sic tibi pulchrè cavisti, ne, qui aliquando nescio cujus criminis damnatus, istinc pulsus à Syndicis, & actus in exilium es, iterum exulares.

Ajunt, HESHUSIUM, Magdeburgensem Concionatorem, Augustanæ Confessionis acerrimum propugnatorem, tibi nuper cum illa graviora multa, quæ quo atramento dilues, nescio, tum illud imprimis publicè exprobrasse, te istinc præesse judiciis capitalibus. Quid, si vidisset, quæ vidi? Nescio, an memineris: sed profectò memini, quænam pridie, quàm abs te discederem, domi tuæ noctu agitarentur consilia de nece cujusdam tui (ut vocabatur) capitanei. Ego mysteria retegere non audeo: sed Bernenses, qui te represserunt, testimonium dicent.

Ceterum dissimulare non possum, quoniam cogito non modò, quæ istinc consultata, scripta, factaque crudeliter sunt; sed & quæ istinc huc sunt perlata sævitiae tristissimæ exempla, magno me dolore affici; neque non ad meas interdum querelas exprimendas, cum solus sum, recitare quosdam ex antiquis Tragædiis lugubres versiculos; quos ego tamen nunc

supprimam : nam & irasceris, me veterum
Poëtarum verbis interdum uti : uterer potius
Hendecasyllabis * tui Collegæ, si, ut nume-
ros inemini, verba tenerem :

*Vos interrogo, quæ caput tenetis
Nascentis Rhodam, superba saxa:
Vos, Nymphæ, rogo, quotquot hinc, vel inde
Lemanni vitreas tenetis undas,
Cur sævos homines fovetis illos? &*

Non memini eorum, quæ sequuntur: & ve-
reor, ne non suaviter fatis tibi tinniant hi ver-
ficuli nimiùm lenes, mollésque, flebiles dico
(ut vocat) PHALEUCIOS vernaculi tui Vatis: tui,
inquam, & familiaris, & domestici, & con-
tubernalis, & propè rivalis, elegantissimi quon-
dam Poëtæ, sed qui ex lepido, obsœnóque
Poëtâ factus est repentè sævus Theologus.

Verùm tu, ut statim te libereres, & os mi-
hi semel obstruas, nunc magis me, premis.
Jubes, ut sævitix tuæ, de quâ toties queror,
acta commemorem. Equidem si tui capitales
Auctuarii essent bonæ fidei, juberem, ut ede-
rent, quod petis. Si id eos facere non pate-
ris, & ab exteris, qui non omnia sciunt, com-
memorari talia velis, rogo, quemvis alium
potius

* Species Carminis, undecim syllabis constan-
tis, Authore PHALEUCIO.

potiùs, quàm me, oneres tam trifti recitatio-
 ne. Superioribus annis ille, qui te profectò
 fatìs lancinat, ab extremis Frifiæ finibus *Lin-*
danus, significavit, fe fuo tempore, & loco
 conferre velle acta tua cum actis Donatifta-
 rum: vel fi abs *Baravo*, Belgâ (quem nullo
 hætenus refponfo dignatus es, acriter licèt ab
 eo tentatus fis) depingi nolis: audio, hìc hi-
 ftoriam illam Donatiftarum gallicè defcriptam,
 & cum tuorum actis collatam excudi. Ergo
 me abs tali commemoratione nunc abhorrere
 benignè patiaris, ut jam de ftyli tui (qui na-
 turæ tuæ, & ingenii index eft) fævitiâ tantùm
 conquerar. Nam neque omnes alii, quos læ-
 fifti, femper muti erunt; neque iis facilè per-
 fuadebis, quod de tuâ lenitate, & patientiâ
 prædicas: fcilicet quisnam te vel imprudens
 unquam pupugit, quem, ubi, ubi potueris,
 non afflixeris, & ad quem affligendum toto
 etiam decennio occasionem non obfervaveris,
 crudeli cupiditate diræ ultionis incitatus?
 Quam quidem cupiditatem non minùs infatia-
 bilem, quàm implacabilem effe, amici quo-
 que tui dolent, ac mirantur.

Et tu nunc mihi laudabis celebre, ut ais,
 SOCRATIS dictum: *An afino, fi me calce petiif-*
set, coram Prætore diem dicerem? Magnanima
 nempe eft patientia tua, Socratice Magifter,
 nifi superbiam malis, quâ nos gloriosè despi-
 cis, & proculcas. Sed fi afini, quibus infides,

tam saperent, quàm ille olim Balaamiticus; aliquid fortè ab iis aliud audires. Scilicet brutum, mutùmque pecus facilè contemnere potes, à quo tibi non metuis; generosius animal non potes, quòd non tam facilè subigas. Verùm cum tuis quadrupedibus, ne tibi pauperiem dent, transfigito, ut voles, sinè Præ-tore: afinosque tuos, tuo arbitrio castigando, doceas, ne adversus stimulum calcitres. Me cur eodem tractare modo velis, nihil est causæ. Interea equidem te istic non modò Præ-torem, sed & Quæstorem esse facilè patiar, modò hic non affectus, quod in alieno jam territorio merum imperium occupasti; cùm-que vel Allobrogum Duci, vel Bernensibus Dominis (qui quid sæpe de te pronuntiârint, non ignoras) satisfacias; tum verò eorum Doctori *Muscuto*, vicino tuo, cujus authorita-tem contemnere non potes, parcas, qui postremò tuæ rogationi, de quâ nunc agimus, graviter intercessit; sed &, quam pertuleras, legem sanguinariam abrogavit.

Quia DUARENUM, Jurisconsultum, mihi objicis, & laudas, juberem te memorem esse, quàm ille quoque in suis *Beneficariis Commentariis* * talem legem repudiârît, & te moneat, non temerè olim dictum esse, homines non
pallio,

* Seu de sacris Ecclesiæ Ministeriis, ac beneficiis Libris VIII. a SCHILTERO Anno 1718. denuo edidis.

pallio, sed auribus esse trahendos. Sed si mihi in aliquam eâ de re disputationem descendendum esset, tecum agere paulò aliter vellem: neque (quod meæ tamen Jurisdictionis fortasse magis esset) de Magistratum in coërcendis hæreticis officio nunc agerem, sed potius de tuo, cujus vidéris oblitus. Et tamen, ut tuæ cavillationi occurrerem, præfarer, non de blasphemiâ, sed de errore; neque de impunitate, sed de coërtione, quæ capitalis non sit, quæri.

Ac imprimis quidem si te dixero abuti lege Mosaicâ, quam mihi opponis, senties, me dicere verum, si modò diligenter legeris libros AUGUSTINI contra *Faustum*, iisque subscribere velis, leges autem Christianorum Cæsarium de Hæreticis, & Manichæis, non omnino fide optimâ recitavit tuus minister pragmaticus, cui, vellem, crederes interdum minùs; saltem, si dignetur aliquando tua Gravitas *Cod. Th.* * evolvere, intelliget, eum nimis liberaliter extremi supplicii mentionem falsam laudare in constitutione Theodos. Quale sit hoc falsi crimen, aliàs fortasse viderimus.

Vos verò, vos quinam estis, qui in Confistoriis judicia de Hæreticis vobis arrogatis,

X 3

&

* Codicem Theodosianum, cujus postremam editionem cum perpetuis commentariis debemus maximo JACOBO GOTHOFREDO.

& de aliorum immanitate quiritantes, novâ interpretatione nostrarum legum, vultis augere acerbiter suppliciorum? An hoc istâ vestrâ personâ dignum, an Apostolicum, an Evangelicum, an Ecclesiasticum esse dicetis, tûque, puérque tuus? Si hoc faceret Quæstor, vel Judex aliquis capitalis, ferre fortasse possem; sed quis vos ferat? Certè AUGUSTINUS in hâc causâ rogat Judices, mitiùs ut agant, quàm lex agat; & illis semper licuisse ait, legis sententiam lenire. Relege, si vis, ejus *Epistolam CLVIII.*, & *CLX.*, & *Librum contra Donat. post Collat.*: Saltem illud expendito, quod protestatur, sese, nisi etiam Judices hìc mitiores sint, quàm leges, ab eorum sententiâ, tanquam iniquâ, provocaturum esse. Mira profectò est hæc, & insolens appellatio. Quid si adderem, quod idem scribit de Jure Episcopalis intercessionis, sive deprecationis: quòdque in aulam imperatoriam irrumpens AMBROSIVS, pro quodam etiam pagano, Majestatis damnato, fecit, eo Jure fretus? An dices, tantum tibi non licere, propter *L. VII. C. de Episc. Aud.*? Equidem neque tantum abs te exigo; neque, quod olim Flamini Romæ concessum fuit, tibi nunc concedi velim. Sed doleo, te tam & acerbum, & sævum videri, quàm alii, in quorum tamen ordine federe vis, clementes, lenésque fuerunt. Si AUGUSTINI, vel AMBROSII exemplis non moveris, saltem GREGORII NAZIANZENI *Epistolam LXXVII.*

ad

*ad Olympium, Præsidem, de Hæreticorum facinoribus loquentis recognosce: καταξίωσον, inquit, ἐπεξελθεῖν τοῖς γεγεννημένοις, εἰ καὶ πηρὶ ἀπονοίας ἔλαττον. **

Interea sanè Jurisconsultis in suo foro liceat interdum dicere, quod SYMMACHUS ad THEODOSIUM scripsit, sententias videri corruptas, si sint legibus mitiores. Quanquam hoc ille dicat tantùm, ubi de calumniatore est quæstio; de quo etiam cùm quæreretur, noster PAPINIANUS olim propter legem Remmiam responderat, pœnæ persecutionem non iudicis voluntati mandari, sed legis Authoritati reservari. Neque hîc, si vis, objiciam, quod posteriores Jurisconsulti dixêre, hodie pœnas esse arbitrarias. Sed tu severitatem in eo crimine puniendo, minimè, ut audio, probas, & sapias: adversus idololatrias, & hæreticos, quos vocas, severior esse vis, ubi quidem potentiolem te esse confidis; nam alibi de impunitate concionaris: hoc quidem certè rursus sapere est.

Sed aut valde fallor, aut Donatistarum artes tenes, quorum saltem ex AUGUSTINO (nam OPTATUM nondum legisse te suspicor) potuisti & acta, & historiam colligere. Ut, ut autem astutus sis; tamen mihi homini tardo videris nimium

X 4

nimum

* Ea, quæ facta sunt, mitiùs tamen, quàm tanta amentia meretur, ulcisci dignare.

nimiùm properare: citius enim, quàm expedit, tua fortasse consilia detegis. Illud autem solum nunc urgeo: cùm indueris personam Ecclesiastici Antistitis, tibi tam facilè excidere non debuisse, quod antea tam scitè simulabas: miror (inquam) te oblitum esse, quid eam potissimum personam deceat: & verò quid non modò omnes veteres Episcopi, ut eam tuerentur, religiosè fecerunt; sed & quid imprimis faciendum sibi esse iudicarunt, hoc est, ut à sanguine non minùs, quàm ab inconstantiâ, valde ut essent, & viderentur alieni? Itaque OPTATUS respondens Donatistis, qui, cum hanc laudem nostris detrahebant, omnia detrahere videbantur, audet inficiari, ullum unquam Catholicæ Ecclesiæ ministrum fecisse, quod illi mentiebantur: neque est quidquam, cur suo ordini magis congratuletur. Certè & synodus Alexandrina, agens sui ATHANASII causam, non temerè gloriata est, eum, quem Ariani mentiebantur esse sanguinarium, nunquam Authorem fuisse, ut quisquam traderetur carnifici, suâque sacra solius CHRISTI Sanguine consecrari voluisse. Atqui non ignoras, quibus aculeis ATHANASIVS urgeretur, ut Arianis par pari referret.

Vis, aliud addam exemplum? Cum olim ageretur de Basilicâ tradendâ Arianis, AMBROSIVS, licet favore populi subnixus, facilè potuisset vim vi repellere; tamen ait, sese minime

mè id fecisse: sed imprimis DEUM orasse, ne
 cujus sanguis in Ecclesiæ causâ flueret: sibi
 verò rem fuisse cum quodam adversario *Au-*
xentio Mercurino, qui (ut ait) plenus cruoris,
 plenus sanguinis, quos non poterat sermone
 decipere, eos putabat gladio esse feriendos,
 cruentasque leges & ore dictabat, & manu
 scribebat, putans, quòd lex possit hominibus
 imperare. Qualem hæc AMBROSII verba vi-
 rum describant, non ignoras.

Magis fortasse te premam, si adjiciam,
 quod idem AMBROSIIUS scribit in epistolâ quâ-
 dam, se abstinuisse ab Episcopis, qui com-
 municabant cum aliis, qui quosdam, licet de-
 vios, ut ait, à fide, ad necem poscebant. Sed
 vellem eam historiam totam legeres in SULPI-
 TII SEVERI historâ sacrâ; ex quâ etiam intelli-
 ges attonitus, equos notet Gallus ille alter,
 LATINUS PACCATUS, cum in suo ad THEODO-
 SIUM Panegyrico * declamat in *Maximum Ty-*
rannum, iis sacerdotibus septem, qui nomi-
 nibus (ut ait) Antistites, revera autem Satelli-
 tes erant, judiciisque capitalibus adstantes,
 sanguinem reorum appetebant. Notat, credo,
 imprimis *Itachium*, illum Hispanum An-

X 5

tisti-

* LATINI PACCATI Panegyricum ad
 THEODOSIUM A. BALDUINUS edidit
 Parisiis Anno 1570. & nos eum proxime ite-
 rum dabimus.

tistitem, capitalem in Galliâ accusatorem *Priscilliani*, improbissimi Hæresiarchæ. Certè SEVERUS fatetur, eum, cùm videret jam reos iudicibus oblatos, de capite periclitari, & intelligeret (ut ait) quàm invidiosum sibi foret, si accusator adstitisset postremus rerum capitalium iudiciis, subtraxisse se cognitioni, calido jam scelere perfecto; substitutumque esse alium accusatorem, Fisci Patronum. Audis astutum consilium, quod te non minus callidè imitari audio. At non effugit propterea *Itachius* ignominiam; & ecclesiæ quoque communione nihilominus privatum fuisse, ipse etiam PROSPER scribit.

Quid expalluisti? percellere magis te deberet, quod SEVERUS adjicit de *Martino Turonensi*, qui cum AMBROSIO conjunctus, *Itachio* sese opponit: nisi si hujus Martini memoriam contemnere te dicas, cujus ossa, & cineres, quibus ipsi quoque Barbari olim pepercerant, nuper tuus in Galliâ plus quàm alter *Vigilantius* rapidis ludibria ventis projecit. Quidquid porrò dixerint, qui tuum, Ministerium dicam, vel imperium? minimè ἀναίματον* accusantes, te urgent, & ad officium revocant; ut effugias, tanquam objecto fumo, exclamabis, eos, qui te premunt, hæreticis scilicet favere, aut patrocinari. Nam & hoc arti-

* Incruentum.

tificium didicisti ab illo *Itachio*: quem quidem etiam SEVERUS narrat ausum esse, *Martino* nescio quid ejus generis objicere. Sed, velim memineris, eum, ita agendo, nihil egisse, ejusque artificii inanem & fraudem, & terrorem fuisse.

Scimus certè, & fatemur lubenter (ne quid iterum cavilleris) meritò *Priscillianum* damnatum esse etiam Sæculi (ut ait *HIERONYMUS*) gladio; quòdque LEO Pontifex de *Priscillanistarum* pœnâ scribit, prolixè laudamus: sed si eorum tam accusatio capitalis non decuit ecclesiæ ministrum, ecquò te vertes, ut cum tuâ lege, tuòque factò effugias? Nam, quòd audio, te, ô noster misericors, in quâdam ad amicum tuum Westphalum responsione jactare, cum lacrimis deprecatores ad genua tuorum Syndicorum procidisse, ut liberares eum, quem jam carnifici tradideras; minimè sibi constat; & vereor, ne id ridens scripseris: ut risisse te narras, cum audires, me deslere tuam in palis defigendis, & rogis accendendis, quibus adversarios tuos torqueas, inflammata ultionis immani cupiditate sævitiam. Sed neque, credo, ad te pertinere putas, quod INNOCENTIUS III. Pontifex aliquando rescripsit Episcopo Parisiensi, ut pro degradato, qui traditur curiæ sæculari, Ecclesia, ut ait, efficaciter intercedat, ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur, *Cap. XXVII.*

de

de Verb. signific. * Ergo patiare, ut nunc antiquiori exemplo, ex Galliâ repetito, admonearis tui officii, præsertim cum illud exemplum sit, quod ipsa etiam Ecclesia Leodiensis multò post, dico ante annos CCCCL. ausa est obijcere ipsi PASCHALI Pontifici.

Fortasse ex ejus temporis Annalibus Francorum, adjungerem exemplum boni illius Episcopi, qui paucis post annis in quâdam Synodo Rhemensi, cum hæreticum quendam *Henricum* refellisset, inclusum servavit: sed vereor, ne, si legeris EPIPHANIAM, opponas antiquius exemplum *Archelai* cujusdam, in Mesopotamiâ Episcopi, quod imitari malis; laudésve illam (scis, quam dico) *Nestorii*, Constantinopolitani Antistitis, ad THEODOSIUM concionem plus quàm militarem. Certè ut tu risisse te significas, cum priorem nostram admonitionem legisti, quam Nestoream vocas ludibrii causâ: sic seriò multi ingemuerunt, cum Nestorianum nescio quod Clasticum cecinisse te audierunt; optaruntque tamen, ut *Nestor* potius fias, tibi non accidere, quod accidit *Nestorio*.

Interea ut iterum occurram tuis cavillis, & semel præcidam, quod hîc soles prætexere: iterum tibi confirmo, vehementer optare me,
ut,

* vid. GONZALEZ TELLEZ in Not. ad Cap. XXVII. de Verb. Sign.

ut ii, quos non tam error aliquis, quam mala mens, malus animus præcipites agit, severissime puniantur: quique cum hæresi aut perduellionis, aut alterius facinoris crimen (ut fit) conjungunt, meritas dent pœnas; & improbi, atque scelerati impostores, qui non tam falluntur, quam fallunt, falsoque nomine Religionis fictæ, Rempubl. malitiosè perturbant, ut rem suam agant, extremo supplicio coerceantur. Et quo tandem satis supplicio expiari tale scelus posset? Atque utinam jam pridem tales pœnas dedissent tales (utar verbo tuo) nebulones! nos jam non deploraremus Reipubl. vastitatem, neque tu ejus ruinis insultares. Ergo nihil est, quod magis optem, quam, multis ejus generis grassantibus, supplicia, ut lex ait, exacerbari; sed cum id in gratiam quoque tuam dico, vide, num satis agam causam tuam. Quid autem, si de aliis pronuntiandum sit, personam tuam deceat, iterum non dicam, quia dubitare incipio, quam geras personam.

Interea verò peto, mihi ut ignoscas, si simplicis erroris, cujus quanta vis sit, expertus sum, statim esse non possim vindex capitalis, & mihi in mentem sæpe veniat illud AUGUSTINI adversus Epistolam Manichæorum Proœmium, quo tuam sævitiam nondum repressam esse miror. Sed fallor: nam nuper visus es mirabiliter mollis, atque placabilis, cum tibi, ut audio, placuit in alieno Regno libertas, five licentia

tia Religionum, & repente, quam HILARII ad CONSTANTIUM eâ de re Orationem olim damnabas, abs tuis deinde laudari non molestè tulisti: imò verò malum exemplum, nescio quod allegari non noluisti, ut tuæ factioni concederetur, quod aliquando Arianis concessum fuisse dicitur; supprimi verò voluisti, quod vel AMBROSIUS adversus *Justinam*, vel CHRYSOSTOMUS adversus *Gainam* in eâ causâ fortiter fecit. Cautè: sed nova hæc licentia quomodo conveniat cum illâ tuâ priori, de quâ dixi, lege, videris. Certè nimis horrida esse visa est excusatio eorum, qui ajunt, illam libertatem tibi ad tempus astutè placuisse; hoc est, donec viribus auctus, & potentior factus, posses exterminare partem adversariam. Hic qualis, quantumque sese mihi aperiat campus, si in te incurrere velim, vides, vir magne. Sed non molestè fero, te aliquid de tuâ feroicâ vel ad tempus remisisse videri, si etiamnum perstas in sententiâ largiendæ libertatis licentiosæ.

Ceterum obtestor omnes sapientes, ut considerent, quale sit hoc totum artificium Religionis transformandæ, atque inflectendæ: considerent, quâ eam conscientiam, tanquam Lesbiam regulam, ad ambitiosa, & profana consilia accommodes: considerent, ecquid Religionis sit in homine ita ludente, & Religionis titulum ad suas cupiditates tam variè referente. Si hîc cæca nunc es, ô Gallia; at tu, sapien-

pienior posteritas, liquidò perspicias, quid nunc agatur, quid simuletur. Nihil nunc me vis dissimulare, generosissime JOANNES? Tibi obtemperabo, & quod, te veluti suggerente, mihi in mentem venit, obiter recitabo.

Ex multis, qui istinc prodierunt sinè authoris inscriptione, famosis, factiosisque libellis, unus in manus meas nuper incidit, qui reliquis nervosior, minúsque ineptus esse vi us est, & propterea tuus magis esse videbatur. Is dicturus de ratione sedandorum (ùt titulus pollicetur) in Galliâ tumultum, & eo nomine petens, quam dixi, libertatem, quasi omnium tumultum, non seminarium, sed everriculum: ne videatur sinè ratione insanire, laudat vetus exemplum Antiochenorum (ùt vocant) fidelium, qui Eustatiani appellati sunt, & separatos habuerunt suos cœtus. Ego verò miratus sum, talem eorum separationem nunc laudari, cùm quidem meminissem, eam erupisse in Schisma minimè laudabile; quod annis plus, quàm octoginta, magnas in Ecclesiâ Antiochenâ turbas dedit.

Miratus etiam sum, te potiùs Joannitarum (ùt appellabantur) Constantinopolitanorum secessionem non laudasse, quæ longè fuit religiosior; & statim, atque *Atticus*, CHRYSOSTOMI memoriam laudando, fecit officium suum, ad Ecclesiæ communionem rediit, atque ei reconciliata est. Antuam, optime JOANNES, factionem

nem fore in reconciliatione difficiliorem, dissimulare noluit? An Eustatianis illis similio-rem esse, gloriari voluisti?

Eustatio, Orthodoxo Episcopo, injustè pulso, cum *Eudoxius*, Arianus, Ecclesiae gubernationem invasisset; hujus, credo, communionem defugere Catholicis (ut vocabantur) licuit, ut & separatim convenirent, & *Paulinum*, *Eustatii* presbyterum, potiùs audirent. Sed cum *Eudoxio* successisset *Meletius*, orthodoxus, qui Arianos, etsi ab his ordinatus diceretur, refellebat; an Eustatianis licuit nihilominus secedere? Secesserunt tamen: adeò difficile est revocare distractos. Atque hoc illud est, quod nunc metuunt omnes boni, & sapientes.

Cum ab Arianis, propter doctrinam orthodoxam, *Meletius* abdicatus esset, substituto *Euzoio*, Ariano, hujus iterum communionem meritò refugerunt tam ii, qui *Paulinum*, quam qui *Meletium* sequebantur. Sed quis non miretur, ne tum quidem, mortuo præsertim *Eustatio*, illos sive Eustatianos, sive Paulinianos cum Meletianis communicare voluisse? Sed & cum restitutus esset *Meletius*, & officium suum magis, atque magis rectè faceret, ipsùmque *Basilium* haberet Diaconum, nondum *Paulinus* cum suis ad Ecclesiae communionem redire voluit: imò verò contrà patitur sese à quibusdam creari Episcopum; quasi *Meletius* legitimus non fuisset Episcopus, & vitio esset
crea-

creatus, qui diceretur ab Arianis aliquando ordinatus: & interea tamen non dubitat *Paulinus* ordinari abs *Lucifero*, homine minimè sanæ doctrinæ, ita quidem, ut & ipsi *Eusebio*, qui alioqui cum *Lucifero* illo conjunctus fuerat, displicuerit hæc *Paulini* ordinatio. De personis alioqui, hoc est, de *Meletio*, & *Paulino*, nunc non disputo: habuit uterque suos laudatores, & reprehensores; tametsi à pluribus & *Paulinus* reprehendatur, & laudetur *Meletius*. Sed dico, exemplum hujus Schismatis laudari non debere. Quid? *Meletius* pacis redimendæ causâ benignè obtulit *Paulino* societatem Episcopatus Antiocheni eâ lege, ut, altero mortuo, alter superstes in solidum episcopus maneret. Ne eam quidem conditionem accipere voluit *Paulinus*; maluitque etiam adversus Edictum GRATIANI Imp. habere separatos suos cœrus. Quid reliquam tibi historiam narrarem, in quâ videmus, tristissimam turbarum excitandarum, impediendæque reconciliationis causam fuisse, quam tu nunc ais esse rationem tumultuum sedandorum? Hoc ego tuum exemplum velim diligentius consideres, & ab aliis, longiùs prospicientibus multa, propiùs considerari meminisses. Interea te obtestor, ut unitatis potiùs, quàm (PAULI verbo utar,) ἀνατασάσις * suavor, anthórque esse velis: unitatem dico, &

Y

pacem

* Tumultuationis.

pacem Christianam, quæ Ecclesiæ reformationem consequi potest.

Scis, credo, ipsam olim CHRISTI Ecclesiam fuisse appellatam unitatem ab ipsis quoque Schismaticis: scis, quantopere τὴν ἐνότητα* commendent Christianæ literæ, Frustra autem, & ineptè objicis exceptionem quandam HILARII. Nam (ut iterum dicam) non aliam aut pacem, aut unitatem quærimus, quàm quæ CHRISTI sit; neque eam aliâ conditione quærimus. Ne verò fallax aliquod ZENONIS Imp. ἐνοτικὸν** (ut dicebatur potius, quàm erat) excudas, saltem cogita, quis illius finis fuerit. Non est meum præscribere, quæ fieri, si velis, possit, quod suspirans optat orbis Christianus: nil fieri tamen facilius potest, si modò & tibi, & omnibus Antitistes seriò placeat illud JOANNIS: *Oportet Christum crescere, me autem minui.* Nam & homines nunc multis miseriis, molestiisque veluti subacti, & dissensionum fluctibus contusi, fracti, fatigati, fortasse non recusabunt, quam antea conditionem transactionis recusasse dicuntur.

Equidem testor cælum, & terram, non modò lentam, atque ignavam negligentiam, &
in

* Unitatem.

** Henoticon, seu unitivum decretum, quòd Zeno Imperator, Acacii, Episcopi Constantinopolitani instinctu, ad Eutychianos Ecclesiæ conciliandos edendum curavit.

in summo Reipubl. periculo nimium securam, supinam, oscitantem incuriam, sed & latam, doloque proximam culpam eorum & fuisse, et esse, qui legitimam, piam, Christianam Ecclesiae reformationem suscipere, urgeré- que debebant noctésque, diésque. Improbis, impudénsque es, si fingas me iis assentari, quos, ut à pueris feci, nunc quoque accuso: & quâ possum voce (non enim aliud possum) multorum propterea criminum reos esse clamo. Certè etiam tibi assentiar, atque subscribam eos acerrimè accusanti: neque dubito, quin pœnas daturi sint: tantùmque abest, ut crimen elevem, ut portentum esse existimem, si, cum ipsum dolore Cœlum fudet, ipsa terra gemat, & fatiscat, Antistites Christiani hâc curâ non tangantur, moveantur, afficiantur. Ergo iterum testor Cœlum, & terram, etiam tonitruo, & fulmine excitandos esse, si, qui ad clavum sedent; nunc stertant; neque, si perire velint, cum iis perire vellem. Per me etiam licet, ut eorum fastum alio fastu calces. Sed illud nunc quæritur, cum illos præcipites dederis, ecquò aspices? Et, ubi omnia everteris, quid molieris? Quæritur, inquam, annon justius, atque utilius Reipubl. sit, Ecclesiam in integrum restitui, quàm, rebus everfis, te attoli? Te cum dico, eum quoque dico, qui res tuas procurat, bonâ utinam fide!

Scio, ut nobis eripias metum novæ servitutis, clamas, minimè te esse ambitiosum; &

admirabilem tuam modestiam, atque simplici-
 tatem prædicas. Cautè: nisi enim sic loque-
 reris, non falleres. Sed an rursus tam cæcos,
 & oculis captos esse putes Gallos omnes, ut
 nemo videat Tiaram illam triplicem, illam
 dico, quam sordido pileo tegis, & oculis, ut
 auriculas asini Rex MIDAS; sed quem novo
 nunc bello elatus, nunc nimium ostentasti, ut
 & citius fortasse, quàm expediebat, cornua
 intendisti, atque exeruisti; nisi si tui Legati
 culpam esse respondeas. Ridiculum saltem lu-
 dibrium est, quòd, cum tam multi pàssim tui
 collegæ (ubi, ubi audent, te absente) conque-
 rantur de tuâ intolerabili arrogantia, & incre-
 dibili fastu, & res loquantur ipsæ, quàm etiam
 procul extra tuum territorium, finesque tuæ
 Diœceseos de omnibus quidvis statuas extra-
 ordinario quodam imperio; & abdicis, quot-
 quot non prodierint ex sinu tuo; neque quen-
 quam feras, qui non & in verba tua juret &
 reformidet tuam ferulam: tamen jactes, te
 nulli cedere, & mihi dira miniteris, quia ve-
 recundè significârim, te nullum facere colle-
 gam. Si dixissem, tibi eo loco esse collegas,
 quo erat Bibulus CÆSARI, Consuli; id, ho-
 noris tui causâ, dictum videri posset. Ipse
 CALIGULA suum equum aliquando sibi colle-
 gam adscivit: nolim dicere, te non multò plu-
 ris facere tuos: nam & unum, aut alterum
 nunc video, qui id minimè jam paterentur,
 quique tibi semper, nâ caveris, cessuri non sunt:

Sed

Sed multi audiunt, quod jam pridem audi-
vi, te mirificè tibi placere, cum de te Præco-
nes quidam tui, qui alios omnes præ te con-
temnunt, & flocci faciunt, accinunt veterem
versiculum: *Ille viv est solus: volitant alii, sicut
umbra*: quod quidem ex HOMERO repetitum,
de SCIPIONE quoque dictum fuit; ut ab eâ lau-
de minùs abhorreat modestia tua. Cùmque
is etiam SCIPIO non minus, quàm SOCRATES
dictus sit *είρων*; * sæpe audiivi, honoris causâ,
tibi eundem titulum adscribi: quanquam vix
είρων dici possit, qui est *αλαξών*. **

Prædicas mirificam tuam moderationem,
propè dixisti humilitatem, propter quam ser-
vus servorum DEI sis dicendus: nam & hunc
titulum fuisse tui *Ismaelis*, nescio, ubi notes.
Ceterum meminisse potiùs debueras illius, qui
apud LIVIUM dicitur collegas pro ministris ha-
bere. Annon meliori jure id de te dicatur,
ipso ipsos ministros, siqui fortè sint cordatio-
res, & in suâ servitute liberiores, testes facio.
Nominarem quosdam, qui suam de tuâ (ut di-
cere ausi sunt) tyrannide querimoniam literis
ad me suis consignârunt: sed boni viri si no-
minentur, sibi abs te metuunt.

Nescio an obtendes, puerum, patronùm-
que tuum, cùm abs *Joachimo Westphalo*, (qui

Y 3

non

* Dissimulatè loquens in oratione.

** Ostentator.

non minus, quàm tu, Papæ Rom. iratus est; sed, procul licet absit, prospicit, quid velis) salutareris, *Beatissime Papa*; nuper respondisse, satis liquere, quia Papam Rom. oppugnes, non captare te Pontificatum. Sed (mihi crede) qui id tuo nomine respondit, si nescis, te ridebat homo & nasutus, & rivalis fortasse tuus; talique responsione confirmavit, & auxit potius, quàm diluit suspicionem, quæ te premit. Quid dico suspicionem? Aperta est ambitio. Itaque, nisi aliud obtendas, exclamat Gallia, quod Westphalia.

Ac tu quidem cum de LUTHERI propè, ut de Pontificis imperio, conquestus sis, & illum à quibusdam vocari tertium *Eliam*, indignè tuleris; eique Ecclesiam serviliter subjectam esse, indignissimum esse clamitâris, voluisti videri fugere, quod captas: sed neminè me sentire putas, te tibi arrogare, quod aliis detrahis? Alterum *Eliam* esse te, quia, ut ille aliquando Sacerdotes Baaliticos mactavit, tu tali scilicet exemplo legem tuleris in eo genere multò terribiliorem, jam pridem audio. LUTHERUM, cujus altitudo tuis luminibus officit, de suo solio ut dejicias, quid non facis, ex quo tempore mortuus ille est? nam viventem attingere non audebas. Quid superest, quàm ut *ELIÆ* currum conscendas, & supra nubes te attollas?

Vis,

Vis, loquar hîc melius, & te moneam familiarius? Vix quisquam nunc tam simplex est, qui non suspicetur, quò aspices, quid affectes, cum audiunt, quàm valde odoris, & fulminando abigas suafores alicujus bene temperatæ reformationis, Christianaëque unitatis; quos vocas mediatores, quia odiosissimum verbum esse putas. Nempe capitales tuæ factionis hostes esse judicas, quicumque, rebus in ordinem redactis, efficerent, tuis ut extraordinariis concionibus nullus locus relinqueretur, & via ad illud novum, quod affectas, imperium obstrueretur.

Saltem audis, multos jam pridem queri, insolentiam esse intolerabilem, quòd novas tuas, sive ceremonias spectare, sive formulas sonare solas velis in Ecclesiâ universâ; quòd alias, & veteres omnes expungas, & veluti unâ liturâ deleas; quòd etiam, si quid fortè in Germaniâ, vel Angliâ retentum sit ex antiquitate religiosâ, sordes, & maculas esse clamites, & quidquid illud est, contumeliosè conspuas. Si neges, magnum, & patentem mihi aperies campum dicendi. Sed non longè abiero, & te tuo gladio jugulabo. Tu jam sæpe mihi BUCERUM laudas. Rectè. Scis, quam ille HERMANNO, Archiepiscopo Coloniensi præscribit formulam reformationis, & Angli imitati sunt: si nunc ad eam te revocarem, quibus me sannis exciperes? Nam, etsi literis

consignatis aliquando confessus sis, non ignorare te, quàm sit Bucerismus tolerabilior Calvinismo, tamen cum ad rem ventum est, longè aliter sentire te ostendis. Longum esset, singula, quæ inter vos dissimilia fuerunt, persequi.

Sed visne, in ipsis statim principiis, atque adeò in levioribus (nam graviora attingere non est meum) ut ostendam, an aliqua sit tua ab omnibus dissentiens morositas? Equidem invitatus id faciam: verum tu me non finis omnia dissimulare. Memini, te in priori tuo contra me, vel potius CASSANDRUM, Libello famoso nobis objicere nescio quod barbarum (ut ais). *Abrenuntio*, quod in Baptismo inculcari narras. Hic quid tibi velis, vix intelligo. Sed ne hominem in latinâ linguâ politum, & propè Ciceronianum minùs offendat Ecclesiasticum hoc, & vetus (eo licet CICERO in tali significatione non sit usus) verbum *Renuntio*, sive *Abrenuntio*: obiter dicam, Romanos saltem Jurisconsultos eo etiam uti: sæpe enim dicunt: *Renunciare* sponsalibus, vel nuptiis, cum de repudio, vel divortio loquuntur. Unde in Pandectis: *Renuntiata affinitas*: imò *Renuntiatio* simpliciter dicitur de Repudio. Probabile est, aut veteres Christianos, cum diabolo, cui veluti naturaliter addicti sumus, in Baptismo profiterentur se *renunciare*, alluisse ad formulam alicujus repudii. TERTULLIANUS
tamen,

tamen, quod uno loco dixit *Renuntiare*, alio vocat egerare, vel ejurare. Bucerana formula non modò id antiquitate retineri vult, sed & veteres, cum *Abrenuntiatione*, formulas stipulationum, atque sponfionum: tu verò has omnes deles, ut ineptas, & fatuas, & nugatorias. Negabis, esse veteris Ecclesiæ? Et si fortasse jure neges, nos esse (ut loqueris) antiquarios: tamen, quantulumcunque est, quod notavi de Antiquitatibus Ecclesiasticis, satis, superque est, ut tibi nunc satisfaciam.

Scio, suaviter te risurum esse, & vehementer miraturum, me meminisse istarum (ut loqueris) næniarum: sed tantò magis, ut te oblectem, juvat meminisse. Ac primùm quidem non dignetur Celsitudo tua negare, jam temporibus Apostolorum aliquas fuisse interrogationes, & sponfiones, cum adulti baptizabantur: nam & PHILIPPUS Eunuchum baptizandum interrogat de suâ fide, & Religione. Graviter autem disputat AUGUSTINUS, non esse satis suo tempore, si illud tantùm, quod PHILIPPO Eunuchus olim respondit, respondeatur: sed cetera etiam adjicienda esse, quæ Ecclesiastico more abs baptizandis interrogantur.

TERTULLIANUS * doctissimus, & antiquissimus scriptor Ecclesiasticus, disputans adversus

Y 5

fus

* De Corona Militis Cap. III.

versus eos, qui admittunt nihil, quod litteris sacris non sit expressum, & contendens, observationes quasdam Ecclesiasticas esse, & traditiones non scriptas, quæ repudiari non possint, proponit earum exempla, de quibus nullam fore quæstionem iudicat: *Ut, inquit, a baptisate ingrediar, aquam adituri, ibidem, sed & aliquantò prius in Ecclesiâ, sub Antistitis manu contestamur, nos renuntiare Diabolo, & Angelis ejus.* Illasque pompas, quibus renuntiat, dicit esse *officia sæculi, honores, solennitates postulatrices, falsa vota, laudes vanas, glorias turpes.* An, quia his renuntiare nondum fortasse potes, ferre non potes veterem hanc formulam?

Sanè BASILIUS, qui in eadem, in quâ TERTULLIANUS, disputatione eandem formulam laudat, & apud Græcos, ut apud Latinos, usitatam fuisse ostendit; & ut refellat eos, qui nullâ Lege, nisi scriptâ teneri se ajunt, Scripturamque perpetuò requirunt in omnibus Ecclesiæ formulis, opponit Mystera, & nominatim istud in Baptisate ἀποτάσσει τῷ Σατανᾷ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. * Sed & eodem tempore AMBROSIIUS explicans, quod PAULUS de Baptismo scribit C. II. ad Coloss.: *Hoc, inquit, commonet, ut perseverent in abrenuntiatione pompæ, & præstigiæ Satanae.* Non est dubium, quin alludat ad illam abrenuntiationis.

* Renuntiare satanae, & angelis ejus.

tionis formulam, de quâ loquor: quam quidem laudat, quasi jam tempore PAULI ea in usu esset. Idem hinc Christianos potissimum urget ad officium: *Repete*, inquit, *quid interrogatus sis: recognosce, quid responderis: Renuntiasti Diabolo, & operibus ejus, Mundo & Luxuria ejus, ac voluptatibus.* Sic & AUGUSTINUS *L. I. de Symbolo: Vos*, inquit, *professi estis, renuntiare Diabolo, pompis, & Angelis ejus.* Omitto, quod indè sæpe adversus Pelagianos argumentum repetit: nam neque dubito, te hujus antiquitatis monumenta legisse: sed tantò miror magis, te ejus memoriam magis non colere.

Cum illâ, quam dixi, Renuntiatione conjuncta semper fuit solennis, ex formulâ Symboli, Professio Fidei; sicuti & TERTULLIANUS.* *Aquam*, inquit, *ingressi, Christianam Fidem in Legis suæ verba profiteremur?* Hanc fortasse Professionem retinere te dices: sed cur stipulationem sustulisti? HIERONYMUS adversus Luciferianos defendens multas Christianorum veterum observationes, quæ alioqui scriptæ non sunt: Solenne est, inquit, in Lavacro post Trinitatis confessionem interrogare: *Credis Sanctam Ecclesiam? Credis remissionem peccatorum? Quid?* ne Novatiani quidem olim ausi sunt hujus generis formulam mutare, cum peculiarem in suo cœtu Baptismum instituerent.

* De Spectaculis Cap. 14.

rent. Itaque CYPRIANUS, si aliquis, inquit, opponit, Novatianum usurpare potestatem baptizandi posse, quod videatur in interrogazione Baptismi à nobis non discrepare: sciat primum, non esse unam nobis, & Schismaticis Symboli legem, neque eandem interrogationem: Nam, cum dicunt: Credis remissionem peccatorum, & vitam æternam per sanctam Ecclesiam? mentiuntur in interrogazione, cum non habeant Ecclesiam &c. Idem suo testimonio rursus confirmat morem Ecclesiæ: Ipsa, inquit, interrogatio, quæ fit in Baptismo, testis est veritatis: nam cum dicimus: Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum? intelligimus remissionem peccatorum non nisi in Ecclesiâ dari.

Objicies, & interrogaciones, & sponsiones, de quibus locutus sum, pertinere ad Baptismum adulatorum; ineptas verò esse in Baptismo infan-
 tum: & ineptius adhiberi sponsores, five fide-
 jussores, five expromissores, quos Patrimos vo-
 cant. Sed neque insolens illud esse, Vir Doctissi-
 me, poterat te vel unus docere AUGUSTINUS. Is
 ut refellat Pelagianos, negantes, ullum esse pue-
 rorum peccatum originale, urget ipsam Baptis-
 mi formulam, quasi legem Apostolicam, quam
 Pelagiani recusare non audent. Ait, nullum
 puerum baptizari, quin aliquis adsit respondens
 pro parvulo, quem gestat, & ejus nomine renun-
 tians Diabolo, & proferens se credere in remissio-
 nem peccatorum. Hoc, inquam, argumentum
 hic

hic, tanquam ex confesso repetit AUGUSTINUS, neque Pelagiani audent negare, illud fieri rectè, quod factum veluti pro jure opponit. Ergo cùm illam formulam tollis, tollis materiam hujus argumenti.

Idem AUGUSTINUS contra Julianum, Recole, inquit, quemadmodum in Ecclesiâ Christi Baptistis Mystera celebrentur, & invenies, quòd abrenuntient & parvuli per ora gestantium, sicuti per ora gestantium credunt. Idem rursus L. II. de Anima: *Mysterium*, inquit, credulitatis in parvulis per eorum responsionem, à quibus gestantur, impletur. Accedat, quod hâc de re scribit in *Epist. XXIII.* Quid indignaris, si homines religiosos, minimèque ineptos delectat veteris Ecclesiæ, majorumque suorum memoria, ubi, ubi nihil est, quod necessariò deleant.

Equidem scio, non hoc primum tempore fuisse, qui, quam dixi, Veterum observationem irriderent. Nam DIONYSIUS, & antiquus, & gravis profectò testis, jam suo tempore tales fuisse significat: Sed id in hominibus profanis mirari nos non debere admonet. Non potes profectò illum DIONYSIUM, qualis hîc nuper excusus est, legere (si eum legere dignaris) quin ceremoniam, quas abrogasti, antiquitate premi te sentias.

Quid si ex eo recitarem nunc aliquid de Exorcismo? An tuo more Cælum, & terram ad-
jura-

jurabis, novum in eo, & ineptum esse ludum, qui veteri Ecclesiæ fuerit ignotus? Atqui licet Græcos testes non audias, Afri illi, CYPRIANUS, OPTATUS, AUGUSTINUS te obtundent. Quid, si addam, BUCERO tuo quoque placuisse, illum in Baptismo retineri, idque eum in suâ formulâ mandâsse? Non est meum definire, quid in Mysteriis vel sit, vel non sit necessarium.

Sed ne in ipsis quidem initiis convenire te cum iis, quorum consensum mihi opponis, liquidius ostenderem, si recitarem, quàm valde repudies illas veteris Ecclesiæ, jam indè à tempore TERTULLIANI, Leges de Baptismo minùs solenni, sed, ut judicabant, necessario; quas tamen Leges Germania, & Anglia etiamnum colit, & observat. Ceterùm si tibi narrem, quam AUGUSTINUS ad *Fortunatum* hâc de re historiam narrat, vereor, ne, quâ ille ait suos ad lacrimas commotos esse, tu ad profanum risum commovearis.

Age, ecquid tibi rursus placet, quod, ex BUCERI quoque judicio, Angli in Baptismo præscribunt esse observandum, ut pueri frons figurâ Crucis consignetur? Quàm valde rursus istud irrideas, non nescio: sed, ut verecundiùs id facias, cogita, quos eâ in re viros irrideas. Qualiscunque sanè sit hic ritus, didici esse antiquissimum, & ut rursus tibi verecundè confirmem, me Antiquitatis esse studiosum; & quòd antea improbè objecisti, nunquam me
 ulla

illas Ceremonias curâsse, utcunque refellam:
 non dissimulo me legisse, quàm eum ritum re-
 ligiosè tueatur BASILIUS in *Libro de Spiritu San-*
cto: cùm quidem significet, tam eo tempore
 receptum fuisse, ut non existimet, quenquam
 tam esse audacem, qui eum fastidiat. Sed &
 CYPRIANUS, qui est antiquior, ait, eos, qui
 in Ecclesiâ baptizantur, signaculo Domino con-
 summari. Et TERTULLIANUS, * qui rursus se-
 nior est, non modò hunc ritum laudat, sed &
 ex eo repetit argumentum in disputatione de
Resurrectione Carnis: *Caro* (inquit) *abluitur, ut*
anima emaculetur: Caro signatur, ut & anima
muniatur. Quid, si adjicerem, quod gloria-
 tur, & iis, qui observationem in Ecclesiâ nul-
 lam, nisi Apostolorum manu consignatam,
 admittunt, objicit, Christianos assiduè fron-
 tem Crucis signaculo terere? Equidem super-
 stitionem, & ineptias etiam odi naturâ: sed
 vereor, ne frontis non tam integræ, quàm
 perfrictæ, vel potiùs ferreæ sit, tam scurrili
 naso suspendere vetera insignia moris alicujus
 Christiani. Scilicet valde lepidi, facetique
 nunc sunt, qui, quod ad fugandos Dæmonas
 pertinere dixit religiosa Antiquitas, non nisi
 ad muscas abigendas pertinere ajunt: an etiam,
 cùm has nominant, significare se nescio quid
 de Beelzebub ridendo adjicient? Equidem san-
 nas, & ut vocas, ronchos non reformido,
 sed

* De Resurrect. Carn. Cap. VIII.

sed tamen, ne irrisores magis irritentur, vix recitare audeo, quod (ut alios omittam) AMBROSIIUS, & AUGUSTINUS (qui profectò reverentiâ, non irrisione digni sunt) recitant de eo (ut vocant) signaculo, hoc est, de consignatione crucis: quam si dixerò jam indè abs temporibus CYPRIANI Baptismo accessisse, ut esset quod temporibus Apostolorum erat manuum impositio; rogo (nam doceri cupio) num de veteri ceremoniâ loquar imperitè? Equidem audio, clamitare te, qualiscunque, & cujusque tandem ea sit, esse intolerabilem: sed ubi id probaveris, vide, cum quibus tibi res sit, neque me iis substituas.

Tu etiam, nescio quo jure, mihi contumeliosè in priori tuo libello sæpius objecisti Chrisma; quod tamen in tuo non minùs, quàm in meo Baptismo adhibitum fuisse puto: sed si nunc eo non uteris, quid ad me? Cur, inquam, de Chrismate mecum litigas tam non Christianè? Age cum GEMINIANO; age cum DIONYSIO, qui id prædicat: age cum TERTULLIANO, CYPRIANO, BASILIO, OPTATO; hoc est, cum universâ Ecclesiâ veteri, quæ hujus ceremoniæ abrogatæ reum te facit. Nescio, an legeris, quod de Novatianorum Baptismo loquens THEODORETUS ait: Τοῖς ὑπὸ σφῶν βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον ἔ προσφέρσκει χρίσμα, καὶ τοῖς ἐκ τῆς αἵρέσεως τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας συναπτομένοις χρίσμα οἱ πάνευφημοι

μοι πατέρησ προσέταξαν. * En cum quibus
tibi certandum sit, si hâc de re contendere
velis.

Sed tu me, Baptismo relicto, jam sæpius
ad Missam revocas: & in eâ rursus tuos συμ-
μάχης ** opponis. Verùm cum, in quo con-
fistas, nullus quæstionis status sit, & in infini-
to vageris, quid dicam? Apagè cum illâ tuâ
putidâ calumniâ, fallâciâque, nos iis servire,
qui defendant τὸ βδέλυγμα. *** Suspiciones,
quas & improbè confingis, & odiosè spargis,
vel illud Cassianum: *Cui bono*, facilè diluet, si
mea sit nota & conditio, & libertas. Et quid
tandem meâ privatim interest, si ster, si ruat,
quod oppugnâs? Sed rursus fallis, cum men-
tiris, locios hîc tibi esse, quos laudas. Sanè
Confessio illa Augustana, quam interdum si-
mulas tibi non displicere, profitetur, retinen-
dam esse aliquam Missam. Noli, mi Vir, co-
horrescere: Sic enim tuus in eâ Confessione
Philippus loquitur. An tu illam Lutheranam
Liturgiam retines? An retines quidquam, in eo
genere, majorum nostrorum, quos ante bar-
bariem fuisse bonos, negare non potes? Ex

Vete-

* Iis, qui à vobis baptizantur, non conferunt
sacrosanctum Chrisma; & iis, qui ex Hæresi
corpori Ecclesiæ uniuntur, chrisma Patres om-
ni laude digni injunxerunt.

* Belli Socios.

*** Rem execrandam.

Z

Veteribus, & Ceremoniis; & formulis Liturgicis saltem aliquid retinet Anglica, quæ Bucerana est, Liturgia; quæ fit, ut tu tantillum non servaveris? An tu primæ simplicitati formam nudam solum amplecti te posse dices? Atqui cum tuus *Joannes Lascus* magis, quam tu, ad illius, ut vocas, simplicitatis prima lineamenta diceretur suam Liturgiam revocasse, tu nè eam quidem ferre potuisti. Si tibi nihil, nisi quod ipse facis, placet, cur mihi tuum cum aliis consensum objicis? Cum ad rem tuam pertinere putas, non dubitas laudare vetus illud: *Sursum Corda*: atqui id etiam expunxisti in tuis sacris; quod facere non est ausus in suâ formulâ BUCERUS; neque Angli ausi sunt, cum cogitarent, quid alioqui vel ipsi CYPRIANO, vel etiam CHRYSOSTOMO responderent, magnificè prædicantibus illam Ecclesiæ Apostolicæ in sacris cohortationem.

Ipse OPTATUS, cum narrat, veterem, legitimamque morem fuisse, ut in Sacramentorum Mysterio Sacerdotes dicerent, se offerre pro Ecclesiâ, in toto Orbe diffusâ, testatur, ne ipsos quidem Schismaticos Donatistas ausos esse, quod tamen cupivissent, id silentio prætermittere. Vide tu, quid responsurus sis viris bonis, qui antiquorum in Ecclesiâ rituum optimorum, præcùmque solennium oblivisci non possunt; dolentque, nunc veteris Ecclesiæ, tanquam Judaicæ Synagogæ, aut Pagani alicujus Delubri memoriam sempiternâ oblivione deleri. Ipsi

Apo-

Apostoli etsi necessariò abrogarent Ceremonias Mosaicas; tamen bono consilio ex Synagogâ ad Ecclesiam transtulerunt multos, qui utiles erant, ritus; multas Judæorum formulas retinuerunt, quibus etiam Christiani uterentur, & uti per suam Religionem rectè poterant: & tu nullam in antiquis formulis actionum Ecclesiasticarum reperisti, quâ uti dignareris, ut tantillum deferres & antiquitati, & studio pacis, atque unitatis?

Verèor, ne hìc aliquis irrideat formularium leguleium, & opponat legem de formulis sublatis. Sed cur tu tam delectaris extraordinariis actionibus? Lex illa cum formulis sustulit etiam impetrationem. Quis iste est Prætor peregrinus, qui vult abs se impetrari formulas rerum in Ecclesiâ agendarum? Quid quod, quas semel dictavit, deditque, tam stricti juris esse vult, ut, ex fide bonâ, ne apicem quidem in iis ullum præteriri patiatur? Sanè cum amici tui te verecundè monerent, multos mirari, quod in novâ tuâ precandî formulâ præscripsisti, posse Christianos melius fœdus, quàm illud sit, quod cum *Abrahamo* ictum fuit, allegare; & ut ambiguum, & captiosum verbum tolleres, te rogarent, ne quis diversa esse hæc fœdera periculosè putaret; tu seditiosos esse hos monitores, tumultuosè exclamasti, qui vel unum apicem deleri in tuis libellis vellent. Nempe si vel unâ syllabâ cadimus, cum tu aliquid dictasti, causâ totâ cadimus.

dimus. Et tu interea non modò dictator in universâ Ecclesiâ, sed etiam cancellarius eris? Delebis, inquam, & cancellabis impunè, quidquid tibi non arridet, tamen si quidpiam sit, quod & antiquitas rectè præscripsit, & hoc tempore ii etiam observare non recusant, quibus te subscribere fingis?

Equidem interdum dubito, inscitiâne, an arrogantia, an potiùs utrâque fiat, ut non discernant tui, quid in Ritibus Ecclesiasticis antiquum, quid novum, quid integrum, quid vitiosum sit, ut potiùs confusè omnia inducant; & expungant, ut damnent omnia. Sed magis miror, istinc prodire scurriles libellos, qui, ad ludibrium nominis Christiani, ausint NUMÆ POMPILIO adscribere multa veterum Christianorum religiosa instituta. Noli (quod soles) nunc mihi barbaræ posteritatis vitia objicere, quæ ego non minùs, quàm tu, reprehendo. Noli bona cum malis odiosè miscere: imò verò memineris, quod CICERO ait, *esse inquam in omni re accusandâ, prætermisiss bonis, malorum enumerationem, vitiorumque selectionem.* * Dicerem, te tam literas amare in ecclesiâ, quàm odisti omnes omnium, præterquam tuarum imaginum lineas: sed cum aliquid substituiisti, ne literam quidem unam in eo mutari pateris. Denique mirarer, te veteris quoque Ecclesiæ cantum, ut novam tuam
Mus-

* De legibus.

Musica subrogares, sustulisse. Sed hanc mutationem magni ad rem tuam esse momenti, ex ipso quoque PLATONE discere potuisti.

Ceterum cum hæc principia tuæ Reformationis significarent, te ab aliis dissentire, & peculiarem aliquam sectam meditari, in quâ solus emineas (quod quidem nos pueri minime olim vidimus; sed viderunt viri prudentiores) tu deinde eò progressus es, ut de eo, quod ambis, nemo dubitaret. Sed id postea fortasse viderimus, si nos cogas eâ quoque de re dicere: non enim, nisi coactus, meminero. Neque jam meminissem earum, de quibus breviter dixi, ceremoniarum, nisi si libellus tuus me laceffendo, & BUCERI consensum, atque societatem jactando, coëgisset. Sic & cum *Philippum* præterea mihi opponis, adiges me, ut dicam, quod dicturus alioqui non eram.

Ut te collaudes, & me percellas, MELANTHONEM accersis, cujus, ais, unam vocem posse obruere omnes meos (ut pro caninâ tuâ facundiâ suaviter loqui soles) latratus: quosnam, ô Molosse? propè dixi: Cerbere: & tu, qui me subinde canem vocas, dignus eras, qui id audires: si autem vel catulus essem, mutum fortasse hylaeten * non esse, sentirent sacrilegi. Verum, me & cedente, & tacente,

Z 3

cur

* More canis latrantem.

cur *Philippum* advocas, præsertim mortuum? Utinam illum, quem appellas testem, iudicem nunc haberemus (tamen idonei testes non desint) quàm ille postremis vitæ suæ annis, quibus eum vidimus, & audimus, conquere-
retur de tuâ perfractâ (ut mollissimè loqueba-
tur) morositate; quàmque minaretur, te nihil temperanter agere, semper tumultuari, nun-
quam quiescere! Neque verò ignoras, quàm ille esset *συμβιβαστικός*, * quàmque remittere multa vellet, pacis causâ: denique quàm odif-
set ingenia, non dicam calva, aut Domitiana, sed *ἐπιστολά, καὶ ἀνδράδην*. ** Verùm callidè scilicet illud dissimulas, quod è re tuâ non esse putas, ut Gallia sciat: & quem imitari minimè velles, quique mores tuos minimè ferebat, ejus societate me oppugnas. Eum ego vidi, & conveni in conventu Wormatiensi Anno MDLVII.: quid mihi dixerit, narrent alii: quid autem responderit tuo sive legato, sive Apostolo, de turbis Gallicis jam tum gliscentibus agenti, multi, qui aderant, sciunt. Venit eò & ipse *Cassander*: exceptus est ut homo doctissimus, atque modestissimus ab homine modestissimo, atque doctissimo. Audita sunt bona consilia; placuerunt bonis; quod rescire vel ex tuo, qui aderat, librario potuisti.

Quid

* Pacificatorius.

** Contentiosa, & ita sibi placentia, ut congressum aliorum fugiant, & cum nemine commercium habeant.

Quid dicam? illa fuisse comitia, in quibus aliquod privilegium de tuâ intemperantiâ irrogatum sit? Quid diceret, si nunc viveret, & quæ gesta, tuo imperio, ad hunc usque diem in perturbandâ Galliâ sunt, vel geruntur, audiret? Porrò cum ex eo, ut scis, conventu amicissimè scripsisset ad *Castalionem*, & ejus sententiam, nescio quam, de prædestinatione, & libero arbitrio, suam esse significaret; scire potuisti, & quàm damnaret tuam in eo viro vexando intemperiem, & quàm ne tum quidem probaret omnia tua paradoxa. Nunc cujus est ingenuitatis, *Castalionem*, tanquam satanam alterum, diris omnibus propterea devovere; & nihilominus MELANCTHONEM, tanquam Angelum adorare? Annon illud est, quod BUCERUS dicebat, *te judicare, prout amas, vel odisti; amare autem, vel odisse, prout libet?*

Equidem arcanam illam *περι ἀναρχίας*. * quæstionem non excutio; neque *Castalionem* (ne iterum fingas, me ejus causam agere) unquam vel vidi, vel audivi; ac ne per literas quidem unquam sum locutus (tametsi tuo more mentiaris, me cum eo arctissimum fœdus iniisse) neque, quod de eâ quæstione scripsit (nam & id supprimit pro tuo imperio jussisti) unquam legi: neque quod de fatali necessitate disputas, satis intelligo, & in meis *ad Minucium Annotationibus* nuper non dissimulavi, mihi

Z 4

* De Prædestinatione.

mihi non liquere. Sed ut omnes sciant, equid etiam olim, hoc est, ante annos propè viginti, familiariter tibi hâc de re responderit ille, quem jactas suffragatorem, laudatoremque esse tuum, MELANCTHON, cum quidem tu illi blanditus, etiam librum de *Servitute humani arbitrii* dedicasses, & ἀντίδορον * exspectares; age, bonâ tuâ gratiâ, liceat ex ejus ad te privatâ epistolâ (cujus exemplar ex Vitebergâ hac perlatum est) aliquid delibare: *Malim* (inquit) *te illam tuam excellentem eloquentiam in aliis materiis, magis propriis Ecclesie, consumere, quàm in questione τρεπί ἀναγκῆς. *** Habebam amicum Tubingæ, doctum hominem, Franciscum Stadianum, qui dicere solebat, se utrumque probare: evenire omnia, ut divina Providentia decrevit; & tamen esse contingentiam; sed se hæc conciliare non posse. Ego cum hypothesein hanc teneam, Deum non esse causam peccati, nec velle peccatum; postea contingentiam in hâc nostrâ infirmitate judicii nostri admitto, ut sciant rudes, Davidem suâ voluntate ultrò ruere: & eundem sentio, cum haberet Spiritum Sanctum, potuisse eundem retinere, & in eâ luctâ aliquam esse voluntatis actionem. Hæc etsi subtilius disputari possunt; tamen ad regendas mentes hoc modo proposita, accommodata videntur. Accusamus ipsi nostram voluntatem, cum labimur; non querimus

* Donum reciprocum.

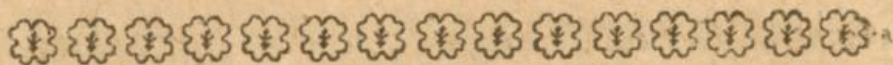
** De Prædestinatione.

vimus in Dei consilio causam: econtrà cum nos evi-
gimus, scimus Deum & velle opitulari, & adesse
luctantibus: μόνον δέλησον, inquit Basilius, καὶ
θεός παραπαντᾶ. * Excitatur ergo cura in
nobis, & laudatur Dei immensa Bonitas, qui &
promisit auxilium, & præstat, sed petentibus (ut
inquit Christus) hoc est, iis, qui promissionem
intuentur: nam à verbo Dei ordiendum est, nec
repugnandam promissioni: sed ei assentiatur; nec
disputemus antea, tunc nos assensuros esse, cum
arcanum Decretum Dei nobis monstratum fuerit:
assentientem autem Deus adjuvat, qui per verbum
est efficax. Hæc Bonne scripsi apud D. Buce-
rum. &c. Vale. II. Maji, 1543. **

PHILIPPUS MELANCHTHON.

* Solùm velis, & Deus occurrit.

** CAMERARIUS in Vita MELANCHTHONIS
§. LIX. scribit; Philippus Melanchton anno Christi
M. D. XLIII. deducente pietate, & virtute, ut-
que eruditione doctrinæ præstante viro Petro Med-
mano, mandato Archiepiscopi, mense Aprili iter
ingressus, ad Principem venit Bonnam, ubi ille tum
commorans rem istam agebat, & rediit ad suos men-
se Augusto.

Quam vel hæc tibi placuerit admonitio, vel tu huic Magistro, quem mihi das, parueris, testantur ea, quæ postea tantò vehementiùs contrà scripsisti; & in quibus sic tumultuatus es, ut nequidem tui, alioqui fœderati, ferre potuerint tuam in hoc genere intemperiem, & suos ministros tibi subscribere. Testis est ipsius Senatûs Bernensis sententia lata III. Aprilis, MDLV., quæ tua illa axiomata procul ex suis ditionibus facessere iussit. Nolo plura objicere, quæ te graviùs vulnerent. Sed hinc æstimare licet, quàm tibi conveniat cum eo, quem tu mihi objicis.

Tu illum (ut audio) aliquando vocavisti Peripateticum, cum ille te vocaret Stoicum: sed si excuterem arcana, liqueret, inter te, & illum dissentionem fuisse majorem, quàm inter Stoicos, & Peripateticos: neque tamen hujusce rei nunc mentionem fecissem, nisi si in priori tuo contra me famoso libello exclamares, insultando, ut cum redemptione, de quâ loquitur PAULUS, conciliem Papatûs (sicuti loqueris) doctrinam de libro arbitrio, & dicam, quomodo cum adjutrice spiritus gratiâ concurrat hominis voluntas. Cur ista abs me petis potiùs, quàm tuo MELANCTHONI, qui tibi adversatur, respondeas? Audiveras paulò antè, quàm hæc scriberes, in Saxoniam inter

Illyri-

Illyricum, & *Victorinum* magnam fuisse quæ-
 stionem περί ἀνδεξίας, ἢ ουνεγίας.* Tu
Illyricum, qui tecum sentit, ferre non potes:
Victorinum, qui MELANCTHONEM sequitur, non
 oppugnas: me verò unum, qui talia non tra-
 cto, nec fortasse intelligo, in Galliâ exagitas.
 Quo jure?

Si jam non de re, sed de personâ dicas agere
 te; etsi invitus Lectores onerem ineptis edi-
 tionibus; tamen ut, quem mihi Judicem fers,
 non recusare me ostendam; & adversus tua
 maledicta, ejus ipsius patrocinium retorqueam:
 en, cogor, tuo exemplo esse ineptus, ut quod
 alioqui pudor meus non pateretur, edam ali-
 quam ejus ad me epistolam. Mihi veniam da-
 bunt æqui Judices, si, non dico laudatorem, ac-
 cersere, antiquo reorum more, videar; sed ab
 eo ipso, quem mihi adversarius opponit, absol-
 vi me non molestè feram, tantùmque abs lauda-
 to viro mihi tribui, quantum illaudatus Ca-
 lumniator, qui eum citat, detrahit, obiter
 ostendam: non quòd tantum mihi deberi pu-
 tem (quod si putarem, nimium mihi sume-
 rem, nec essem ferendus) sed quòd os ad-
 versario fit obstruendum.

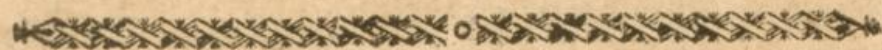
S. D. Clariss. Vir, & Cariss. Frater. Ex-
 tat apud Clementem Alexandrinum vetus Justi-
 tiæ definitio, quæ rectè intellecta dulcis est: δι-

καιο-

* De propria voluntate, sive cooperatione.

καοσύνη ἐςὶ κοινωνία Θεῶ, μετὰ ἰσότητος * Prior
 pars loquitur de priore Tabulâ Decalogi; altera
 pars de secundâ: ac profectò utramque complecti
 bonas mentes oportet. Te igitur, Juris, & Ju-
 stitiæ doctorem, scio non tantùm forenses Leges,
 sed etiam eam doctrinam cogitare, quâ se se Deus
 humanis mentibus communicat, & utrumque bo-
 num expetere, Κοινωνίαν Θεῶ, καὶ τὸ νόμον
 ἰσόν. ** Quare te & diligo, & veneror, ac
 opto in Academiis, & in Aulis tales esse multos
 Juris Doctores. Bene vale. Cal. Mart. MDLIX.

PHILIPPUS MELANCHTHON.

Audis, bone vir, virum bonum, quem
 laudas, valde alienum esse abs contume-
 liosâ tuâ maledicentiâ, Neque tamen
 talia adscriberem, si per te liceret ea suppri-
 mere: sed cùm adversùs tua venena requiro
 antidotum, tume cogis tuis maledicis obrecta-
 tionibus opponere aliquod testimonium ejus
 viri, cujus fulgore me obruere vis.

Quid? ut iterum me percellas, etiam *Bul-
 lingerum* advocas suffragatorem tuum, & vene-
 randam,

* Justitia est Communicatio Dei cum æquali-
 tate.

** Communicationem Dei, & legitimam æqua-
 litatem.

quàm ille & mihi, & illi *Constantino meo* * plus tribuat, quàm mereamur. Ne labora, ut, nescio à quo, emendices aridas, & rancidas notas, quibus Commentarium illum meum deformes. Ego ipse meâ spontè severiùs illum castigabo. Nunc obiter tantùm volui duorum, quos laudas, virorum judicia tuis rictibus opponere.

Habésne nunc, quod me tuis faucibus eripiat? video, te multò magis infremere: quò igitur nunc te vertes? Si tuorum ministrorum testimonia reciperes; aut si iis ego uti, atque commendari vellem, equidem cùm tu non modò ingratè suppressere vis, quàm in Germaniâ bene de tuis meritis sim: sed etiam improbè fingis, quod est odiosum, opponerem illorum ad me literas, quas hîc ab iis consignatas, & in Germaniam missas, habeo testes meorum in hoc genere, non dicam, meritum (quia hæc te vox offendit) sed officiorum atque beneficiorum. Verum protervia nunc tua, quæ est ingratiſſima, indigna est, quam tot verbis ambitiosè refellam.

Ergo te missum facerem lubenter; sed impius ipse essem, si dissimularem dolorem, quem mihi incessit novum quoddam maledicti generis, quod

* Intellige Commentariorum de CONSTANTINI Imp. Legibus Ecclesiasticis, & civilibus Libros, qui (ut nuper monebamus) anno 1727. recusati sunt.

quod ingeniosa tua crudelitas commenta est, ut me vehementer vulneres. Filiolam meam, quæ vix quatuor annorum est, dulce lenimen meorum dolorum, inhumaniter impetis; de quâ, si adolescat, impiè, vaticinaris, nescio quid. Sic infantes, quos CHRISTUS complexus est, quibusque benedixit, proculcas, ô crudelis, parentibus etiam insultans? Hic non dissimulo, talibus me aculeis commoveri. Sed vos, ô pueri, vos, ô patres, obtestor: vos, quorum interest, appello, num hoc tolerabile vulnus sit? Quid? Scripsit olim CICERO ad *Atticum*: *Filiolâ tuâ te delectari lætor, & probari tibi, Φοικίην esse πρὸς τὰ Τόκνα*, intelligit autem *στοργήν*. * Negabant Epicurei, eam esse naturalem: *Atticum*, qui Epicureus alioqui erat, factum patrem, ipsum experientia, naturalisque sensus coëgit repudiare tam degenerem, tamque barbarum stuporem. Et noster cælebs, Doctor Regenerationis imperabit nobis non *ἀστοργίαν*, ** sed etiam *ἀιπάδειαν*. *** Neque verò (sicuti fingis) *στοργήν* **** sit, & nobis parceres, & minùs audax esses, quem video (sicuti ille olim Romanus dicebat) *Senectute, cælibatu, & orbitate fieri audacissimum.*
Equi-

* Naturalem esse erga filios, intelligit autem amorem.

** Carentiam naturalis amoris parentum in filios.

*** Affectionis carentiam.

**** Naturalis amor in filios.

Equidem vellem, & valde profecto vellem, DEUS te tali benedictione beâset. Sed gloriose ais, tibi esse filiorum myriades in toto orbe: non inquirō, spiritales, an spurii sint. Audio, te vel Papam Max., vel Patriarcham, vel Patrem Patrum propter talem fœcunditatem & videri, & dici velle: quod facillè patior.

Verùm est nimis indignum, quòd hîc & somnies, & significes, te alterum esse ABRAHAMUM, & interea, si quis tuis cupiditatibus obsistat, eum voces *Ismaëlem*. Quàm nunc occurrunt multa, quæ audire deberes & de te multarum scilicet gentium patre, & de tuis gentibus, sive Agarenis, sive Saracenis, sive Ismaelitis, sive Israëlitis? sed velis, nobis, iterum tibi parcam. Tantùm te rogabo, ne ex illis filiis tuis optimum quemque mactes sacrificando: & cùm tuam tam numerosam gentem tibi relinquam, ne familiolam meam vexas. Quid enim? Eriam spoliatâ Aviâ, nescio quâ, quam certè vix me aliquando vidisse meminî; & te privignis, nescio quid, odiosè, atque flagitiosè fabularis. Quid non tentas, & moves? Ego quid aliud, quàm te improbè mentiri, dicam? Sed vide, an privignus vivat tuus, cui plus quàm pater esse debuisti, cùm quidem ex Anabaptistâ Patre natum more tuo regenerasti. Certè, si ejus mater viveret, credo, non negaret, quòd domi tuæ sæpe apud me conquesta est, cùm, si qua malæ tractationis actio esset, rogaret.

Non-

Nondum satiata est maledicentia tua. Audes etiam improbe fingere, spoliatos à me esse meos, qui plus quam paternam pietatem meam sentiunt, & agnoscunt: etiamsi taceam; illi tuam maledictum refellent. Interea ex quo tu mandato, o noster Procurator, agis, & quas habes probationes, ne iterum de calumniâ damneris, & pœnam temerè litigantium dependas de tuo? Cur non potius operam das, ut tot creditoribus, quos negare non potes, ab eo, cum quo deinceps affinitatem contraxisti, nefariè spoliatos esse, satisfacias, cum quidem eos quotidie istic querentes audias, & te in societatem prædæ venisse vociferentur? Neque aliud persuadere possim nostratibus, quos tale latrocinium, quo Urbs nostra tota expilata est, etiam afflixit. Nunquamne quiesces, ut non cogantur amici tui multa, quæ sepulta manere vellem, retegere? Etsi obdurimus ad injurias, & animum obfirmare conamur, ut non commoveatur; ut se contineat etiam provocatus; ut irritatus non erumpat; ut non effundat flammam iracundiæ: tamen homines fumus; & tu tam acerbus, & aculeatus es in puniendo, & lancinando, ut etiam truncos, & lapides commovere possis; possisque ab invitis exprimere, & veluti extundere vocem, quam mallent esse compressam. Utinam tu cum tuâ Religione me docuisses non modò colaphum impingenti alteram genam cædendam præbere,

A a

sed

sed & jugulum porrigere, potius quam me cogeres ad hujus defensionis conditionem, quæ quâvis carnificinâ mihi durior est. Sed quid non & facis, & dicis, ut me commoveas.

Quam tu denique mihi exprobres παιδαγωγίαν, * nescio; sed scis, quam tibi possem διμαγωγίαν. ** Continebo me tamen: ut me potius necessariò defendere, quam te videar ultrò accusare: tametsi difficile sit, multa, quæ objicis, refellere, quin aliquid tibi aspergatur; quia in maledico tuo Libello totidem propè sunt mendacia, quod sunt verba: finem nunquam fecero, si in singulis refellendis immorer.

Sed non patiar, ut aliis persuadeas, quod cum tuâ etiam infamiâ fingis de *Luciano*: quia, quem discipulum tuum esse dixeras, paulò post dixisti, esse discipulum *Luciani*, non ei modò, sed & tibi injuriam facere visus es. Ipse ingemuit, te, contumeliæ causâ, descendere ad *Lucianum*, cùm alias te, honoris causâ, apud amicos *Lucanium*, iisdem literis inversis, vocare soleas. Sed an ille propterea te alterum *Lucianum* esse dixit? Si dixisset, non injuriâ fortasse retorsisset convitium, quod prior objeceras; neque nunc non mereretur id ab eo audire; quem iterum, ex tuo fortè ingenio alios æstimans, impiè, & flagitiosè eructas,
nullum

* Instructionem puerorum.

** Instructionem populi.

Nullum in Cælo credere esse Numen; quasi res
aut levis, aut vulgaris esset à *Deórnç*. * Som-
nias, tibi semper rem esse cum aliquo *Theodoro*,
vel *Diagora*. An hîc iterum me reprimam?
DEUM verum, & æternum, DEUM Patrem Do-
mini nostri JESU CHRISTI, DEUM, qui in Cæ-
lis est, qui meus erit, tuúsque Judex, iterum
testem facio, vindicem invoco, & ultorem
credo fore repetiti hujus maledicti impii. In
sinu nunc licet rideas, cum impunè proculcas
humiliores, & credulis illudis at scito, illum
aliquando judicem fore tuæ & crudelitatis, &
fraudis, & (audebo dicere) blasphemix. Ab-
sit, ut vicissim te cum peregrino *Lucianico*
(quod alius fortasse faceret) conferam. Sed
iterum te moneo, ut, si pios homines, qui in
tuas actiones intuentur, credere velis, multum
in te esse Religionis; aliter, quàm verba dan-
do, aut commentarios scribendo, tuam pieta-
tem probes. Nam commentarios quoque
scripsit ille peregrinus; imò (quod tu nondum
fecisti) carcerem, Religionis nomine subiit.

Audio, quod scribis, te finè salvo con-
ductu (ut vocas) voluisse in Galliam venire;
& in eo te, tuis Collegis, non finè aliquâ eo-
rum ignominiâ, audaciorem fuisse significas:
sed satis, supérque turbarum das etiam absens;
& salvum te, quò voles, arma finè periculo cir-
cumducent. Sapis profectó, qui nunc tibi ca-

* Atheismus.

ves post principia, & ex tuo lacu, tanquam portu, spectas aliorum naufragia: sed tuâ interest, ne timidus videare. Ergò, ut aliàs, cum es extra jactum teli, ingeminare soles illud: *Usque adeòne mori miserum est?* Sic jam securè iterum jactas, te in medias flammâs venire velle. Verum opto tibi exitum meliorem, quàm fuerit illius peregrini: simul verò opto, ut Gallia, quæ monstris olim caruisse dicitur, caveat; curet, ne quod impostoris monstrum ignorans adoret: quid enim fallacius, specie Religionis?

Feres æquo animo, religiosissime JOANNES, si iterum eos, quos fallis, moneam, aliud esse Religionem, aliud hominem: esse enim res diversas, quæ confundi minimè debeant. Patere, ut hujus confusionis error, qui multis imponit, & pro homine interdum DEUM impiè veluti supponit, ex multorum animis tollatur. Nam & hæc periculosissima Idololatria est, quæ est subtilissima. Ergo, ne tibi blandiaris; etsi tantopere Idololatras odisti, Calvinolatras ne exosculeris: imò, si quid habes Spiritus Apostolici, disrumparis, & vestes discindas potiùs, quàm patiaris, te in Idolum transformari. Sentio, hic tuam atram bilem commoveri, non in degeres tuos, assentatores dicam, an cultores (qui tamen te clàm irrident) sed in monitores amicos, atque ingenuos, quos ferre non potes. Quò igitur me vertam?

Terribilis es, ô noster *Irenæe*, cum pro coronide suavissimi, atque amatorii tui *Libelli*, furiosè

riosè exclamas, me esse facem prorsus furialem
ad excitandas discordias. Hic ego meam pa-
tientiam ab istâ (commotus propè dixi) furiâ
tam importunè lædi sentio, mihi temperare vix,
ac ne vix quidem possim. Itâne verò tu,

*Qui potes unanimes armare in prælia fratres,
Atque odiis versare domos, & verbera tectis;
Funereasque inferre faces &c.**

Tunc nobis in abdito literarum recessu quief-
centibus, neque minùs pacem, quam disturbas,
desiderantibus, quàm discordias abs te excitatas,
quas sedare non possumus, lugentibus, ridendo,
& insultando exprobrabis, & adscribes tua stra-
tagemata? Quorum utinam testem non relin-
quas nobilissimi hujus Regni tristissimam vasti-
tatem! Vix me contineo, quin de Romanâ illa
Matronâ, quæ facem se peperisse somniavit, di-
cam aliquid. Sed obsecro, qui in hoc Regnum
immisit vulpem, ejusque caudæ tædas ardentes
alligavit, ut, quocunque discurrat, incendium
excitet; nobis lugentibus, gloriabitur, se se id,
Samsonis alicujus exemplo, fecisse; & tamen
miseros agricolas suis segetibus faces submisisse
narrabit? An & tu, quæ inter tuas Furias ex-
ultas, mediis in millibus ardens, ô *Tisiphone*,
voles etiamnum haberi pro Angelo Pacis? Sci-
licet ignota est, neque à quoquam conspicitur
hæc *Erinnys*:

A a 3

Quam

*Quam cum sanguineo sequitur Bellana flagello,
Et . . . scissâ gaudens Discordia pallâ. **

Nam sæpe cogor uti verbis hujus Poëtæ, cujus carmine, tanquam, ut ait, tinnitu delectatur noster Tubicen.

Equidem, ô Dictator rei gerendæ, ecquid jam multis annis istic agas, non invitus ignoravi: tantum abest, ut curiosè (quod facis) sciscitatus sim, quæ ad me non pertinent. Sed si dicendum tamen esset de turbis, quas nunc in Galliâ etiam absens moves, exclamarem illud ejusdem Poëtæ

*Pandite nunc Heliconæ, Deæ, cantibusque movete:
Qui bello exciti Reges; quæ quemque secutæ
Complerint campos acies &c. ***

Certè cum eos hodie versus relegerem, cohorruui; cum quidam suggestit, in eodem libro paulò antè proponi quandam, non tuam, sed feditiosi alicujus concionatoris veluti effigiem, ubi describitur illa *Alecto*,

*Gorgoneis infesta venenis, ***
- - Quæ stabili de culmine summo
Pastorale canit signum, cornique recurvo
Tartaream intendit vocem. *****

Nam

* VIRGILIUS *Æn. Lib. VIII. v. 703.*

** VIRGILIUS *Æn. Lib. VII. v. 641.*

*** *cit. Lib. VII. v. 341.*

**** *cit. Lib. VII. v. 511.*

Nam & istud deinde sequitur:

*Alecto torvam faciem, & furialia membra
Exiit in vultus se se transformat aniles;
Et frontem obscenam rugis arat; induit albos.
Cum vittâ crines; tum ramum innectit Olivæ;
Fit Chalybe, Junonis anus, templique sa-
cerdos &c. **

Aderat alius quidam paulò minùs incivilis, qui horum temporum historiam cum Romanâ conferens, nescio quid de seditiosis, præsertim post *Gracchos*, *Tribunis plebis* (quos concionatores vocat ipse *AUGUSTINUS*) referebat, de *L. Saturnino*, de *Livio Druso*, de *P. Sulpitio*. Alius ex historia ecclesiasticâ magis accommodatè commemorabat multa; quæ ad ea, quæ nunc fiunt in istis tumultibus ecclesiasticis, propiùs accedere videbantur. Et, qui abs te minùs erant alieni, dicebant, te *Joanni Antiocheno*, *CYRILLI* adversario similiorem esse, quàm *JOANNI CHRYSOSTOMO*.

De moribus, & ingenio loquebantur, fingebantque, te quasi *Antistitem* esse, ut cum veteribus *Episcopis* potiùs, quàm cum *Hæresiarchis*, comparari posses. Utinam verò illiùs saltem *Joannis Antiocheni* conversionem tandem imitareris! Malles; credo, non jam dico cum *DIOSCORO*, Alexandrino *Antistite*, sed cum ejus decessore *CYRILLO* conferri. Sed

A a 4

Pali-

* VIRGILIUS *Æn. Lib. VII. v. 415.*

Palinodiam canere debebis, si, quod *Juliano*, nostros (quasi ii abs se dissentientes occiderent) accusanti responderit *CYRILLUS*; laudare, atque imitari velis: utque is poenitentiam agere non recusavit, cum diceretur non improbasse necem vel *hypatiæ*, foeminae eruditæ, Ethnicæ tamen, vel *Orestis*, Præfecti Alexandrini, eodem furore occisi; necesse erit, ut & tu sapius, quam velles, confitearis, poenitere te tot cædium, à quibusdam, qui tui dicuntur, perpetratarum, O Pater parrate!

Et quia in priori responsione, *CRYSTOSTOMI*, quem indignè vexavit *Theophilus*, mentionem feci, nunc etiam te moneo, ut memineris, *CYRILLUM*, patrum illius sui exemplo, aliquando iniquiorem innocentiae, atque memoriae *CHRYSOSTOMI*, tandem, relicta calumnia, veritati testimonium ingenium dedisse. Hæc exempla potiùs tibi ad imitationem proponito, quam aut *Georgii*, Ariani Antitistis, aut alicujus *Dioscori*, Eutyichianis Monachis septi, ne, cum non eadem doceas, facias eadem. Scio, tibi non molestam modò esse, sed & acerbam hanc admonitionem meam: sed res, temporaque cogunt me *παρρησιάζειν*. *

Ut autem deinceps non erres in Authoribus discordiæ notandis, valde te rogo, sapius ut te, & tuos, præsertim in hoc plus quam civili

* Ingonuè, planèque dicere.

vili bello, respicias. Respicias illos Demagogos, * qui miseram multitudinem, quam devinctam, non ut ille olim Hercules Gallicus, trahunt, & circumagunt, sed ut Sículus quidam Cúnus, cogunt, & armant; ac ne pax coalescere possit, jubent facinus aliquod magnum perpetrari, quod reconciliationis spem nullam relinquat, lætique deinde illud insultantis furiaë (nam iterum occurrit *Alecto*) intonant:

En; perfecta tibi bello discordia tristi:

*Dic, in amicitiam coëant; & fœdera jungant &c.***

Atque utinam non nisi unus, qualis apud eundem Poëtam, obstaret *Messapus*, avidus confundere fœdus. Sed quàm indignum est, abs talibus bonos feciales accusari pacis perturbatæ?

Nihil apud te possum dissimulare, Vir amicissime. Gaudebam hisce diebus, & gaudebam vehementer, cum audirem quendam tui ordinis (sed quem fortasse minùs, quàm ego, diligis) in mediis castris (scis, de quibus loquar) concionatum esse de pacis conditionibus studiosè quærendis, & de columbâ, quæ abs *Noba* emissa retulit symbolum humanæ cum DEO reconciliationis. Sed majori mox dolore affectus sum, cùm narrarent, eodem & tempore, & loco, illius collegam, quem tam valde amas, etiam frementibus, qui circumstabant, militi-

A a 5

bus,

* Populi ductores.

** VIRGIL. *Æn.* Lib. VII. v. 545.

bus, nonnullis, minimè malis, & indignè ferentibus, contrà esse concionatum de non ineundis consiliis pacis. Quale dices fuisse Clallicum ejus concionatoris,

- - - - *Quo non præstantior alter
Ære ciere viros, Martèmque accendere cantu.**

Sed quid aliud exspectare poterant, qui eum antea (non dicam talem Apostolum minimè apostolicè spirare nescio quid Catilinarium) sed tuum, ô Dictator, magistrum equitum hìc audierant armatum, sub dio concionantem de contemptu mortis? Iniquus fuero, si alienum tibi factum exprobrem, quod præstare nec possis, nec debeas. Sed alia sunt ejus generis plura, quibus te teneri meminisse debes, quoties de tumultu alium accusas: quæ certè non minùs aut personâ tuâ, aut tuâ professione sunt indigna. Et miraris, si jam pridem tibi quidam respondit, quod olim Civilis Lex cuidam Philosopho responderat: *Professio, & desiderium tuum discrepant.*

Objicies mihi, quam voles ambitionem, eâdem fronte, quâ discordiarum culpam. Sed nónne metuis, ne cum tuâ malè simulatâ Philosophiâ audias illud nostri TERTULLIANI: **
Pythagoras apud Thurios Tyrannidem affectat?
An

* VIRGIL. Æn. Lib. VI. v. 164.

** In Apologetico adversus Gentes Cap. XLVI.

An replicabis, quod ARNOBIUS. * *Pythagoras*, inquit, *Sanius suspicione dominationis injustâ vivus concrematus in fano est?* Sed occurrit, qui nos terret, APPIANUS, cum in suo Mithridatico narrat, Philosophos, specioso sapientiæ titulo, Tyrannidem affectasse, & eam consecutos, crudeliores fuisse, quàm ulli sint Tyranni indocti. An nos iis subserviemus? Obsecro, ne toties me cogas causam dicere, cur meum, quod antea fortasse fuit, deinde non fuerit: si (quod improbè fingis) commoda nostra sequeremur; certè tam fatui non sumus (etsi fatuos esse nos dicas) quin regnantem, propositâ magnâ mercede obsequii, sequeremur, cum secuti miserum funius magno cum rei nostræ familiaris dispendio. Faceremus potiùs, quod quidam sectatores nunc faciunt, qui spe prædæ, opimorumque spoliolorum tua castra, sectamque sequuntur. Scito itaque, me solâ conscientiam revocari.

Cùm olim illud TERTULLIANI sæpe in ore haberes: *Huic sectæ magis occidi licet, quàm occidere: cùm damnare Ethnicos Philosophos, qui Tyrannidas nimium laudârunt; & doceres, longè aliam esse Christianam Philosophiam, quæ ne Tyrannum quidem interfici à privato, fas esse judicat: cùm Ecclesiæ insignia, crucem, & æruinnas esse profitebaris: cùm exul, & egens, gemensque demisso vultu con-*
ciona-

* Adversus gentes Lib. I. p. m. 28.

cionabaris de patientiâ, de charitate, de regeneratione; magna argumenta dabas Religionis, atque pietatis; & nos propterea te audiebamus lubenter. At, cùm, rebus deinde commutatis, audivimus omnia contraria, speciosis licèt verbis recta, annon fuit necesse viro bono ab iis dissentire? Objicies, quam voles mihi, discordiam, cujus tamen antea significationem pertenuem dedi: sed apertè nunc profiteor, me alienum esse ab iis, quæ in factione tuâ sentio esse aliena abs Christianâ Religione, jure, & humanitate.

Leviora sunt illa scilicet, cùm & Statuis, & sepulchris, & ossibus Principum, & Martyrum barbarum bellum indictum videmus: cùm civitates occupari; cùm fana spoliari audimus: & reliquarum (ut vocas) inventarium non temerè olim editum abs te fuisse, nunc intelligimus: O singularem istam tuam Religionis curam! O Reformationem admirabilem! Sed graviora sunt alia, quæ perhorrescimus: quæ si neque tuis auspiciis, neque tuo imperio, consiliove fieri dicas, vide, quid responsurus sis iis, qui faciunt: Certè miseræ, lugentique Galliæ non statim satisfeceris. Olim CICERO in hominem Calventiæ (ut agebat) potiùs Calpurniæ Familiæ, dixit: *Neque verò multum interest, præsertim in Consule, utrum ipse perniciosis legibus, improbisque concionibus Rempubl. vexet, an alios vexare patiatur.* Quid, si non patiatur modò;

modò; sed etiam velit, & jubeat? Nolo quidquam in te dicere acerbius; neque meum est, accusare quemquam: liceat mihi, modò non laudare, quod malum est; & tranquillæ meæ secessioni venia detur.

Hic ego tandem desinere putabam (quod miserè cupiebam) ut tè missum facerem (cum quo luctari nimis mihi molestum est) & ad meliora mea studia redire: sed tu nondum me missum facis: nam tu tuo Libello assuisti acerbiores etiam accessiones, de quibus si nihil dixero, iterum periero. Nimis profectò dura est conditio hujus pugnae, qua me exerces, & huc, illuc jactatum exagitas: sed, quando ita vis, ferenda est.

Posteaquam fatigasti te maledicendo, evocas Manes DUARENI, cui veluti in decursu hanc lampada tradas: & nescio quam ejus infaustram declamationem, quam ille ante mortem suam sepelierat, eruis, ut hanc rursus in me veluti funeream facem vibres, eâ fide, quâ perfidiosus puer tuus eam primùm elicuit ab Authore, quem clam incitavit, & ad se scriptam, in scio me, in cujus tamen sinu tunc erat, sparsit: tametsi nunc, eam istic recudendo, suppresserit Librarius tuus honorificam ejus inscriptionem. Equidem quò magis cogito, quænam sint artes sive tuæ, sive tuorum: tantò magis obstupesco, cum summâ fraude conjunctam esse summam stultitiam. Stultitiæ incredibilis est, adver-

adversario, qui tuam Institutionem damnavit, ultro subscribere, atque etiam eum laudare, & ut Patronus tuus sit, advocare: sed fraudis majoris est, fingere, eum esse tuarum partium.

Quid dicam, mirari me, Librarium tuum potuisse hinc tibi servire? an oblitus est, se se etiam in communi ad illam declamationem responsione ante annos septem illud Duarenicum scriptum, suâ manu jugulasse, & in eâ palam professum esse, se se nec posse, nec debere typos suos talibus scriptis commaculare? Fortasse dicet, se se id respondisse, cum abs DUARENO rogaretur; sed, cum abs te nunc rogatus est, sententiam mutasse. Accipio excusationem mancipii frugi, & fidelis. Mirarer tamen rursus, cum eo scripto non excudisse illam responsionem, præsertim cum tuâ potissimum causâ scripta esset, & ille in eâ partem haberet suam: sed homo cautus in mendacio deprehendi noluit. Imò verò DEUS illi non minus, quàm tibi, mentem, credo eripuit, ut neuter nunc, quid agat, videat.

DUARENUM, quem viventem, tanquam, ut loqui soles, Apostatam execrabaris, nunc laudas mortuum. Rectè, & candidè. Sed quomodo tibi consulis, cum hunc Jurisconsultum tibi accersis Judicem, aut Patronum? Ille moriens (ut serìò judicasse sentias) detestatus est tuam Sectam; quod etiam iudicium ad sempiternam

ternam Posteritatis memoriam relatum est in Franciæ Annales maximos. Quid? Superstites reliquit de Sacerdotiis, & Ministeriis, & Beneficiis Commentarios, quibus planè confoditur, quidquid tu de Ecclesiâ tam prolixè doces in tuâ Institutione. Nunc commentarios illos commendas: quis non laudet incredibilem candorem tuæ simplicitatis, atque modestiæ? Quis non amentes fuisse dicet eos, qui tuam Institutionem defendere conati sunt? Imò verò quis tuam nunc non admiretur dementiam, atque cæcitatem? Age, per me sanè licet, ut, quando ita vis, DUARENO etiam jugulum præbeas; & deinceps alios etiam, si vis, monebo, tibi nunc placere, quod ille contra tuam de Ecclesiæ Ministeriis institutionem scripsit. Videris tu, quâ ratione tunc placabis tuos ministros, quos tali ipse jugulabis confessione.

At responsionem, DUARENO oppositam, displicuisse tibi narras, quia, cùm significaret, illum quædam ex libris surripuisse, scilicet ei periculum capitis tali indicio creabat; te autem quidvis pati malle, quàm ut alterum quis lædat. Næ tu, Vir optime, mirabilis es Artifex simulandi, atque illudendi! Tu quoties in aliquem scribis, nihil non & quæris, & fingis, & facis, ut adversarium non tam refellas, quàm traducas, & ad rogam trahas. Testes sunt omnes tuæ pugnaces, atque invektivæ, insidiosæque accusationes. Sed & quodam loco gloriaris,

riaris, & triumphas, quendam in Belgicâ, in
 dicio tui libelli, ad supplicium capitis abrep-
 tum esse. Et ne longiùs abeam, illa ipsa, quam
 nunc in me edidisti, farrago furiosa quid aliud
 vel agit, vel captat? Et interea non pudebit
 flebiliter queri, non esse habitam rationem
 Duarenici, nescio cuius periculi, quod certe
 nullum fuisse res ipsa loquitur? Porrò ut ma-
 gis constet, ecquid præsidii habeas in eo Viro,
 cuius nomen, tanquam Gorgonis caput, mihi
 obvertis; &, cùm illi patrocinaris, quàm sa-
 pienter tibi consulas, caveâsque: equidem fa-
 cerem non invitus, ut singulis collatis, & in-
 ter se commissis capitibus ostenderem, quàm
 valde diffideatis in Ecclesiæ Ministeriis descri-
 bendis; ut, si ille de iis bene senserit, te pessimè
 sentire sit necesse. Sed neque otii, neque
 temporis tantum mihi nunc datur, quantum
 ad eam rem esset necesse.

Quid autem, si addere vellem alium quæ-
 rundam in eo genere tuarum ψευδολογιῶν,*
 quas ille non notavit, indicem? Certè de non
 unius verbi, χειροτονήσαντες,** interpretatio-
 ne tuâ, quam ille exagitat, respondendum
 tibi esset. Non est nunc mihi præ manibus
 institutio tua: sed si rectè memini, recordor
 te in eo capite de Ecclesiâ, & ejus Guberna-
 tione

* Mendaciorum.

** Catholici vertunt: *manum imponentes*; Pro-
 testantes contra: *per suffragia creantes*.

nione valde exultare, cum canonem quendam de provocatione ad Episcopum Rom. clamas esse suppositivum, qui cum Nicænus esse diceretur, inventus sit esse Sardicenis. Fateor, vir doctissime, hoc quoque me olim credidisse, cum diligentius non inquirerem in historiam, quam narrares. Sed postea sum expertus, vasrum illum Siculum non temerè olim monuisse, non temerè esse credendum. Fateor, illum canonem non fuisse inventum in græcis exemplaribus, quæ Africani Patres consuluerunt: sed fictum propterea fuisse, inde non conficiet Dialectica tua, non magis, quam illum, quem cum sibi ignotum fuisse fateatur AUGUSTINUS, non fuisse in Africâ per-vulgatum significat. Quid? non modò ipse ATHANASTUS, sed & qui cum eo fuerunt in Alexandrinâ Synodo Episcopi, Ægypti, Thebaidos, & Lybiæ, quorum plerique Nicæno Concilio interfuerant, locupletissimi profectò, & classici testes, in suâ ad FELICEM Rom. Episc. Epistolâ affirmant, illud de provocatione decretum fuisse Nicææ: quod deinde rursus petit, ut alia pleraque, repeti Sardis.

Istud obiter dico, ut in mentem mihi nunc venit, non ut de jure illius provocationis contendam; sed ut de factò, de que historiâ, in quâ si tu meam diligentiam, ego tuam fidem requiro, te, & me submoneam: nam hic falli, labi, mentiri turpe est, præsertim tibi.

Itaque & illud, quod eodem loco tam confidenter jactas, & ego te secutus aliquando temerè tradidi, de *Donati* adversùs *Cacilianum* ab Episcopo Rom. ad CONSTANTIUM provocatione, datòque cum aliis Episcopo Arelatensi, vellem tecum diligentius retractares. Nam si OPTATUM, & epistolam CONSTANTINI, & acta Arelatensis illius Synodi, quæ nuper nactus sum, consulamns, liquebit, præposteram, atque inanem esse, quam ex illâ historiâ repetis, argumentationem. Tantùmque abest, ut CONSTANTINUS tale provocationis genus laudârit, ut etiam écontra exclamarit; *ô rabida furoris audacia* &c.: hanc enim esse veram lectionem OPTATI, neque emendationem, quam nuper doctissimus Jurisconsultus tradidit, admitti posse, aliàs ostendam. Nunc, velim, mihi ignoscas, si præter opinionem huc delapsa sit oratio mea. Illud modò volebam, ut cogitares, tam nondum castigatas esse tuas *Institutiones*, quin aliquod etiamnum mendum, etsi de historiâ tantùm agatur, in iis hæreat, ut in meis esse plurima, ut admonerer, curâsti. Nunc ad famosum, & mendax scriptum Duarenicum, quod in me recudi voluisti, reverterer, nisi si jam pridem refutatum esset, & esset aliâ responsione indignum. Nam quod in eo, si fortè id nondum animadvertisti, *Novatus* appellaris, mihi quidem certè dolet; sed id refutare, tuum est.

Porro,

Porro, quod DUARENO non contentus, ad-
voces alios quosdam Jurisconsultos, quos ve-
luti in equum tuum Trojanum includas, ut
me oppugnes; equidem, si eos pro tuis mi-
nistris, & mancipiis habes, conquerar, & or-
dini nostro, & jurisprudentiæ injuriam te fa-
cere: neque id minus molestè feram, quàm
quod me *Sinonem* etiam vocas, honoris (credo)
causâ; non enim alioqui tuos mihi titulos
communicare velles. Sed vide, ne non planè
uni tibi propria hæc laus sit, hic titulus, cum
jactes de tuo ludo, quod olim ISOCRATES de
suo ex eo, tanquam ex equo Trojano, He-
roes prodiisse. Certè cum illud in scholâ nu-
per legeretur:

*Arduus armatos mediis in manibus adstans
Fundit equus; victorque Sinon incendia miscet,
Insultans &c. **

Quidam nimium nasuti, & allegorici, colla-
tis tuis stratagematibus, nescio quid de simili-
tudine τῶν παραλλήλων ** ineptè fingere vo-
luerunt.

Sed ad rem: adversum me cum DUARENO
conscium quendam conjungis. Quàm scitè
si, quanta inter eos fuerit conjunctio, scias?
Sed eum planè esse tui juris fortè putasti, quia
& Novioduneus sit, & contubernalis aliquan-

B b 2

do

* VIRGILIUS *Æn.* Lib. II. v. 328.

** Parallelorum.

do fuerit tuus. Nam nunc Doctorem esse juris Pontificii oblivisceris, & Apostatam esse, quod aliàs soles, clamitare non vis, quia eo uti in rem tuam velis. Equidem eum contra non vindicabo: sed quid tandem ex illo profers, quod in me torqueas? Disputationem nescio quam de successione in stirpes, aut in capita: fateor, pertinere ad jus suum; sed quid illa vel ad te, vel ad id agis? An, quia in initio me iussisti respondere de apicibus juris, noluisti mihi deesse materiam? verum vereor, ne, si in eam disputationem ingrediar, tibi, quem vix puto delectari talibus mysteriis juris, valde molestus sim: quanquam in iis ego versari malim (ut meâ sunt professione digniora) quàm in aliis quisquiliis, quas tu mihi obijcis, ut nunquam me extricem. Ergo quando in hoc pistrinum nunc impactus sum, etiam molendum mihi est.

Cæterum miror, non exhorruisse te, cum id, quod tuæ sacrosanctæ farragini assuis, haurires ex commentario, qui Episcopo quondam tuo inscriptus, atque consecratus est, & cujus author profitetur, sese esse in clientelâ illius, quem tantopere odisti, Antistitis. Eiusdem farinae sunt, quod librarius tuus ex eodem fonte hausit fragmentum, in quo notantur mei de Constantini legibus, & de XII. Tabulis Commentarii. Næ tu mirabiles, & sagaces habes rerum omnium scrutatores, librorum-

brorúmque omnium pervolutatores! Sed malæ fidei sunt hæc mancipia tua, quæ ut tegant vanitatem nostri censoris, supprimunt postremam editionem mearum XII. Tabularum: * quam qui conferunt cum illius notis post editis, vident, eum uno post anno multa castigare, quæ ipse castigâram priùs. Certè, quia id omnibus liquere putabam, non dignatus sum hæctenus illi jejuno Magistro, qui discipulus antea meus fuit, respondere: tametsi gratias agere non nollem, quod ex suo codice manuscripto admoneat me quarundam CONSTANTINI Constitutionum, Inscriptionum, & Subscriptionum, de quibus nihil divinare alioqui potui. Vellem verò etiam rogare, ut me patiatur mea castigare; meminertque, non esse in meâ postetate typographos, qui quotidie libros recudant.

Sed quid tandem ad te hæ λεπτολογίαι? * Equidem cum in hisce versor næniis, obliviscor, mihi rem esse tecum; & nescio, quî fieri potuerit, ut augusta, & sacrosancta tua Amplitudo se demittat ad istas curas tam humiles, angustas, abjectas. Me quidem tædet, pigétque, bonas horas tam malè collocare: sed te recreat novus Rivalis suâ in me velifica-

B b 3

tione:

* Tertiam, & Basileensem de Anno 1557. siquidem vivente BALDUINO noviolem secutam esse non constat.

** Subtiles de minimis rebus disputationes.

tione: quæ tamen de inani tantùm gloriolâ puerilis, & arida, & ridicula contentio est, indigna profectò, quam tu spectato tuo plausu accendas. Ille se nunc doctiorem eo esse, quem habuit aliquando Doctorem, vehementer contendit. Etsi id concedam, & præterea adjungam, vetus esse illud: πολλοὶ μαθηταὶ κρείττους διδασκάλων, * quid tibi indè accedet? mihi quid decedet? Per me quidem certè licet, ut jejuni tui Scribæ etiam in mustaceo laureolam quærant, si hunc esse putas fructum Evangelicæ mortificationis, quam doces. Per me (iterum dico) licet, ut hoc vento se pascant, si nihil aliud habent, quo se satient hiantes: ego jam pridem satur sum istius tam putidæ fatuæque ambitionis.

Sed scire vis, quantum & fidei mereatur tuus conscius, & quantum in eo habeas præsidii? Obsecro, manda alicui tuo, cui credere voles, ministro, ut hic legat, quam ille triduo, antequam efflaret suas illas contra me absentem glorias, publicè recitavit, & suâ manu consignatam in Germaniam misit de suo (ut dicebat) excellentissimo Præceptore, & de meis erga se, & Jurisprudentiam, & literas meritis orationem, Est penes me: sed, ne vivam, si per verecundiam possim has ineptias revolvere. Quid mea erga illum officia, benefi-

* Multi discipuli sunt magistris meliores.

Beneficiâque frustra commemorem? Hoc tu facito, qui jam officiosus es, ut nunc homines ingratos, & perfidiosos etiam tibi applices.

Porro, quasi multum intersit Reipubl. Christianæ, scripserim, an non scripserim *Commentarias in Institutiones JUSTINIANI*; * non modò per eum, sed & per alterum, nominatum tamen testem, & censorem vehementer contendis, cui-dam BRECHTANO, Præceptori quondam meo, acceptos ferri debere, qui sunt abs me editi. Sed quò Jure hi Leguleji sinè mandato allegant Jus alienum, atque etiam sinè probatione? Mirum profectò, si & Jurisconsultis, & Theologis placeat talis actio, tamque ἀμάτητος. ** Nam si ita licet agere, quid illis fiet? Clamatus tuus catulus, & ringitur, quòd dixerim, iusta esse commentaria. Ubi tandem talem titulum adscripsi? Nam, quia diligentius mea, quàm ego, legisse videtur, bonâ fide me monere debet. Equidem illis, ne rumpantur, remitto molestiam probationis; & te, quòd ita me exerceas, laudo; quia metuebas fortasse, ne me gloria commentationis nimium infla-

Bb 4

infla-

* Prodierunt Parisiis an. 1554. unâ cum libris duobus in Leges Romuli, & Leges XII. Tabularum, quos LUDEWIGIUS cum Commentariis de Legibus XII. Tabularum in scitè confundit.

** Carens testibus.

inflaret, efferrétque. Sed non erat necessaria hæc tua medicina, modestissime JOANNES.

Audio equidem, te tibi valde placere, & caudam jactare popello, quia in Sacras Literas commentarios BUCERI, & OECOLAMPADII interpolâris, polieris, auxeris, atque etiam converteris in Linguam Gallicam, neque negamus, te propterea doctissimi, ingeniosissimi, eloquentissimi hominis nomen retulisse, ac, si quod nostro præconio addere possemus, esses etiam magnus Apollo. Sed si tamen non ideo deceat (quod quidam olim ait) *pulmonem rumpere ventis*; scito, nobis multò minùs licere, propter inanem speciem quarundam Literarum Civilium concipere animos magnos. Et verò iterum scito, nostræ vanitatis conscios, nihil nobis tale arrogaturos esse, etiamsi rapsodias puerilium annotationum in JUSTINIANI Libellum liberaliter nobis relinquis: nam & meliùs, quàm aut tu, aut tui, scimus, quàm illud totum sit nihili. Ergo, si vis esse alienum, facilè etiam concedam.

Dicerem tamen, eos nimis esse iniquos, quos mihi subornas, cùm quidem, quidquid in iis commentariis reprehendunt, meum esse volunt; reliquum volunt esse alterius. Sed in tam magno volumine tam pauca notant, & castigant, ut asperiores censuram requiram. Patiantur ergo, me commentariis, abs me editis, extremam adhibere manum: ego sexcentos

centos præterea locos vel expungam, vel emendabo. Quod quidem respondeas, velim, meo nomine non modò conscio nostro, sed & illi innominato, quem adjungis, mirificè triumphanti, quòd, nescio ubi, observaverit, me aliquando duos sui *Ciceronis* locos aut non satis intellexisse, aut mendosè allegasse. Imò verò, ut vides, ferre non potest, ut aliquid discam, cum etiam me accuset, quia de Jure trium liberorum, & tergeminarum rectius ad *Legem Papiam* * docuerim, quod alibi non distinxeram. Oportet, mirabilem esse hunc censorem, qui reprehendit, quod est laudandum. Ecquò verò recidimus, si non licet castigare, quod antea temerè, aut perperam fortè scripsimus. Cum aliquando scripsisses, *Pellam*, quæ est ad Jordanem, esse in Macedoniâ, error fuit plus quàm puerilis; an, quia eum deinde correxisti, tibi insultabitur?

Porrò quid putidius esse potest, quàm quòd is, quem mihi objicis, innominatus Pædagogus, terribilis scilicet Orbilius, irascitur, me in meis de historiæ institutione προλεγομένοις ** potuisse planè definire, certèque notare τὸ λεπτόν, *** cum quæritur, quot sint anni ab Orbe condito? Equidem nescio, quo modo nunc

Bb 5

mih

* Vid. BALDUINI *Commentarii ad Leges civiles* an. 1730. *recusi* pug. 38.

** Prolegomenis.

*** Deinceps.

mihi placere incipio, cùm audio tam famelicos canes aliud non habere, quod arrodant. Sed ne fortè mihi placeam, ignotus hic magister in univèrsum contendit, si de Literis, Doctrinâ, Eruditione quærat, mihi deesse omnia, naturam, artem, & exercitationem. Age, ut eum hoc labore levemus, istud ei quoque concedamus. Et quando nobis tandem quidquam arrogavimus? Interea hominem, si is est, quem suspicor, admoneas, velim (nam ille tibi meret) quancumque in ejus commentarios inquire mihi otium erit (non enim hætenus tantum mihi fuit otii, quo vellem abuti) paulò plura me notaturum esse, quàm notet in meis. Nam &, ne longè abeam, in eâ ipsâ Epistolâ, quâ meam ἀνιστορησίαν * fugillare se gloriatur, suâque memoriam Antiquitatis venditat, vide, quantus Vir sit, cùm suum *Ecebolium*, quem ait vixisse sub VALENTINIANO, memorari ab EUSEBIO scribit, oblitus, EUSEBIUM mortuum fuisse, antequam auditum fuerit VALENTINIANI nomen. Credo, cùm hic tuus quondam Hypodidasculus istic Grammaticam doceret, sæpe pueros cæcidit, minoris solæcismi causâ: nunc à pueris vicissim cæsus, vapulet gloriosus hic Doctòr; nisi si alio flagrum dignum esse judices. Verentur tamen non nulli, ne illi sis æquior, quia sæpe te quoque fallat Chronographia: nam & in tuis toties castigatis

* Historiarum imperitiam.

ris *Institutionibus* etiamnum doces, *Sabellium* fuisse post *Arium*, cum tamen constet, vixisse ante ipsum etiam PAULUM SOMOSATENUM: *Photium*, Sabellianæ Hæreseos instauratorem in Synodo Syrmienti, post *Arium* surrexisse, rectius dixisses.

Redeo ad eum, quem mihi das, magistrum & castigatorem, petoque iterum, ut, interea dum gratiam referam, cum moneas, cum suas ad te Verrinas recudet, ut saltem *Nannio* satisfaciat, si plagium aliis vult obijcere: discatque tantus juris doctor, aliud esse jus Prætorium, aliud jus prædicatorium; ne illius imperitum fuisse nostrum SCÆVOLAM iterum scribat, quia de hoc respondere noluerit.

Discat prius, quam de aliis triumphet, hanc conditionem, si in capitolium ascenderit, esse promiscuam, atque arbitrariam, ne iterum (quod pueri quoque nostri rident) nos doceat, pertinere ad currus, & quadrigas triumphantium.

Discat tam capitalis interpret verborum juris, qui nobis pueris aliquando ignotam fuisse gloriatur nescio quam Ciceronianam capitum demptionem, discat, inquam, capitatio-
nem * in libris Legum longè aliud esse, quam quod nos docet in suo mirifico Lexico: &
cum

* Vid. SPANHEMIUS in Orbe Romano Cap. X. p. m. 314. & CALVINUS in Lex. Jurid. voc. Capitatio.

cùm id recudet, discat ex BRISSONIO, quot fo-
lœcismos commiserit.

Si de Ecclesiâ etiam agere vult, respon-
deat RUFFO. Quid me laceffit latitans? Et
quid aliis molestus est, ut, quàm se putat esse
doctissimum, tam probet, me non esse eru-
ditissimum? Vix quisquam est, qui mihi,
quàm ego, tribuat minùs: neque poterit suis
calumniis tantum mihi detrahere, quantum
ego meâ sponte mihi detraho, & conscientiâ
meâ minuo. Itaque necesse non est, ut mihi
Judicem det CUIACIUM; tametsi hunc potissi-
mùm appellare debeam, qui superioribus die-
bus tam amicis, atque honorificis ad me lite-
ris, in suum Collegium ut redire vellem, ro-
gavit, detulitque ultrò, plùs quàm deberi mi-
hi putem. Interea quid ille de isto innomina-
to censore, & ejus præceptore sentiat, con-
junctim indicavit in suis de *dolo malo com-
mentariis*.

Denique noster magister latinitatis priùs,
quàm de meis scriptionibus garriat, suarum
oblitus, respondeat STURMIO, & aliis, à qui-
bus accusatus est, quòd suo nomine ediderit
epistolam, abs STURMIO scriptam, eamque
Institutionibus præfixam, tanquam suam ven-
diderit DUCI SAXONIÆ. Ut autem suam
causam agat, potiùs quàm alienam; moneas
eum, necesse non esse, ut beneficiariis, vel
Cano-

Canonicis Libri DUARENI iterum patrocinetur : nam, si ita vis, lubenter concedo, esse optimos maximos : neque quidquam est, quod facere lubentiùs debeam, ut te percellam. Tibi nunc quomodo cautum sit, iterum videris. Sed oportet istius tui patroni incredibilem esse, non jam dicam, impudentiam, quia latitat, sed nequitiam : cùm quidem, posteaquam edito libello de *sacerdotiis adversùs Ruffum pro Molineo* profudit illos Beneficiarios Commensarios, nunc eos se adorare fingat.

Non minùs indignum est, quod novus hic *Ecebolius* Apostatae *Juliani*, de Apostasiâ nescio quid nugatur : scilicet Religionem nos docebit elegans magister Ciceronianæ ἀθεϊσμοϛ : * saltem tantus Ciceronicola meminisset, nos illud CICERONIS ** de *Clodio* concionatore etiam legisse : *De religionibus sacris, & ceremoniis est concionatus, Patres conscripti, Clodius : P., inquam, Clodius, sacra, & Religiones negligi, violari, pollui quæstus est. Non mirum, si hoc vobis ridiculum videtur; etiam sua concio risit hominem.*

Sed noster subtilior est : etiam de mysterio Cænæ Dominicæ disputat, & me cum suâ Gallicâ, ut vocat, Ecclesiâ non idem sentire narrat,

* Ciceroniani Atheismini.

** In Orat. in P. C. Clodium.

narrat, qui ab eâ, propter Clodianum facinus in Germaniâ excommunicatus, aliam, quæcunque illi fortasse patuit, mensam occupavit. Vis scire, quanti faciat totum istud mysterium tuus Myftagogus? * Audi STURMIUM, cui non potes non credere. Is ad illum tuum filiolum, nescio cujus criminis reum, ita scripsit: *Ad me cucurristi, excusans factum, jurans, atque testificans, si verum istud sit, quod ad me relatum esset: fuisse te hodie in cœtu Ecclesiæ, participasse de Cænâ Dominicâ, rogare te Deum, ut, quod eâ concione in Cænâ accepisses, id in Diabolum, & Satanam convertatur, si sit verum. Quodnam jusjurandum gravius esse possit, quàm istud sit, devovere se Diabolo, & satanæ, si sit verum, quod erat verissimum? An tu istud negare potest &c.?* Hæc de illo STURMIUS. Cùm voles, mi JOANNES, agere mecum de isto mysterio, per alium agito. An tuæ sententiæ sim, tunc scies; & meam esse audies eam, quæ & tale, tantumque mysterium exinaniri non patitur, & magni facit perpetuam veteris Ecclesiæ sententiam. Equidem nolo de mysteriis disputare; lex enim id prohibet: & quò erumpant tuæ de iis disputationes infinitæ, video. Sed profectò doleo, homines profanos manibus illotis tractare talia mysteria, & te, eo nomine in totâ etiam Germaniâ reum, potius ut extrices, moneo.

Jam

* Sacris initiatus.

Jam si redeundum est ad eum, cujus maledicam, & famosam de me epistolam edis: imprimis quæro, quo vel jure, vel more, vel exemplo tu per ignotum aliquem, & in-nominatum nugatorem traducas aliorum vitam? Quid tandem fiet, si tales de aliis fabulas eo modo spargere liceat? Quis est, qui tutus domi suæ sit? Et qualia, putas, de te, & tuis familiaribus verè narrari poterunt? DEUS bone! quales (ut vocant, Legendas relinquet posteritati secretarius, qui & tua, & tuæ factionis acta omnia, tum publica, tum privata describet? Ego vitam tuam non describam (non enim id est pudoris mei) sed eam familiari, & collegæ tuo *Zebedæo* describendam relinquo, si id agendum sit: meam DEUS judicabit, & fidioliores, quàm tui sint, testes fortasse narrabunt. Saltem alium mihi subornasses præconem, quàm eum, cujus mores Stur-mianus quoque stylus justissimè jam confixit. Saltem monuisses, mendacem debere esse memorem; ac, ne in limine palàm impingeret, néve titubaret, cavisses. Non est dignus, cujus fabulam refellam: sed ut istinc vapulet, verbum unum addam.

Ut, quantum fidei mereatur familiaris iste, quem mihi subornasti, fabulator, notum sit, valde scilicet rhetoricè orditur suam narrationem ab infulso mendacio, & novo crimine. Principio ait, me Argentorato ivisse Genevam.
Scio,

Scio, istos hypocritas magni criminis loco ducere, si quis rectâ non properet ad eorum Synagogam metropolitanam, vel alibi prius, quàm in illâ suâ (ut vocat) Hierapoli, quærat, quod ipsi venditant. Sed quale sit hoc crimen, alii æstiment. Ego nunc tantùm dicam, nimis impudentem esse hunc nugatorem, qui fingit, quod, qualecunque sit illud, est falsissimum; cùm quidem Argentorato nunquam Genevam sim profectus, neque unquam tale iter triverim: quod si ingressus fuisset, equidem præmonitus substitissem in medio itinere, neque imprudens viator incidissem in istos insidiatores, qui incautum circumvenerunt. Utinam, inquam, Rhenum prius, quàm lacum Lemanium salutâssem! Tempestivè ab illo didicissem (quod postea, sed serò didici) quàm mihi ab hoc esset cavendum: neque ad Serenicos istorum scopulos impegissem adolescens, rerum imperitus.

Nunc, ne iterum meo naufragio insultet importunus Pirata, de suæ scilicet civilitatis honore valde sollicitus; quid aliud illi respondere possum, quàm me, nescio quo errore viæ, contrarium iter secutum esse? Obtestor te, quisquis hæc legis, mihi ut veniam des, si talibus te næniis remorer. Fateor, quæ nunc obiter dico, non esse digna, quæ alios obtundant: sed in rebus etiam levissimis, & propè nihili, vult Deus conspici istorum (audebo

debo semel dicere) nebulonum vertiginem, quos ille *mendacii Pater* ita circumagit, nulla ut sint tam crassa, tam palpabilia, tam putida mendaciorum portenta, quæ non confidentissimè effutiant. I nunc, ô misera Galliâ! & in rebus magnis fidem adhibeto talibus (cur non dicam?) impostoribus.

Quid reliqua, quæ ejusdem farinae sunt, ægri nostri monitoris sive somnia, sive deliria, refellerem? Fac potiùs, ô DEUS, fac, ut magnis in rebus, & periculo maximo excæcati populi aliquando sentiant, & videant, quales sequantur signiferos, cùm in præstigiatorum se dant sectam. Misereat te, ô DEUS! multorum, qui te animo profectò bono, & religioso quærunt, sicuti abs te audierunt, *banc esse vitam æternam, ut te cognoscant, & eum, quem misisti, Jesum Christum.** Ad te itaque, & CHRISTUM revoca palantes, & ita contine, ut hâc tuâ luce contenti consistant; neque præcipites longiùs, & veluti præter casam excurrant, secuti cæcos Duces, & vafros nescio, quos *ἀγύρατ*, ** qui pietatem initio simulant, & de te loquuntur, ut credulam multitudinem longiùs abducant.

Oratio

* JOAN. Cap. 17. v. 3.

** Congregatores populorum.

Nescio, quâ fiat, ut toties, præter meum institutum divertat in has *παρεμβάσεις*. * oratio mea. Sed quorsum redeam ad epistolam nostri monitoris, quam nondum potui integram perlegere? Nam manca, & mutila est in nundinis distracta; proptereaque & imperfectam nunc habebit responsionem. Mirabile verò genus epistolæ, quæ ad me missa nunquam est, & quæ ne tum quidem, cum abs suo Authore editur, subscripta est; obsecro, quid tandem in suis castris trepidat ejus scriptor, olim togatæ, nunc armatæ militiæ fatelles? Scilicet disputans de capitis diminutione, capiti suo, suorum scelerum conscius, metuit, si deprehendatur.

Ergo laudo consulti, cautique hominis, non dico metum, sed cautionem; tametsi se jam dissimulet esse jurisconsultum, qui JUSTINIANUM non suum, sed meum appellet; cum tamen aliàs prædicet, se esse jurisconsultum clarissimum, & unum JUSTINIANI interpretem, atque adeò castigatorem, qui solus cornicum oculos confingat. Sed ne errem, obsecro, mi JOANNES, dicito mihi bonâ fide, an is sit, quem suspicor: vel si divinare potuero, ne nega. Nonne ille est, qui, quia five Turcici, five Ottomannici, Ismaelitici
gene-

* Digressiones à proposito.

generis, & nominis est, Silesium se esse finxit, cum in Germaniam negaret, se esse Gallum, ut in Aulam Austriacam irreperet? Nonne ille est, qui, cum tuam ecclesiam olim fugeret, & scholam, in qua tamen docuit annis aliquot Grammaticam, depositam Jurisconsulti personam, venit in Germaniam, tuis ad *Sturmium* literis instructus, quae *Sturmium* fefellerunt? Nonne ille est, cujus, ut nunc dicebam, vitam perfidia, nequitia, sceleris, & omnium maleficiorum plenam ipse *Sturmius* nuper descripsit; ille, inquam, *Sturmius*, cujus, credo, testimonium repudiare non auderes, praesertim cum ejus testimonio utaris, ubi te, librosque tuos laudat? Nonne ille est magnus ardelio, qui, cum in Germaniam Principes miris modis est ludificatus, huc, & illuc discurrens, modò in Galliam tumultuatur, modò ad Rheni ripas adversus Regem suum milites cogit? Nonne ille est, quem *Sturmius* (nam alio non est opus teste) ostendit, etiam Galliae Principibus plusquam proditoriè maledicere, cujusque linguam nullum veneficium magis veneficum esse, ait, & probat? Nonne ille est, qui superioribus annis in Germaniam pinxit sive suum, sive tuum tumultum Ambrosianum, & Tigrin peperit, & ejus generis formulas quotidie concipit novus magister libellorum non (ut jaetabat) supplicum, sed famosorum? Denique nonne est

ille tenebrio, qui ad me aliquando scripsit
 σκοτισέον ἐν τῷ νῦν χρόνῳ? * Et nunquam pu-
 debit te, tales in sinu tuo fovere vyperas, ta-
 les habere socios, tales advocare patronos?
 Annon tibi fatis, superque suppetit veneni,
 nisi si virus ex talium serpentum ore fugas,
 quod deinde vomas? Scilicet tenes dirum il-
 lud, vetusque: ὄφις παρ' ἐχίδνης φάρμακον
 δαυείζεται. ** Imò verò quia tales mihi in-
 festi sunt, minitendo insultas, totque mihi
 esse inimicos exprobras, quot tibi amicos esse
 jactas. O Tite, amor, & deliciae humani
 generis! quid respondebo? Quidam olim,
 cum neminem, qui invideret, habere se ad-
 versarium audiret, exclamavit, nihil ergo se
 gessisse præclari. Ego nihil in me esse video,
 cui invidere quisquam possit; multa verò,
 quorum misereat omnes.

Sed cum illos, quos narras, inimicos mi-
 hi esse gloriaris, quid aliud, quam ingratis,
 & perfidiosis hominibus patrocinaris? *Et bene
 apud memores veteris stat gratia facti.* Ego de
 iis, ubi ubi potui, bene meritus sum; alios
 docui, alios alui: quod si negant, eorum Syn-
 graphis, atque Chirographis inficientes debi-
 debi-

* Tenebræ offundendæ sunt in præsentî tem-
 pore.

** Serpens à Viperâ venenum cum fœnore
 mutuatur.

debitores convincam: vel verbo, vel re me unquam iis nocuisse, nunquam probabis. Adversus me verò, meumque caput nihil non eos, jam tum etiam, cum in sinu meo essent, sceleratè tentasse, negare non potes. En, cur tales viperas laudare, mihi que cum iis insultare debeas, vir gratiosissime; atque etiam, ut oppressus respirare non possim, tales adversarios, simul impressionem facientes, mihi objicias; & quidquid aliquando tres, aut quatuor malevoli contra me effutierunt, converras; tanquam collecto in desperatione fasciculo, quo me obruas, sed eâ in re quid aliud, quàm tuam rursus miseriam, atque trepidationem prodis? Quid, si tali exemplo uterer, & cogere, quidquid ab aliis scriptum meliori jure adversus te est, quot, putas, plaustra onerarem? Et si eos, quos Papæ fervire ais, missos facerem, tum vel una te Saxoniae Magdeburga obrueret. Quanquàm fatis haberes negotii, si hostibus relictis, domesticum tibi censorem objicerem, & ea tantum judicarem, quæ tuus sive rivalis, sive contubernalis clam arrodit, atque reprehendit in tuis Evangelicis Commentariis.

Scio, tuam ferociam inolescere, qua dicere soleas, te hætenus in Galliâ rem non habuisse, nisi cum adversariis insultis, atque ineptis, qui etiam bonam causam male agendo,

& si nullus eos refellat, perderent. Sed erras, iterumque erras, si neminem proterea hic esse putes, qui tibi paulò acrius possit, ausitque occurrere: Des libertatem fandi, flatusque remittas. Quia jam detecta tua consilia sunt, brevi senties, fulmineam superesse legionem doctissimorum, gravissimorum, religiosissimorum hominum, qui se tuis & clamoribus, & conatibus acerrimè opponent. Imò verò etsi ille ordo, cujus imprimis sunt hæ partes, cessaret, profiteor, ex ordine, & Collegio Jurisperitorum, prodituros aliquos fortes, & bonos bonæ causæ patronos. Erras itaque, si quia degeneres ex ordine aliquos habes, qui & tuis cupiditatibus serviliter obsequuntur, & abs tuo nutu abjectè pendent, existimes omnibus ereptam esse mentem generosam; aut tam esse omnes suæ disciplinæ oblitos, ut nullus eorum meminerit, jurisprudentiam esse non minùs divinarum, quàm humanarum rerum notitiam.

Quid si profiterer, atque policerer, neque tam efferam nunc esse jurisprudentiam, neque tam profanum forum, quin aliquos aliquando proferre rursus possit TERTULLIANOS, MINUCIOS, AMBROSIOS, NECTARIOS, CHRYSOSTOMOS? Vis etiam, ut jactare auserim, quantum in Collegio Togato præsidii mihi adversus te esse confidam, si me pessundare
non

non desinas, & tibi, si pergas, quantum ab eo sit metuendum? Ex eo ordine prodibunt oratores, qui, si non de tuis modò, sed & tuorum, atque adeò ejus ardelionis, quem finè nomine nunc mihi opposuisti, facinoribus dicendum sit, muti profectò non erunt; & quia non nisi Ciceronianos ille amat, fortasse etiam hinc ordientur: *Quousque tandem abutere patientiâ nostrâ, Catilina? Quamdiu nos furor iste tuus eludet? Quem ad finem se se effrenata jactabit audacia &c.?* * Neque tamen puerilis erit declamatio; sed erit acerri- ma accusatio, quam vel sola actorum unius, vel alterius anni, quæ in Judicium publicum vocabuntur, recitatio faciet horribilem: tametsi sciam posse videri propè ludicra, ubi reus armatus Judices ipsos terret, & vi Jus oppugnaturus. Erunt tamen etiam cum Oratoribus illis Jurisconsulti, qui publicorum Judiciorum Leges suggerent non minùs terribiles, & quidem à primâ, quæ Majestatis est, cuiusque rursus specie primâ, quæ est perduellionis, exorsi, cum illam & antiquissimam, & Regiam, quam horrendi carminis esse Livius ait, objicient; tum verò reliquas, quæ multæ sunt, ordine suo cumulabunt. Dicerem, magnum earum fore terrorem: sed miseræ Leges, etsi inter arma non fileant, quid nunc præter inanem vocem habent?

C c 4

Dice-

* in Orat. I. in Catilin.

Sed er-
propterea
s possit,
andi, fla-
tua con-
supereffe
rum, re-
ais & cla-
opponent.
rimis sunt
ordine, &
os aliquos
nos. Er-
ne aliquos
viliter ob-
è pendent,
mentem ge-
disciplinæ
erit, juris-
um, quàm

icerer, ne-
rudentiam,
uin aliquos
TERTULLIA-
NECTARIOS,
étare ausim,
ræfidii mihi
e pessundare
non

Dicebant olim homines improbi, *Virtutem esse verba, ut lucum * ligna.* De Legibus idem nunc impunè dici, quis non doleat? Legionibus verò nihil, nisi Leges opponi, quis non rideat? sed est tamen aliqua, sinè vi, veritatis, & Juris victoria: neque si quis armis suis Leges omnes nostras perfregerit, propterea victos fuisse nos integra posteritas, quæ de causâ, & re rectè judicabit, fatebitur. Hâc ergo spe Legum fulmina contorquebimus adversùs vim armatam, si sæpius nos provoces.

Fecisti profectò & imperitè, & imprudenter, quòd in me declamans hoc tempore, & hoc statu rerum, insufurrâsti nescio quid de proditoribus, & transfugis. Nam cùm hi inter perduelles numerentur; perduelles autem esse dicantur, qui suæ Patriæ, & Reipubl. hostes sunt; facis, ut, de illis quærendo, nescio quid de te, tuisque veniat multis in mentem, quod Religionem mentiendo nunquam aut dilues, aut delebis: & ut, quod amplissimus Senatus hisce diebus pronuntiavit de hoc hostium, sive perduellium, sive rebel-
lium

* Lucus cædius non est, quin potius manu confitus, religiosusque, atque alicui Deo, vel hominis alicujus cineribus consecratus. BRECHÆUS ad L. 30. princ. de Verb. Sign. CALVINUS in Lex. Jurid. voc. Luci.

lium genere, memoriâ repetamus; vix ut tuam Majestatem, quam (ut est in antiquâ fœderum formulâ) comiter ipse quoque conservare vellem, in tali reatu tueri semper possis. Jam verò si eam imminuant illi, quos irritas, quid, putas, facient, si etiam fiant Theologi, quales se triduo fore, si stomachum iis moveas, quidam profiteri audent? Nam quamvis de ingenii tui laude nihil detraxerint (ingenuitatis enim est, agnoscere, quid in unoquoque laudandum sit) tamen in ordinem te redigere volent, quia te esse hominem, qui errare possit, sciant; & in illis tuis commentariis propter quos tu tam valde tumes, reliquosque omnes Scriptores tam contumeliosè despicias, id notare possint; ex quo liqueat, non esse te, quod de te & ipse existimas, & nos existimare vis. Nam, etsi non inquirant subtilius in singula, & oblatis tantùm, paratisque subsidiis utantur, poterunt in tuis Bibliorum Interpretationibus, quas à primo ad ultimum usque caput percurrent, factâ collatione, observare, quid reprehendi possit, vel si nobiliores solùm locos excutiant.

Ut (exempli gratiâ) in eâ, quam principio Libri primi Mosaici de mulieris femine, quod conteret caput serpentis, adfers, interpretatione novâ, an nihil statim reperient, quod reprehendant ex omnium aliorum, etiam

Virtu-
e Legi-
doleat?
opponi,
sinè vi,
quis ar-
regerit,
osteritas,
arebitur.
uebimus
rovoces.

prudens
pore, &
quid de
cùm hi
es autena
Reipubl.
ærendo,
multis in
do nun-
t, quod
nuntiavit
ve rebel-
lium

ius manu
el hominis
Æ U S ad
S in Lex.

veterum Interpretum consensu? Denique cum ad finem Bibliorum pervenerint, & insignem illum locum PETRI de eo, qui prædicavit Spiritibus ἐν φυλακῇ * &c. volvent, annon minus novam tuam expositionem respuere non poterunt? quam ne ille, tuus alioqui Subscriptor, concoquere potuit, sibi que displicere minime dissimulavit; atque id quidem in quaestione de statu defunctorum, hodie controversâ. Quid? memini etiam, quid in disputatione aliâ generis ejusdem, colligi velis ex illo Actorum Apostolorum loco, Δαβὶδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας. ** &c. Sed rursus totum illud tuum ἐπιχείρημα *** unico verbo dissimulanter evertit idem ille alioqui tuus ὁμοληφόρος. **** Sexcenta sunt ejus generis, quæ non ego, qui ista non tracto, sed alius aliquis notaverit; ex quibus intelligas, non omnia verba, quæ fundis, esse oracula.

Nescio, an tuâ interesse putes, eo te modo admoneri; sed si ille domesticus censor alios

* His, qui in carcer erant, Spiritibus. I. Petr. C. 3. ὕ. 19.

** David in suâ generatione cum administrasset. Act. C. 13. ὕ. 36.

*** Argumentum, quo aliquid probaturi sumus.

**** Annumeratus in ferendâ sententiâ.

alios laceffendo tandem excitavit unum Casta-
lionem tuum, à quo, quod minimè expecta-
bat, de fuis interpretationibus audivit; spera-
re debes, non defuturum tibi aliquem moni-
torèm. Neque tamen tanti mihi fuiffet, te,
& alios per me intelligere id, quod tu & in
aliorum fcriptis facis, & in meis fieri curâfti,
poffe & in tuis fieri, niſi ſi jam ea fuiffet apud
multos Authoritas tua, ut, qui contra te ſen-
tiat, nihil ſentire, & qui reſpondere irato
tibi auſit, nullus eſſe diceretur; & ejus Au-
thoritatis exemplum tale, non in Republ. mi-
nùs, quàm Eccleſiâ, eſſet intolerabile, mini-
méque ferendum ſit.

Meus verò in te amor, qui, ut vides, non
ſolùm me verbosum facit, ſed & reddit ſolli-
citem (nam & *res eſt ſolliciti plena timoris
amor*) efficit, ut, cùm proſpiciam, quæ te
maneat dimicatio, niſi quieſcas, iterùmque
reperens prioris Reſponſionis admonitionem,
ingeminem iſtud: ſi te contineas, feceris ſa-
pienter. Nam & alii, quid Religio ſit, ſciunt:
quod enim, præteritis aliis, unum me petere
vis, alios etiam magis irritat.

Ergo, ut tibi tandem valedicam, JOANNES
CALVINE, Vir clariffime, te obteſtor, & per
omnia quæ te movere poſſunt, ſacra obte-
ſtor, ut finem aliquem facias laceſſendi, atque
male-

maledicendi & Religionis, cujus omnem sensum delent infausta hæc certamina; quamque non in solâ scientiâ hæerere, sed in bonâ conscientiâ consistere, & sinè charitate nullam esse, sæpe etiam monuisti, rationem habeas: nominisque Christiani, cui sempiternam maculam inurunt hæe concertationes, te misereat. Quo in statu nunc res sint, quâ in perturbatione, & confusione, non ignoras: ecquò ruant omnia, vides. Et si funestissimo bello non arderent omnia; tamen in animis flammæ odiorum accendunt hæc classica quæ Religionem, quâ nihil tenerius est, infringunt, & perturbant: sinè Religionis autem sensu, quænam erit tua, quantumvis acuta sit, Theologia?

Legisti fortasse, cuinam Hæretico THEODORUS olim exprobaverit, factam ab eo esse *τεχνολογίαν*: * sed si ex eâ efficias artem mentiendi, maledicendi, atque tumultuandi; quæcam (putas) nomine alii appellabunt? Ex fructibus autem si de scholâ tuâ judicetur, qualem (existimas) Philosophiam esse multi dicent? Vetus, & nimum vera est illa CICERONIS ** querimonia: *Quotusquisque Philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo,*

* Oratio artificiosa.

** Quæstion. Tuscul. Lib. II.

mo, & vitā constitutus, ut ratio postulat? Qui disciplinam suam, non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet? Qui obtemperet ipse sibi, & decretis suis pareat? Videre licet alios tantā levitate, & jactatione, iis ut fuerit non didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, gloriæ non nullos: multos libidinum servos, ut cum eorum vitā mirabiliter pugnet oratio: quod quidem mihi videtur esse turpissimum &c. Hæc ille. Non objiciam tibi odiosius hanc hominis & Romani, & Ethnici querelam. Sed quia precandi finem facere non possum, iterum te obtestabor, ut saltem Apostoli ad suos Galatas præcepta quædam, quæ aliis sæpe commendasti, ipse audias, & ab eo saltem repetas versiculo: εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε, καὶ κατεσθίετε &c. * Denique ejusdem Apostoli concionem ad Ephesios conjungas, & ad te, tuosque nominatim scriptam esse cogites: cumque verba non das, sed facis, imprimis illi pareas; meminerisque, Theologiam, quæ dicitur, alioqui esse vix posse. Apostoli verba, quæ tuo deinceps catechismo adscribas, sunt hæc: Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τῆς σόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορεύεσθω· ἀλλὰ εἰ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκέσσι.

* C. 5. v. 5.: Quod si invicem mordetis, & comeditis.

ἀκέραι. Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
 τῷ Θεῷ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπο-
 λυτρώσεως. Πᾶσα πικρία, καὶ θυμὸς, καὶ
 ὀργή, καὶ κραυγή, καὶ βλασφημία ἀρδήτω
 ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. Γίνεσθε δὲ εἰς
 ἀλλήλους χριστοὶ, ἑσπλαγχνοὶ, χαριζόμενοι
 ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ χριστὸς ἠχαρίσατο ἡμῖν. *

* C. 4. ψ. 29. : Omnis sermo malus ex ore
 vestro non procedat : sed si quis bonus ad ædi-
 ficationem fidei, ut det gratiam audientibus.
 ψ. 30. Et nolite contristare Spiritum sanctum
 Dei, in quo signati estis in die redemptio-
 nis. ψ. 31. Omnis amaritudo, & ira, &
 indignatio, & clamor, & blasphemia tolla-
 tur à vobis cum omni malitiâ. Estote autem
 invicem benigni, misericordes, donantes in-
 vicem, sicut & Deus in Christo donavit nobis.

F I N I S.

Errata corrige.

Pag. 22. lin. 4. à fine: *conspicere*, lege, *conspueve*.

Pag. 34. lin. 17.: *habens*, lege, *habeas*.

Pag. 70. lin. 13.: *succensurietur*, lege, *succen-
turietur*.

Pag. 87. lin. ult.: *tuis*, lege, *tuis*.

Pag. 88. lin. 16.: *post reliquiis*, adde, *recupera-
res*.

Pag. 113. lin. 11.: *narrato*, lege, *narrat*.

Pag. 150. lin. 13.: *exeris*, lege, *exerit*.

Pag. 159. lin. 6. à fine: *genece*, lege, *genere*.

Pag. 162. lin. 9.: *itiere*, lege, *itinere*.

Pag. 166. lin. 16.: *alei*, lege, *alii*.

Pag. 197. lin. 13.: *Theofiano*, lege, *Theodosiano*.

pag. 210. lin. 12.: *non modò*, lege, *uon modò non*.

Pag. 217. lin. 16.: *sibi labit*, lege, *sibilabit*.

Pag. 240. lin. 19.: *honoris*, lege, *hominis*.

Pag. 252. lin. 2.: *ulli*, lege, *ullâ*.

Pag. 267. à fine lin. 7.: *io*, lege, *in*.

Pag. 282. lin. 11.: *tristissimas*, lege, *tristissimam*.

Pag. 288. lin. 5.: *disturbavit*, lege, *disturbabit*.

Pag. 305. lin. 8.: *arianarum*, lege, *arcanarum*.

Pag. 306. lin. 5.: *serabit, lege, secabit.*

ib. lin. 6. *deleatur si.*

Pag. 307. lin. 2.: *suis, lege, scis.*

Pag. 324. lin. 13.: *affectus, lege, affectes.*

Pag. 328. lin. 3. à fine: *agetur, lege, ageretur.*

Pag. 338. lin. 17.: *Antistites, lege, Antistitibus.*

Pag. 343. lin. 4.: *odoris, lege, oderis.*

Pag. 349. lin. 4. à fine: *cereemoniam, lege, cere-
moniarum.*

Pag. 358. lin. 5.: *audimus, lege, audiuimus.*

Pag. 368. lin. 15.: *nobis, lege, nolis.*

ib. lin. 20.: *etiam, lege, etiam de,*

ib. lin. 22.: *te, lege, de.*

Pag. 370. lib. 12.: *quod, lege, quot.*

Pag. 372. lin. 7. à fine: *degeres lege, degeneres.*

Pag. 376. lin. 18.: *ingenium, lege, ingenium.*

Pag. 380. lin. 17: *reliquarum, lege, reliquiarum.*

Pag. 386. lin. 5.: *Constantium, lege, Constan-
tinum.*

Pag. 394. lin. 4. à fine: *flagrum, lege, flagro.*

Pag. 397. lin. 1.: *libri, lege, libris.*

